

AIDAI

MĖNESINIS KULTŪROS ŽURNALAS

1952 METAI

GRUODŽIO MENUO

Nr. 10 (44)

DVI KARALYSTĖS

JUOZAS BRAZAITIS

“Šventojo Rašto savaitės” proga Amerikos Katalikų Bažnyčios vyresnybė įsakiniai skatino domėtis Sv. Raštu ir jame pasijieškoti gyvenimo išminties kasdienai. Dvi tos kasdienos progos — Kristaus Karaliaus šventė ir Kristaus užgimimas, kurio giesmėje Kristus Kūdikėlis taip pat vadinamas Karalium, — paskatino konkrečiai sutelkti mintis kaip tik į tuos Evangelijoje pasakojimus, kuriuose Mokytojas prisipažino esąs Karalius. Kilo noras iš trumpų pasakojimų išlukšteni išminties grūdus, auksinius negendancius ir nesenstančius, apie Karalių, kaip valdžios reiškinį, ir Asmens, kaip valdinio, santykius.

— o —

1. Didysis Judo išdavimas jau buvo įvykęs iš vakaro aną naktį, šaltą ir tamsią naktį, tokią patogia piktadarių juodiems darbams. Tą naktį sąmokslininkai prieš Mokytoją nemigo. Vada! nervingai laukė savo rūmuose. Jų tarnai ir vergai būriavosi prie vartų ir kieme, šildydami si prie laužo. Buvo šalta.

Mokytojas per visą naktį buvo tardomas daugelio tardytojų. Paviršutiniškai tardomas, nes sprendimas iš anksto buvo numatytas. Vyriausiems kunigams, kurie rūpinosi tuo tardymu, sunku buvo nuslėpti džiaugsmą, kad tą, kurio negalėjo sugauti kalboje ir sukompromituoti minios akys, dabar sučiupo. Patenkinti, kad priėmė, su triukšmingais palydovais vedžiojo pas Anną, pas jo žentą Kajipą. Ten jis buvo daužomas į veidą, sadistiškai iš jo tyčiojamas.

Jau rytą atvedė iškankintą belaisvį pas Pilotą, Romos cecoriaus vietininką, kuris buvo sykiu ir teisėjas. Išėjęs prieš minią teisėjas Pilotas paklausė:

— Kokį skundą atnešėte prieš šitą žmogų?

Jie atsakė ir jam tarė:

— Jei šitas nebūtų piktadaris, mes nebūtume tau jo įdave.

O evangelistas Lukas smulkiau kaltinimus sumini: “Tenai jie ėmė skusti jį sakdami: Rado, kad šitas kelia sumišimą mūsų tautoje, draudžia mokėti mokesčius cecoriui ir sakosi esąs Kristus Karalius (Lukas 23, 2).

Tuomet įvyksta tas lemiamas pasikalbėjimas apie karalystę, papasakotas Jono (18, 33-38).

Pilotas klausia:

— Ar tu esi žydų karalius?

— Mano karalystė — atsako Jėzus — ne iš šio pasaulio; jei mano karalystė būtų iš šio pasaulio, mano tarnai jau kovotų, kad nebūčiau įduotas žydams; bet dabar mano karalystė ne iš čia. — Tuomet Pilotas vėl tarė:

— Tai tu esi karalius?

— Tu pats sakai, aš esu karalius. Aš tam gimiau ir atėjau į pasaulį, kad liudyčiau tiesą. Kiekvienas, kuris yra iš tiesos, klauso mano balso.

Kas yra tiesa... — taria Pilotas, klausdamas, o ištikrųjų suabejodamas, ar iš viso galima atsakyti, kas yra toji tiesa.

Nutraukiam įvykio vaizdą nebaigtą. Per visą savo trejų metų išganymo darbą Mokytojas daug aiškino žmonėms, kaip jie turi elgtis Dievo bei artimo atžvilgiu. Dažnai primindavo *Dievo karalystę* ir pažymėdavo: tas ir tas darbas tinka. Dievo karalystei, tas ir tas netinka. Jau ne tik žodžiai, bet viso savo likimo vaizdu Mokytojas parodė *valstybės santykius su asmeniu*, kalbėdamas apie dangaus karalystę teismo aki-vaizdoje prieš savo didžiuosius kentėjimus.

Šiuo siaubingai tragišku momentu Kristus liudija dvejopą karalystių buvimą: *šio pasaulio*

ir ne šio pasaulio, kitur vadinamos Dievo, Mesijo, dangaus karalystės buvimą. Kristus pastato jas abidvi vieną prieš kitą kaip *priešingybes*; kaip juodą prieš baltą. Atsiribodamas nuo "šio pasaulio" karalystės, Kristus šiuo vaizdu parodo, kokia nėra ir neturi būti Jo, Dievo, karalystė.

Karalystėje, valstybėje, iš vienos pusės yra piliečiai, iš kitos valdžia. Kristus šiame vaizde nerodo, kokios turi būti piliečių, asmens pareigos. Tai jis daug sykių jau anksčiau kalbėjo. Jis sustoja čia prie valdžios elgesio asmens atžvilgiu.

2. Valdžia reiškiasi trejopu pavidalu: *įstatymų leidžiamąja galia, įstatymų vykdomąja galia ir teisminė galia*, kuri sprendžia, ar įstatymai vykdomi teisingai. Kristaus laikų žydų gyvenime įstatymų vykdymo pareigas ėd vyriausieji kunigai, teismo ir priežiūros pareigos atiteko Romos cesoriaus vietininkams, šiuo tarpu Pilotui.

Žydu karalystėje piliečiai valdomi *smurtu, savivale, klasta*. Kristų suima smurtu. Smurto faktą Kristus išryškina priekaištu, kai pas Anną jam suduoda per veidą: jei pasakiau netiesą, įrodyk; jei tiesa, kam mane muši... (Jonas 18, 23). Bet kaip tos valdžios atstovai įrodys? Juk jie kelis kartus mėgino Kristų sukritikuoti, sugauti kalboje, bet iš pasikalbėjimo išeidavo su gėda. Tad prieš Kristaus idėją jie tegali pastatyti *klastą ir smurtą*, prieš dvasinę jėgą — fizinę jėgą.

Atvedė Kristų pas Pilotą. Valdžios tarnai ir visuomenės atstovai neina į teismo rūmus, kuriuose yra teisėjas Pilotas. Bijų *susitepti*, įžengdami į pagonio namus, jie, tikrojo Dievo tarnai. Kokis didelis moralinis jautrumas! Tokis kaip tu, kurie kaimyno akyse pastebi kislą, bet savojų nepastebi rasto. Šitie jautrūs Dievo tarnai betgi reikalauja Kristui mirties, nors žino, kad jis nekaltas. Jeigu būtų įsitikinę, kad Kristus kaltas, jiems nereiktų liudininkų papirkinėti, kad jie liudytų prieš Kristų. Tas *veidmainiavimas*, kuris nuo anų laikų vadinamas farizeizmu, įsibrovęs į valdžios pareigūnus. Kristaus pavardintieji pabaltintais grabais vykdo valdžią.

Tačiau kitaip ir būti negali toje "šio pasaulio" karalystėje, kurios valdymas yra pagrįstas vyriausiojo kunigo Kajipo patartu principu: *esą "geriau, kad vienas žmogus mirytų už visą tautą"*. Tai gražus, bet sykiu ir labai baises principas. Gražus, nes jis nuskamba dideliu idealizmu: vienas už visus, vieno auka už visą tautą. Bet tas principas yra baises, kai įsiziūri, kas gi yra tie, kurie reikalauja tautos vardui vieną aukoti už visą tautą. Kas buvo tie, kurie reikalavo Kristui mirties, kad visa tauta liktų jo nesuveidžiota? Tai vyriausiuji kunigų sukurstyti ir papirkti jų tarnai ir minios demagogai. Jie pasisavina tautos valią. Tautos valią suklautoja. Už jų, ne už tautos interesus, jie verčia mirti Kristų. Mirti, kad Kristus nedrumstų jų patogaus gyvenimo, kad jiems būtų *naudingiau*. Nauda, utilitarizmas yra "šio pasaulio" valstybės pagrindė. Nauda keletui žmonių, kurie sudaro valdžią. "Kitiems

kraunate naštas, kurių jie negali panešti, o patys nė vienu pirštu nepaliečiatų sunkenybių" (Lukas 11, 46). Tai diktatūrinės karalystės žiauri forma, kurioje asmuo paverstas vergu. Ir juo asmuo kilnesnis, tauresnis, juo greičiau prieš jį nukreiptas "šio pasaulio" valdžios spaudimas, persekiojimas, reikalavimas, kad jis būtų paaukotas.

Tokioje karalystėje asmuo negali apsiginti nuo smurto, klastos, nei teisme.

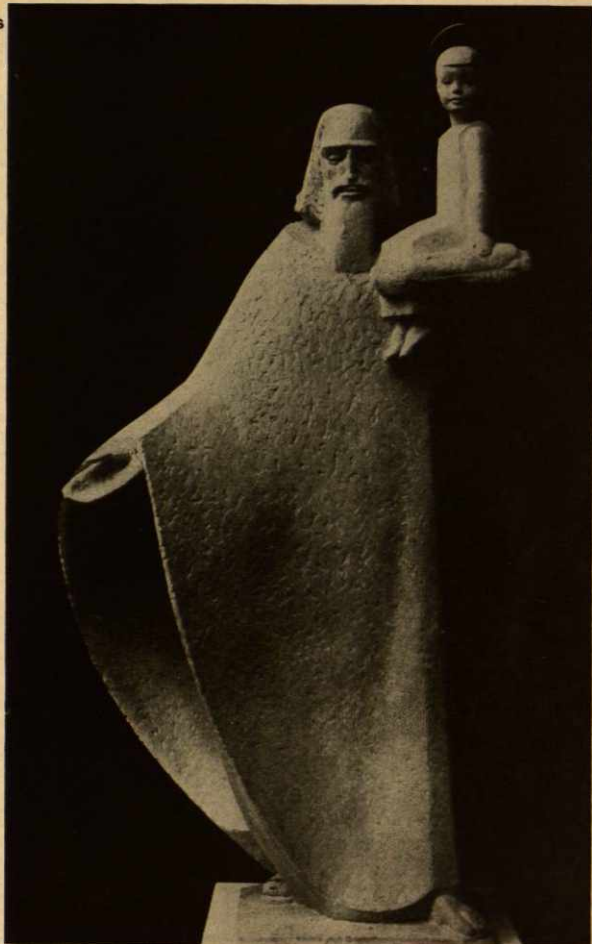
Cesoriaus vietininkas ir teisėjas Pilotas mato, kad prieš Kristų yra inscenizuotas minios, liaudies parodomasis teismas. Pilotas taria: šitame žmoguje aš nerandu kaltės. Ir nuo tada — kaip Evangelija sako — Pilotas įieškojo Jėzų paleisti. Bet jam žydai grasina — įskųsiai cėsoriui. Jis bijo minios keršto ir skundų. Jis nori išvengti nemalonumų. Pirmą jam mintis: *nusiimti nuo savęs atsakomybę*, laikyti neutralumo... Tad pasiūnčia Kristų pas Erodą, su kuriuo buvo susipykęs. Tegul jo priešas atlieka tą darbą. Erodas patenkintas, kad jam atsiuntė. Tai pamatys dabar keistų dalykų, kuriuos jam parodys tas vyras! Bet Kristus Erodui nieko neatsako, kaip nieko jis neatsakinėjo į tuščius kaltinimus pas Kajipą ir Pilotą. Tyla geriausias buvęs atsakymas tiems, kuriems tiesa nesvarbi. Nusivyles ir pasityčiojęs, Erodas grąžina Kristų Pilotui, nes Pilotui turi priklausyti tos srities bylos.

Nenusisėk Pilotui nusikratyti atsakomybės ir išlikti neutraliam. O minia vėl šaukia ir grasina. Dar kartą mėgina Pilotos politikuoti, įieškoti kompromisų — ir minią patenkinti ir Kristų paleisti. Isako Kristų nuplakti. Už ką gi nuplakti? Ne dėl to, kad Kristų laikytų to plakimo vertą, bet kad įsieteiktų miniai, kad Kristaus nekaltą kančią pirktų žydų atleidimą ir sau ramybę. Pajutęs Piloto nuolaidumą ir linkimą į kompromisus, minia dar garsiau šaukia: ant kryžiaus jį! *Kas sykių nuslydo nuo principų kelio ir pradėjo eiti nuolaidų keliu principų sąskaiton, — nebesusilaikys*. Veltui Pilotas, teisėjas, mėgina dar paskutinią eįją — siūlo pasirinkti miniai Mokytoją Kristu ar galvažudį Barabą. Minia pasirinks visada Barabą! Tada šitas kompromisų įieškotojas, prieš galutinai save laidodamas, ima si dar teatrališko gesto: nusiplauna rankas, tardamas nusiplaunas atsakomybę už Kristaus mirtį. Rankos nuplaunos, bet nenuplauta sąžinė, nes šitas teisėjas įieškojo kompromiso tarp melo ir tiesos; tas kompromisas buvo nauda. *Naudinga jam išėitis*.

Tai gi ir teisme tiesa yra svetima "šio pasaulio" karalystėje. Teismas net nežino, kas yra tiesa. Ir nereikalinga tai žinoti, nes šio pasaulio valstybėje pagrindas santykiams tarp valdžios ir asmens yra *nauda valdantiesiems, smurtas asmeniui*.

Tokioje karalystėje valdymas nutolęs nuo moralės dėsnų. Tas laikas, kada "šio pasaulio" karalystės valdžia ir teismas siautėjo prieš asmenį, prasmingai yra išreikštas *nakties simboliu*.

KRISTUS KARALIUS
SV. JUOZAPO GLOBOJ

K. G. KRATINA

Skulptorius yra amerikietis, gimęs 1910 m. New Yorke. Savo specialybės studijas baigė Syracuse ir Yalos universitetuose. Už statulą "Kristus pasaulio šviesa", padarytą NCWC pastatui Washingtone, yra laimėjęs pirmą premiją. Jo medžio ir bronzos darbai galima užtikti bažnyčiose, viešbučiuose, aerodromuose, parkuose.

Buvo naktis, tamsi, šalta. Reikėjo ugniakuro, kad susiiltum. Tokiais ugniakurais žmogaus dvasiai buvo pranašų skelbiamos pranašystės apie Mesiją būsimą karalystę. Jos palaikė tikėjimą ir viltį. Bet net ir pranašus žudė „šio pasaulio“ karalystės valdžia. Juk pranašas Jonas įmestas į kalėjimą be teismo — prieš jį pavartotas toks pat smurtas, nes Erodui nepatiko pranašo žodžiai apie jo gyvenimą. Jono galva buvo padėta ant lėkštės, kad būtų patenkinti Erodo kaprizingos jo podukros norai. Nesustoję „šio pasaulio“ karalystės valdžia nė prieš Dievo Sūnaus žudymą...

— o —

3. Po tokios slopios dramatiškos nakties artinasi rytas. Apie 6 valand. Kristus teismo akivaizdoje skelbia naują *ne šio pasaulio* karalystę, kurios karaliai — jis pats. Kad ją atskirtų nuo „šio pasaulio“ karalystės, po kelis sykius kartoją jos naują pobūdį:

„Aš tam gimiau ir atėjau į pasaulį, kad liudyčiau apie tiesą. Kiekvienas, kuris yra iš tiesos, klausio mano balso (Jonas 18, 37). Taigi: *Tiesa, teisingumas* yra teismo ir valdžios ir valstybės Kristaus karalystės pagrindas. *Ne nauda valdantiejiems.*

Bet kas yra tiesa? — klausė Pilotas. Pilotas turėjo pagrindo klausti. Jis buvo *pagonis*. Bet žydų farizėjai ir rašto žinovai buvo tikrojo Dievo kunigai. Jiems turėjo būti žinoma Mozės atneštoji lenta, kurioje buvo surašyta, kas yra tiesa, kas ne — kito žmogaus atžvilgiu. Ar esi asmuo ar valdžia — *neužmušk, nepok, nekalbėk neteisiai prieš savo artimą, negeisk nė vieno daikto, kuris yra tavo artimo, ir t.t.* Jei tai darai būdamas valdžioje, darai dvigubą netiesą. Valdžios pareiga ne tik nedaryti netiesos asmens atžvilgiu, bet pareiga tiesą vykdyti ir *prižiūrėti, kad ji nebūtų pažeidžiama vieno asmens santykiuose su kitu.*

Tačiau tiesos dangaus karalystei neužtenka. „Kai į šventyklą, kur Kristus mokė, farizėjai atvedė moterį, sugautą svetimoteriaujant, jie pasakė: Mozė liepė mums tokią užmušti akmenimis. O tu ką sakei? (Jonas, 8, 5). Vadinasi, įstatymas aiškus. Kaip jį taikyti? Jėzus nieko neatšakė; tik pasilenkęs rašė pirštu žemėje. Kai farizėjai pakartotinai jį klausė, jis atsisėdė ir tarė: kas iš jūsų be nuodėmės, tegul pirmas meta į ją akmenį. Ir vėl pasilenkęs rašė. Turbūt, Kristaus ženkluose smėly aplinkui stovėjusieji kiekvienas įžiūrėjo savo rašomas nuodėmes. Kai Kristus vėl atsisėdė, buvo tik jis ir ta moteris. — Moteriškie, niekas tavęs nepasmerkė? — Niekas, Viešpatie. — Nė aš tavęs nepasmerkiau; eik ir daugiau nenusidėk (J. 8, 9-11).

Meilė, kuri čia reiškėsi gailestingumu, štai tas antras principas, kuriuo remiasi „ne šio pasaulio“ karalystė. Teisingumas ir Meilė yra du „ne šio pasaulio“ karalystės kelrodžiai ir pamatai, ir jų išmintingas derinimas pašalina konfliktą tarp asmens ir valdžios.

Kai rašto žinovas paklausė Kristų, iš laivelio kalbantį į minią, koks visų pirmasis įsakymas, gavo atsakymą: Tu mylėsi Viešpatį savo Dievą visa širdimi, visa savo siela ir visa galia. Tai pirmas įsakymas. Antras ir jį panašus: Mylėsi savo artimą, kaip pats save. Kito didesnio įsakymo už tuodų įsakymus nėra. — Rašto žinovas jam tarė: — Gerai, Mokytoja, tu tiesą pasakei, kad vienas Dievas ir be jo nėra kito. Mylėti jį visa širdimi, visu protu, visa siela ir visa galia ir mylėti savo artimą, kaip save patį, yra didesnis dalykas, kaip visos deginamosios aukos ir atnašos. — Matydamas, kad jis išmintingai atsakė, Jėzus jam tarė: Tu netoli nuo Dievo karalystės (Markus 18, 28-34).

Netoli nuo Dievo karalystės, tačiau ir ją dar vienas žingsnis — lyg tos karalystės apvalnikavimas. Būtent: mylėti ne tik Dievą, bet ir *artimą labiau už save*. Save paaukoti už artimą, už tautą, už žmoniją! „Niekas neturi didesnės meilės, kaip ta, kad kas guldo savo gyvybę už savo prietelius“ (J. 15, 13). Taip gali būti. Pats Mokytojas, tas ne šio pasaulio karalystės karalius, davė pavyzdį. Jis — gerasis Ganytojas. Tu jis parodė, kaip skiriasi „ne šio pasaulio“ Karalius nuo „šio pasaulio“ valdovo, Kristaus karalystės supratimas nuo „šio pasaulio“ karalystės. Iš vienos pusės *laisva valia pasiaukojimas*, iš kitos pusės *paukiojimas prievarata*. Kaip pas kelbė: esą, geriau, kad vienas žmogus mirytų už visą tautą. Kąjipo supratimu, valdžia nusprendžia ir tą vieną paaukoją dėl gerovės kitų, kuriuos vadina tautos vardu.

Kristaus „ne šio pasaulio karalystėje“ asmuo išlaisvintas. Valdžia įpareigota rūpintis asmeniu; ji duoda jam savo pavyzdį. Iš kitos pusės asmuo įpareigotas kitus mylėti, kaip save patį. Net daugiau. Jam pastatyta prieš akis idealas — pasiaukoti, net savo gyvybę paaukoti, už kitus. Bet jis tai daro *laisva valia*.

Kąjipo atveju žmogaus aukojimas yra galvažudystė, Kristaus atveju tai didžiausios meilės aukuras, tauriausias žmogaus veiksmas, kuris įrodo jį mokant save nuagelti ir virsti auka, kuri kaip Čiurlionio paveiksle pramuša debesis ir pasiekia Dievo sostą, nes tai *laisvos valios aktas*.

„Šio pasaulio“ karalystėje asmuo paverstas *valdžios vergu*. „Ne šio pasaulio“ karalystėje asmuo yra *tos karalystės kūrėjas*. Asmuo, kuris spinduliuoja *tiesos ir meilės* spindulius savo artimo atžvilgiu, yra tokios reikšmės, kaip tas Kristus palyginime garstyčios grūdą. „Jis, tiesa, pats mažiausias tarp visų šiek, bet, užaugęs, didesnis už visus daržoves, ir iš jo darosi medis, taip kad dangaus paukščiai atskrenda ir gyvena jo šakose“ (Matas 13, 32). Jis panašus į tą Kristaus prilyginimo raugą, kurį moteriškė emė ir įmaišė trijuose saikeluose miltų, kolei visa įrūgo (Matas 13, 33).

Kristus kalba, kad „dangaus karalystė“ esanti panaši į tą garstyčios grūdą, kad „dangaus karalystė“ panaši ir raugą. Tai reiškia, kad dangaus karalystė gali būti sukurta kiekvieno

žmogaus dvasioje. Ir juo daugiau bus tokių garstyčių grūdų, juo bus daugiau evangeliškojo raugo, juo labiau "ne šio pasaulio" karalystė plis į "šį pasaulį", ir "šio pasaulio" karalystė bus perdirbta į "Dievo karalystę".

Dėl to Kristus kalba ne tiek apie valdovus, kiek apie valdinius, asmenis. Karalystė pradeda kurti nuo piliečio, asmens dvasios perdavimo. Ne nuo viršaus, bet nuo apačios. Ne nuo tavęs ir jo, bet nuo *manęs*. Ne nuo kontrolės, ar gerai elgiasi jis ir tu, bet nuo kontrolės, kaip *aš* elgiuosi: ar kito neskriaudžiu, ar nekalbu prieš jį neteisai, ar aukouju našlės skatiką ir pats aukuojusi kitiems ir kitų gerovei. Čia giliai įprasmitos asmens pastangos ir uždėta jam atsakomybė visomis jėgomis kurti Dievo karalystę pirmiausia *savyje*, ir tik savyje kurdamas ir išdėdamas į pasaulį, jis išneša bei paskleidžia Dievo karalystės šviesą aplinkui save. Šitokių būdu Dievo karalystė gali būti kuriama čia, žemėje. Jeigu ji vis dar nėra sukurta, tai priežastis ne įstatymų ir valdžios nebuvimas, bet per mažos pastangos vieno, antro... milijoninio žmogaus savyje tuos įstatymus įgyvendinti. Mesti akmenį į krikščionybę už tai, kad ji per du tūkstančius metų nėra perkūrusi pasaulio ir savęs nepateisinusi, galėtų tas, kuris jaučiasi esąs be dėmės, t. y. pats atlikęs visas tos rūšies pareigas.

Jei asmuo yra pagerbtas kurti dangaus karalystę žemėje, tai jam skirta pareiga budėti, budėti, budėti. Jį palygino Kristus su tomis merginomis, kurios išmintingai laukia jauniko — budėdamos, žibintus užsidėgusios. Taigi, prasmingas Kristaus išpėjimas: nemanykite, kad atnešiau ramybės; *aš* atnešiau kalaviją, nuolatinę kovą, rungimąsi, budėjimą...

Taip atrodo "ne šio pasaulio" karalystės pagrindai šalia "šio pasaulio".

—o—

4. Žmonėms, pripratusiems prie "šio pasaulio" karalystės, sunku buvo suprasti Kristaus karalystę. Jie norėjo jį apšaukti "šio pasaulio" karaliumi. Jis turėjo slėptis. Jis ir apaštalus išpėjo pranašo žodžiais: girdėte jūs girdite, bet nesupratėte, ir žiūrėte žiūrėsite, bet nematysite, nes šitos tautos širdis nutuko" (Matas 13, 14).

Prėjo nuo anos tragedijos akto beveik pora tūkstančių metų. Ir dvejojų karalysčių buvimas neišnyko. Klausimas tas pats gali būti pakartotas: ar šių laikų tautų širdys nėra nutukusi? Ar žiūrėdamos mato ir girdėdamos suprant, kas yra tikroji karalystė?

1925 m. gruodžio 11 d. Pijus XI rado reikalo prašnekti apie KRISTŲ KARALIŲ. Sautiama ir šnekama dažniausiai tada, kai skauda, kai rūpi. Buvo pagrindo susirūpinti. Pijaus XI enciklika apie KRISTŲ KARALIŲ sutapo su plintančiu totalitinės valstybės supratimu, kuris atgavino Kąjipo principą santykiuose tarp valstybės ir asmens. Niekada asmuo nebuvo tokiu *globaliniu būdu* paniekintas ir valstybės pavergtas, kaip šiame XX amžiuje. Smurtas prieš žmogų ir tautas masiniu būdu vartojamas. Sadistinis išsumintųjų pasityjojimas. Farizejiškas tyrdymas iš anksto turint paruoštą sprendimą. Tautos ir žmonijos valios klasiškas valdančiųjų naudai. O kiek šiandien Pilotų, kurie išduoda žmones, tautas ir paskui plauja rankas, nes jie tenori sau naudoti ir anos politinės ramybės. Niekad nebuvo taip iškreiptas vertybių supratimas, kaip dabar. Tikrosios vertybės — Teisingumas ir Meilė — valstybės pagrindai nuslėptos. Jų vietą ant altoriaus iškelta naudoti stabs, kuriuo visas matuojama — tas tiesa, kas naudinga valstybei, tautai, partijai...

Vėl naktis, šalta ir tamsi. Vėl dairomės ugniakurį, kurie sušildytų ir tamsą praplėstų.

Jų daugiau nei anais laikais. Piloto išdavimas, atnešęs didžiausią žmonijos tragediją — Kristaus nužudymą — baigėsi to paties Piloto suorganizuotu liudijimu, kad Kristus yra Karalius. Tai iššydino jį ant Kryžiaus. Ir šio amžiaus "šio pasaulio" karalystės juo skubėsinisėjimas į susinaikinimą, į katastrofas yra taiėjimas į absurda, kuris rodo, kad Valstybės kelias be Dievo karalystės principų yra akligatvis, kurio gale išpėjimas: *toliau kelio nebėra*.

Šviesos stulpais stoja mūsų akyse šių dienų kankiniai, kuri yra smurto aukos. Ypačiai tie, kurie neleidžia smurtui sulaužyti savo dvasios ir kurie *laisva valia* stoja kovon ir aukoja savo gyvybę kaip *konotojai už Tiesą* ir jos sesė *Laisvę*.

Popiežiaus Pijaus XI pirštas iš naujo parodė ir tolimąjį Ryto žvaigždę — *Kristų kaip Karalių*. Taip, daug yra Dangaus Karalystės ženklų. Jie gaivina, šildo, rodo kelio kryptį, stiprina tikėjimą, kad ateis Rytas.

Nuleidžiam akis nuo Evangelijos vaizdo, kuriame Mokytojas išpažino esąs Karaliu ir paskelbė naujos karalystės principus. Vaizdo šviesoje pajauti lyg nuvalytus nuo dulkių ir gavusius naujo spindėjimo kasdieninio prašymo, bet Viešpaties paliktus žodžius:

Tėve mūsų... teateina Tavo Karalystė.

K A Z Y S B R A D Ū N A S

G Ē L Ē S

Saulei tekant
Liejasi upē i jūrā,
Ant molētu kalvū
Varpinē skamba.
Zydēkit Pirmosios Komunijos gēlēs
Ant mirštančio rankų,

Kad saulei už girių nusēdus,
I jo delnā rasa nubyrētu
Ir lakštingalū balsas tekētu
Per kylančią naktį
Amžinąja Šviesa.

B A L A D Ē

Aš kraužu atseksiu tavo pēdas,
Aš ugnia uzbursiu tau keliū,
Ir akmuo prasmegs tau atsisēdus,
Ir žolē po kojomis nudzius.

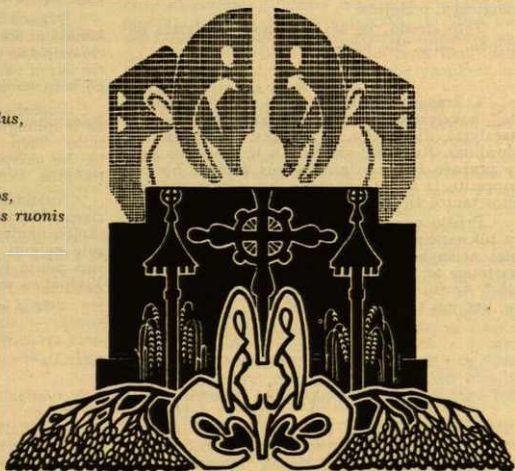
Alksi poilsio tada kaip duonos
Ir svaigios kaip vynos pabaigos,
Puldamas tartum džiaugsmingas ruonis
I putas praužiančios bangos.

P O V I S Ą Ž E M Ė

Kieti tėvų parapijos kapai
Manęs po visą žemę jieško,
Mano gimtadienį pasižymėje
I baltą kūdikystės knygą.

Plazdėjimas pakriūtės drebulaičių,
Ir kovarnių riksmā viršūnėse,
Ir juodžemio dundėjimas i karstą,
Ir Angelo Pasveikinimo liūdnas balsas
Girdžiu kaip šaukia
Seimyniškai vardu.

Kieti tėvų parapijos kapai
Manęs po visą žemę jieško.
Nepykite. Sugrįžęs atiduosiu
Kiekvieną savo džiaugsmo šukę
Ir paskutinę ašarą.

KUNIGAİKŠČIO RADVILOS

LIETUVOS ŽEMĖLAPIS / J. ANDRIUS

Bandymai nubrėžti žemėlapius yra tiek seni, kad net negalima nustatyti jų pradžios. Sakytume, jie yra net bendri visoms tautoms. Savo gimtojo pajūrio krantus, savo gyvenamojo krašto formą, jo didesnes upes, miškus bei kalnus stengėsi vienu ar kitu būdu pavaizduoti pačios seniausios, primityviausios tautos. Tuo pačiu rūpinosi ir aukščiau kultūroje pakilusios senovės tautos, kaip graikai, romėnai ar arabai. Bet vis tai buvo tik silpni bandymai vaizduoti žemės paviršių, neturint tam tvirtesnio mokslinio pagrindo, nežinant netgi, kaip žemė visumoje atrodo. Tai buvo tik piešiniai, kuriuose žemė buvo vaizduojama tai plokštumos, tai skritulio pavidalu. Jie buvo gaminami pasiremiant atskirų keliauninkų nupasakojimais, dažnai gerokai perdėtais bei pagražintais, ir todėl tuose žemėlapiuose buvo daugiau lakios vaizduotės, negu tikrovės.

Didesnių plotų geografiniuose žemėlapiuose, tarpe kitų kraštų, buvo vaizduojamas taip pat ir lietuvių gyvenamas plotas prie Baltijos jūros, Nemuno baseine, tarp Dauguvos ir Vyslos. Buvo apytikriai pažymimi Baltijos jūros krantai, didesnės upės, sostinė bei svarbesnės pilys, gį visas likusis plotas buvo užpildomas miškais. Toks skurdus vaizdas gaudavo iš dėl to, kad Lietuva, neturėdama savo žemės gėmės brangiųjų metalų, būdama nuošaliau nuo vakarų civilizacijos centrų, mažai susilaukdavo keliauninkų, taigi ir tikrų žinių apie ją nedaug teturėta. Krikščionybė pasiekė Lietuvą vėlokai. Ji buvo atnešta svetimuju, kardu ir ugnimi skienčių kraštą užgrobtį. Lietuviai, būdami konservatyvūs, tvirtai laikėsi savo senųjų papročių. Visa tai prašalėčius erzinio ir pykino, atrodė jiems svetima ir keista. Todėl apie Lietuvą tų laikų keliauninkų aprašymuose prirašyta daug neteisybės. Lietuvą jų buvo vaizduojama kaip pelkėtą, nežengiamą girių kraštą, labai šalto klimato. Į jį, esą, galima patekti tik tai žiemos metu, kada upės ir pelkės užšąla. Javai tame krašte dėl ilgos ir šalios žiemos nespėją prinokti. Kadangi tame krašte nėra aukso, sidabro ar vario kasyklų, taigi ir pinigų nesą. Tarpusavy verčiamasi mainų prekyba. Nesą jame ir didesnių miestų, kuriuose koncentruotųjų prekyba su kitais kraštais. Tarp tų sunkiai prieinamų miškų gyvena žmonės, kurie save vadina lietuviais. Apie lietuvių kilmę įvairių autorių įvairiai buvo spėliojama. Lietuviai buvo charakterizuojami kaip labai nedraugiški ir karingi, mėgstą užpildinėti kitas tautas. Jie kariauja tik tai žiemos laikų, užpūla raiti ant savo mažų arklių — "žemaitukų". Jų gyvenvietės menkos ir skurdžios. Gyveną jie apvalioses trobelėse, žiemą net kartu su savo gyvuliais. Vi-

dury tokios trobelės nuolat kūrenamas laužas, nes krosnių jie neturi. Nuo lauzo dūmų daug jų apanką. Tokių ir panašių nesąmonių būdavo tuose aprašymuose. Gį iš tų aprašymų buvo sudaromi žemėlapiai ir krašto apibūdinimas. Tad ir nestebėtina, kad tų laikų Lietuvos žemėlapiai buvo labai tolimi nuo tikrovės.

Po ilgo stagnacijos periodo kartografijos mokslas 16 amžiaus pradžioje pradėjo sparčiau žengti pirmyn, tobulėti, ir pasirodžiusiuose tais laikais žemėlapiuose jau pastebima daugiau mokslinio pažinimo. Miestų geografinę padėtį išmoka nustatyti astronominiu būdu, stebint mėnulio užtemimus kvadrantu, astrolabija ir laikrodžiais. Taip pat jau pradėta naudotis ir kartografinėmis projekcijomis. Tuo būdu nustačius žymesnių miestų geografinę padėtį, galima buvo tuos miestus gana tiksliai įbrėžti žemėlapyje, naudojantis meridianais ir paralelėmis. Tiesa sakant, dar matoma didelė laisvė projekcijų naudojime. Nulinis meridianas dažniausiai buvo imamas meridianas, einantis per Kanarų salas. Kartais meridianai buvo žymimi, parenkant savąjį nulinį meridianą, einantį per kurį nors žymės valstybės vietą, dažniausiai sostinę, kurios geografinę padėtį kiek tiksliau nustatytą astronominiu būdu. Tarpai tarp tų tiksliau įbrėžtų taškų buvo užpildomi hidrografiniu tinklu, miškų plotais, kalnais, apgyventų vietovių ženklais ir kitais simboliais, parašais, paaiškinimais bei piešiniais. Medžiaga tam buvo surenkama iš kelionių aprašymų ar vietoje darytų brėžinių — šikų. Žemėlapių formatas įvairus, bet dažniausiai didelis. Turinio tikslumo mažai paisyta. Kiek tiksliau buvo įbrėžiami tik jūrų pakraščiai. Miškai vaizduojami atskirų medžių piešiniais, ar tų piešinėlių grupėmis, gyvenvietės žymimos bažnyčių, pilių ar šiaip svarbesnių pastatų piešiniais, upių buvo tiksliai rodoma tik bendroji kryptis, gį šiaip jau jos išvingiuotos laisvai ir jų plotis žemėlapyje priklausė daugiau nuo upės svarbumo, bet ne nuo žemėlapiro masto. Pelkės ir kemsynai neskiriami nuo ežerų — paprastai žymima vandeniu. Kelių tinklo tuose žemėlapiuose visai nerandame. Atskirų kraštų kontūrai, taip pat ir atstumai, daugeliu atveju apytikriai, o daug ir svarbių dalykų, jau nekalbant apie smulkesnius, visai išleista. Likusios tuščios žemėlapiro vietos buvo užpildomos: sausuma — gyvulių, žvėrių ir žmonių tipais, o jūrų plotai — laivų, jūrų gyvių, įvairių pabaisų ir dievačių piešiniais. Žemėlapiai dažnai buvo orientuojami į pietus ar į rytus. Orientavimas parodomas kompasu piešiniu. Žemėlapiuose vartojama lotynų kalba. Visi parašai rašomi kursyvu. Žemėlapių originalai nupiešti popieriuje, iš kurio nega-

tyvai buvo raizomi vario lentose. Tai ilgas ir kruopštas darbas, reikalingas milžiniškos kantiybės ir įgudusių specialistų. Nестebėtina, kad žemėlapis raizymas trukdavo net keliolika metų. Išraižytas vario lentoje žemėlapis preso pagalba buvo spaudžiamas ant patvaraus, geros rūšies, skudurinio popieriaus. Atspaudos ranka dar nudažomos vandeniniais dažais. Tuo būdu pagaminti žemėlapiai būdavo gražūs ir meniškai, bet kartu brangūs ir dėl to retam teptieinami. Be to, ir jų tiražas, palyginti, būdavo menkas. Šalia žemėlapių dažnai buvo duodami ilgoki atskirų kraštų aprašymai. Kaip matyti, buvo stengiamasi, kad žemėlapis būtų kuo vaizdingesnis, užpildytas visiems suprantamais piešiniais ar simboliais, papildytas parašais bei paaiškinimais, kad jis būtų ir nespecialistui suprantamas ir paskaitomas.

Tame tad kartografijos sužydėjimo laikotarpy, t. y. 17- to šimtmečio pradžioje, buvo pagamintas ir išleistas pirmasis Lietuvos žemėlapis, pagrįstas astronominiu tinktu, topografinėmis bei maršruto nuotraukomis. Jį pagamino, padedamas daugelio bendradarbių, ir savo lešomis išleido Nesvyžiaus kunigaikštis Mikalojus Kristupas Radvila, pramintas "Našlaitėliu" (1549-1616). Šis Lietuvos didikas pajėgė atlikti darbą, savo didumu ir sudėtingumu reikalingą daugelio žmonių rankų, gerai patyrusių specialistų, didelio kruopštumo ir kantrumo. Ir visa tai buvo atlikta ne bet kaip, apgraižom, bet tiksliai ir gerai. Tam darbu buvo surasti reikalingi žmonės ir panaudota visa tuo laiku žinoma technika.

Tas žemėlapis dabar laikomas kartografinė retenybe. Jo pirmosios laidos vienintelis žinomas pasauly egzempliorius yra Švedijoje, Upsalos mieste, universiteto bibliotekoje, gi vėlesnės laidos puošia daugelį pasaulio muziejų ar bibliotekų. Jo vienas egzempliorius, taip pat vėlesnės laidos, kabojo ir buvo Vytauto Didžiojo muziejuje Kaune. Priedama čia fotokopija yra taip pat kiek vėlesnės laidos originalo. Jis yra žymiai sumažintas, atspausintas ant vieno lapo, aprašymus nukeltas į atvirksčią žemėlapio pusę, sienos ranka nudažytos vandeniniais dažais. Išleidimo data jame nepažymėta. Šį žemėlapią dabar turi mūsų žinomas geografas prof. K. Pakštas. Apie Radvilos žemėlapi, deja, mūsų plačioji visuomenė mažai nežino. Lenkų kartografijos istorijoje jis labai branginamas ir yra jų pasididžiavimo objektas. Jų literatūroje apie jį nemažai prirašyta, nepamirštant pabrėžti jo grynai "lenkiško" pobūdžio, tačiau, susipažinus arčiau su šiuo veikalu ir jo autorium, pamatysime, kad tiesa toli gražu ne jų pusėje ir kad tas pasisavinimas įvyko gal dėl to, kad mes tylėjome, neprotestavome, kai kiti mūsų kūrinių savinai, buvome perdaug kuklūs ar apsiileidę.

Kunigaikštis M. K. Radvila - "Našlaitėlis" buvo Lietuvos kancleris, didžiojo reformacijos skleidėjo Lietuvoje ir garsiosios Brastos biblijos leidėjo, sūnus.

Gimęs ir išauklėtas reformatų tikyboje ir jos dvasioje, po tėvo mirties 1567 m. žinomojo jėzuito Petro Skargos Romoje paveiktas, drauge su savo jaunesniaisiais broliais perėjo į katalikų tikėjimą ir iki mirties liko Romos bažnyčios ištikimiu sūnumi.

Dėl silpnos sveikatos jis negalėjo rūpintis valstybinės svarbos reikalais, taigi didelę savo gyvenimo dalį praleido kelionėse, atsisėdė menui ir matematikai ir šiose srityse nuveikė labai daug.

1582-84 metais apkeliauja Palestiną, Egiptą ir Italiją, kas tais laikais buvo žymiai sunkiau atlikti, negu šiandien pasiekti, kasyms, Vidurinę Afriką ar kurį nors ašigalį. Jis daug keliavo ir po Europą. Apie savo kelionę po Šventąją Žemę išleido 1601 m. knygą "Peregrinacae", parašytą eilėmis ir papuoštą iliustracijomis.

Nesvyžiuje, savo nuolatinėje buveinėje, pastatė naują pilį, puikią bažnyčią ir Jėzuitų Kolegijai rūmus. Šias statybas atliko jo pakviestas žinomas jėzuitas-architektas Jonas Bernardoni. Radvila stengėsi taip pat praplėsti ir patį Nesvyžiaus miestelį: pastatė rotušę rūmus, pristatė krautvių, apsupo miestą įtvirtinimais, atgabenė iš Vokietijos amatininkų ir pirklių, įkurdindamas juos mieste, ir pagaliau išrūpino Nesvyžiui Magdeburgo teises. Jis taip pat įsteigė pirmą Lietuvoje moterų-bernardinų vienuolyną.

Tačiau jis buvo ne vien tik sausas meno mėgėjas ir žinovas, bet taip pat ir didelis savo tėvynės Lietuvos, tokios kaip jis ją tuo laiku suprato, patriotas. Šiandien sakytume, kad tai buvo gal savotiškas patriotizmas, betgi jo atlikti darbai su kaupu atlygina visas, mūsų požiūriu, jo padarytas klaidas.

Savo kelionėse, susitikdamas ir bendraudamas su svetimtaučiais, Radvila nekartą patyrė, kaip mažai Europos žmonės žinojo apie jo tėvynę Lietuvą ir apie jos politinius santykius su kaimynais. Žvelgdamas į tų laikų geografinius žemėlapius, jis negalėjo nepastebėti, kaip apytikriai, o dažnai ir labai klaidingai buvo tuose žemėlapiuose atvaizduotas jo gimtasis kraštas — Lietuva. Jo garbė ir jo patriotiniai jausmai, be abejo, nuo to skaudžiai kentėjo. Taigi jis nusprendė parodyti svetimiesiems, kas yra toji, anot jų, "Terra Incognita" — Lietuva, įtikinti juos, kad ji yra ne kiek neblogesnė už kitus Europos kraštus ir kad jos gyventojai niekuo nesiskiria nuo daugelio kitų Europos tautų. Tam reikalui jis sumanė pagaminti ir išleisti tikslų savojo krašto žemėlapi su to krašto aprašymu.

Tam sumanymui įvykdyti reikėjo atlikti didelį paruošiamąjį darbą, — padaryti viso krašto topografinę nuotrauką, kas ir šiais laikais pakeičiama tik valstybės su jos įstaigomis ir specialistų kadrais.

Ir šį savo sumanymą Radvila įvykdė. Jis nesigailėjo darbo ir lėšų ir mokėjo pasirinkti geriausius architektus ir menininkus savo užsimotiemis

planams atlikti. Ir šiam milžiniškam darbui rado tinkamų vykdytojų. Vieno jų parašą regime prie išleisto žemėlapiio — tai Tomo Makovskio (1575-1630), menininko, raizytojo, kartografo ir spauduvininko.

Apie to jo bendradarbio gyvenimą ir darbus nedaug žinių turima. Nežinia, iš kur jis kilęs, tik iš jo parašų po įvairiais veikalais galima spėti jį buvus iš Lenkijos. Taip pat spėjama, kad jis raizybos bus išmokęs Prūsiose, nes pirmieji jo darbai pasirodė Braunsberge, netoli Dancigo, ir kad buvęs sūnus Jeronimo Makovskio, Nesvyžiaus dvaro prievaizdo. Galimas daiktas, kad T. Makovskį Radvila leidęs į moksus ir jam paskui pavedęs Lietuvos žemėlapiio gaminimą. Tiksliai nežinoma, kada Makovskis atsirado Nesvyžiuje ir kada jis iš ten pasišalinio. Galima tik pasakyti, kad jis ten buvo jau 1601 metais ir gamino iliustracijas minėtajai Radvilos knygai "Peregrinaciae". Greičiausia tuo metu lauko darbai žemėlapiio reikalui buvo jau baigti.

Medžiagos, kuria remiantis galima būtų sudaryti kiek tikslesnę chronologiją ir vaizdą, kaip tie darbai vietoje buvo atliekami, turime labai mažai. Nesvyžiaus dvaro archyve lenkų prof. Merczyng surado nuorašą laiško, kurį Radvila parašė 1597 m. nežinomam asmeniui. Iš to laiško sužinome, kad tais metais Lietuvos žemėlapiio rengimo darbai jau buvo įpusėję. Tame laiške Radvila mini ir kažkokį savo raštininką ("amanuensis"), kurį siuntes į kai kurias apskritis "tiksliai aprašyti vietų ir atstumų". Šio laiško, rašyto lenkiškai, turinys lietuviškame vertime yra toks:

"Garbingasis Pone ir Malonusis Bičiuli.

Už tokią krikščionišką užuojautą, kurią Tamsta man atsiuntė dėl mano žmonos mirties, didžiai dėkoju. Prašau Dievo, kad Tamsta ilgai visokeriopomis gėrybėmis džiugintų ir sveiką laikyti teiktųsi. Šia proga dėkoju Tamstai už atsiuntimą nubrėžtus Dniepro tėkmės ir kitų vietų ir upių, prie jo priklausančių; matau, kad Tamsta čia uoliai dirbi, bet, jei dabar tikrų atstumų negali nustatyti, geriau jau paskui šį reikalą sutvarkyti, kada viskas bus nutraukta ir kada tai bus reikalinga, galutinai sudarant visą žemėlapi. Kaip Tamsta pranešė, tą savo padėjėją pasiuntėi į kai kurias apskritis, kad jis tiksliai surašytų vietas ir atstumus, kitą ką galima bus padaryti paskum, bet, kai tik jis sugrįš, aš atsiliepsiu, kartu su Tamsta duosiu patarimą ir žiūrėsim, kas toliau daryti, kad šis mūsų bendras darbas su Dievo pagalba būtų baigtas. Aš jau turiu nupieštą Dniepro tėkmę su atstumais, bet apie Horodiščą trūko žinių apie atstumus ir todėl tuo tarpu jis praleistas, bet turiu viltį, kad paskum, bendrai dirbant, viskas paaikšės. Jei po Velykų, turėdamas reikalą ir susidėjęs aplinkybėms, Tamsta galėtų atvažiuoti čia pas mane į Nesvyžiu

pats pasitarti, tai man būtų galima šį darbą greičiau baigti. Jei, betgi, kol grįš tas mano tarnas, Tamsta neišvyks į seimą, su apyskaita pasiųsiu jį pas Tamstą. Aš dėl silpnos sveikatos į seimą negalėjau nuvažiuoti. Ketinu į galą nuvykti, jei Dievas mane sustiprins.

Prašau įprastos Tamstos malonės ir kad visuomet joje mane laikytum".

Iš šio laiško matome, kad jis galėjo būti parašytas 1597 metų pradžioje, kadangi "Našlaitėlio" žmona mirė 1596 m. lapkr. 9 d. Žemėlapiio rengimo darbai tuo laiku buvo visu intensyvu vykdomi. Radvila turėjo kažkokį įžymų bendradarbį, kurio pavardės, deja, laiške nemini. Lenkų rašytojai H. Merczyng, J. Jakubowski ir kiti spėja, kad juo buvęs ne kas kitas, tik T. Makovskis. Kadangi pats T. Makovskis rašo apie save, kad jis matuodamas apvažiavęs beveik visą Lietuvą ("describendi causa") ir taip pat parašė pridėtą prie žemėlapiio Lietuvos aprašymą, kur pateikta žinių iš Lietuvos istorijos ir geografijos, tai toks jų spėliojimas gal ir turi šiokią tokią pagrindą. Bet sprendžiant iš laiško tono ir turinio, dėl šio spėliojimo tenka labai abejoti. Mažai tikėtina, kad kunig. Radvila savo tarną, kuriuo iš tikrųjų buvo Makovskis, vadintų laiške aukštos kilmės ponu, savo draugu ir prašytų jo malonės. Greičiausia šis laiškas buvo siustas kuriam nors didikui, prisidėjusiam savo lėšomis ir rūpesčiu prie bendro darbo, o Makovskis tik vadovavo lauko darbams ir pats dirbo, rinkdamas reikalingą medžiagą būsimajam žemėlapiui ir paskui Nesvyžiuje patį žemėlapiį piešė.

1609 metais T. Makovskis dar buvo Nesvyžiuje spaustuvės vedėju, bet greit iš ten išvyko, nes jo 1611 m. darbai jau nieko bendro su Radvilos gimine neturi ir liečia tuometinį Lenkijos ir Maskvos karą.

Kai 1613 metais išėjo kunig. M. K. Radvilos Lietuvos žemėlapis, Tomo Makovskio Nesvyžiuje jau nebebuvo.

Taigi, be raizytojo Makovskio, tiksliai nežinoma nei vardo to artimiausio Radvilo draugo ir bendradarbio, kuriu buvo siustas aukščiausias laiškas, nei kitų jo bendradarbių — kas jie buvo ir kiek jų buvo, kas tie betarpiai šio didelio darbo vykdytojai ir kas patarėjai ar vadovai. Bet jau iš to, kas yra žinoma, galima drąsiai tvirtinti, kad ne kas kitas, o tik pats Radvila buvo tas "spiritus movens", viso to sumanymo iniciatorius ir įkvėpėjas, matyt, ėmėsis šio darbo tuojau, kai grįžo iš savo kelionės po Šventąją Žemę. Beveik ketvirtį amžiaus truko tas darbas (1590-1613), betgi ir jo rezultatai dar šiandien mus stebina. Tas jo ir jo nežinomo bendradarbių atliktas kūrinys amžius kėlė Lietuvos vardą civilizuoju tautų akyse, juo mes ir dabar tikrai galime didžiuotis.

T. Makovskiu nupiešus žemėlapiio originalą, jis buvo nugabentas Olandijon, Amsterdam, kur jį raizė Hesejis Gerardas, o išspausdi-

no Vilius Jansonas. Apie tai liudija užrašas žemėlapyje: "Amsterdami Guilhelms Janssonius sub signo Solarii deaurati Anno 1613".

Kodėl šiuo darbus teko atlikti Olandijoje, turint nuosavą spaustuve Nesvyžiuje? Čia galima tik prileisti, kad žemėlapių lapai būvę per daug dideli ir nebuvę galima jų išraižyti Nesvyžiuje, o gal ir todėl, kad Radvila jau neturėjo Nesvyžiuje savo raizytojo ir kartografo Makovskio.

Žemėlapis buvo daug kartų spausdinamas įvairaus dydžio ir įvairių variantų: tai be Lietuvos aprašymo, bet su Dniepro tėkmės schema, tai be tų abiejų dalių. Pirmoji šio žemėlapių laida buvo ilgą laiką laikoma žuvusia, kol visi atsitiktinai 1913 metais vieną šios pirmosios laidos egzempliorių surado Krokuvos universiteto prof. Liudvikas Birkenmajeris Švedijoje, Upsalos universiteto Carolina Rediviva bibliotekoje ir jį aprašė. Kaip jis pateko Švedijon? Veikiausiai Radvila buvęs jį padovanojęs Jėzuitų Kolegijai Nesvyžiuje, ir švedai jį išsivežę per karą, kaip grobį. Kiek vėlesniu šio žemėlapių laidų randame V. J. Bleau atlase, išleistame Amsterdame 1631 m., ir jo reprodukciją prof. Kordto veikale "Materialy dlia istorii ruskoj kartografii" 2-me tome. Surastą Upsaloje žemėlapi Birkenmajeris šiaip aprašo:

"Jis užlipintas ant drobės, kiek apgadinatas, bet gana gerai išlaikytas, atsižvelgiant į jo 300 metų amžių. Žemėlapi galima suvynioti ant dviejų medinių lazdelių. Jo dydžiai: 107 cm ilgumo ir 82 cm platumo. Į šiuos dydžius neįskiriamas balto piešinio juodame dugne rėmelis, 5 cm platumo, aplink visą žemėlapi".

Žemėlapis spausdintas keturiuose lapuose "folio maximo" formato, bendro dydžio, kaip jau minėta, 107 x 82 cm. Tai sudaro apie 0,88 kvadrat. m. ploto. Tačiau šiame plote yra trys skirtingos dalys, būtent: 1. Lietuvos žemėlapis su kartografiniu tinklu, 2. Kartografinis Dniepro upės eskizas be geografinio tinklo ir 3. Žemėlapi apačioje pridėtas gana ilgas Lietuvos aprašymas. Žemėlapis išleistas viena spalva ir tik vėlesnėse jo laidoose randame sienas, nudažytas ranka vandeniniais dažais (akvarėle). Visi parašai ir paaiškinimai — lotynų kalba, kurios daugelio žodžių neberandama šių laikų žodynuose, taigi tikslų vertimą net ir geram lotynų kalbos žinovui nelengva padaryti.

Peržvelgę bendrais bruožais šio žemėlapi istoriją, susipažinkime arčiau su atskiromis jo dalimis.

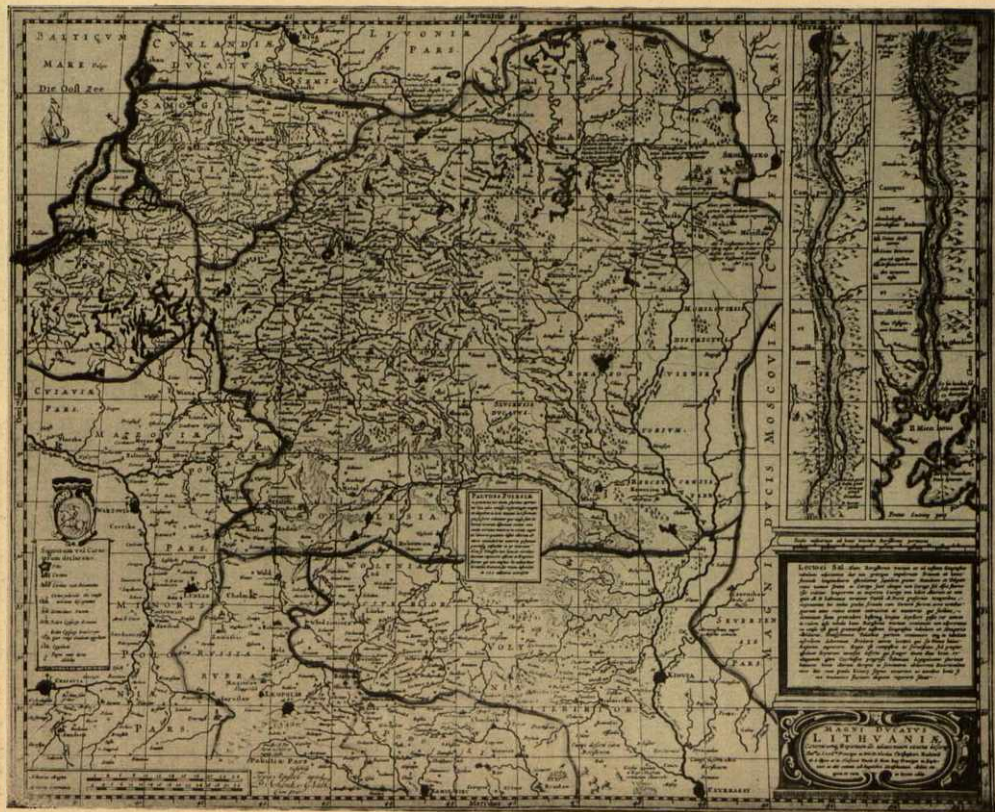
I. LIETUVOS ŽEMĖLAPIS

Pagrindinis Lietuvos žemėlapi brėžinys apvestas ilgio ir platumo. Jo dydis — 71 cm ilgio ir 73 m. pločio, taigi beveik kvadrato formos. Žemėlapi turinys apima plotą nuo Dancigo vakaruose iki Smolensko rytuose ir nuo Rygos žiemuose iki Podolijos Kamienco pietuose. Geogra-

finiams tinkla žemėlapi turinys telpa tarp 37°20' ir 50°45' geogr. ilgio ir tarp 49° ir 56° geogr. pločio. Nulinis meridianas laikomas Ferro salos meridianas, nors, kaip vėliau matysim, tai ne visai atitinka tikrąybę. Geografinis tinklas išbrėžtas kas laipsnis, be to, prie rėmelių kiekvienas laipsnis padalytas į 12 dalių, t. y. po 5'. Žemėlapis orientuotas į žiemus ir prie rėmelių pažymėtos pasaulio šalys. Skaičiumi žemėlapi mastas nepažymėtas, bet jis lengvai nustatomas iš geografinio tinklo. Išmatavę žemėlapyje vieną geografinio pločio laipsnį, randame jį lygų 85 mm, gi žemės paviršiaus vienas geografinio pločio laipsnis yra lygus 111,28 km. Iš čia santykis žemėlapi su vieta yra 1 : 1.300.000. Arba — vienas žemėlapi cm atitinka 13 km vietos.

Išizūrę ir žemėlapyje vartojamus ženklus gyvenvietėms žymėti, pastebime, kad jų tartiniai piešiniai atrodo pernelyg dideli, bet matematinis žemėlapi tikslumas nuo to nenukenčia, kadangi kiekvieno piešinio vidury yra įbrėžtas mažas apskritimas, patikslinantis šios vietos geografinę padėtį. Naudojantis žemėlapi geografiniu tinklu, lengvai nustatomi kiekvieno tokio taško geografinis ilgis ir plotis, t. y. jo padėtis žemės paviršiuje. Piešinių dydžiai ir forma nevienodi, kadangi jais stengiamasi pavaizduoti žymimos vietovės dydį ir reikšmę. Visos gyvenvietės suskirstytos į devynias grupes. o tartiniai ženklai — piešiniai paaiškinti specialioje vinjetėje, papuostoje vyties ženklu. Kiekviena grupė vaizduoja skirtingo dydžio ir reikšmės gyvenvietę, būtent: 1) sostinė (urbs), 2) miestus (civitas), 3) vaivadijų miestus (civitas cum palatinatu), 4) miestą su pilimi arba tokį, kuriame yra kaimiečių teismas (civitas iudicialis vel districtualis ubi causae nobilium disceptantur), 5) miestus, kuriuose gyvena kunigaikščiai (domicilium ducum), 6) miestus, kuriuose gyvena Romos katalikų vyskupai (sedes episcopi Romani), 7) miestus, kuriuose gyvena graikų apeigų vyskupai — vladynos (sedes episcopi graecorum quo vulgo vladicas appellant), 8) miestelius (oppidum), ir 9) kaimus su bajorų dvarais (pagus cum domo nobilis). Dažnai keli ženklai apjungti į vieną grupę, pvz., Vilniuje sujungti sostinės, Romos katalikų, graikų apeigų vyskupų ir kunigaikščių ženklai. Be to, tenka dar pastebėti, kad šie piešiniai ne visur vienedi ir šalia jų dažnai duodamas dar ir miesto vaizdas miniatiūroje, kaip pvz. Vilniaus, Nesvyžiaus, Krokuvos ar Kijevo. Bendras žemėlapyje pažymėtų gyvenviečių skaičius yra didesnis kaip tūkstantis.

Upės išbrėžtos apytikriai ir gana laisvai, praleidžiant net ir stambius jų vingius, kaip pvz., Nemuno ar Dniepro kilpas. Upių plotis toli prašoka mastą. Didėnis miškų masyvai pažymėti lapuočių medžių grupėmis. Reljefas visai nežymėtas. Valstybių sienos įbrėžtos gana laisvai. Labai įdomus tų sienų žymėjimas. Čia randame pažymėtas "senąsias" D. Liet. Kunigaikštijos sienas prieš Liublino uniją, apimančias Volinę,

Kunigaikščio Radvilos vėlesnės laidos žemėlapis (Prof. K. Pakšto nuosavybė)

Podoliją ir Ukrainą, ir "naujasias" t. y. tas, kurias nuties tarp Lietuvos ir Rusijos Liublino seimas, Lietuvos-Lenkijos uniją sudarant. Čia ryškiai atspindi "Našlaitėlio" patriotizmas savo valstybei - Lietuvai ir pabrėžia Radvilų opoziciją unijai.

Užrašant gyvenviečių pavadinimus, laikytasi lotynų ortografijos ir lenkiškos tarsenos. Tai laiko dvasia, ir Lenkijos bajorų įtakos išdava.

Be įvairių ženklų, vaizduojančių vienos ar kitos vietos ypatumą ar tam tikrą istorinę jų reikšmę, žemėlapyje gausu charakteringų tiems laikams užrašų, paaiškinimų bei pastabų, įrašytų tuščiose žemėlapio vietose ir kartai apvestų rėmeliu. Pravartu su jomis susipažinti, pradedant pačiu žemėlapio pavadinimu. Jis vertime skamba taip:

"Didžiosios Lietuvos Kunigaikštijos ir kitų gretimųjų sričių aprašymas. Šis veikalas išleistas rūpesčiu ir lėšomis Jo Ekscelencijos Svesiausiojo Kunigaikščio ir Pono Mikalajaus Kristupo Radvilos, Olykos ir Nesvyžiaus Kunigaikščio, Sventosios Romos Imperijos Kunigaikščio, Sydloweco ir Miro Grovo, Sventojo Karsto Ordino Kavalieriaus".

Grįždami prie žemėlapio turinio, prie Daugpilio randame tokį labiau istorinės reikšmės užrašą:

"Livonai, prispausti Positovijoje Maskvos kariuomenės ir tironijos, 1559 metais pasidavė Lenkijos karaliaus Žygimanto Augusto valdžiai ir malonei".

Pagirio tyruliuose yra net du paaiškinimai. Pirmasis sako:

"Podlesia, kitų Polesia, arba kaip vietiniai gyventojai vadina Polesio, yra Lietuvos dalis. Sritis greta Voluinės miškuota ir pelkėta, nuo to ir pats vardas kilo. Joje apstu medaus ir žuvies, jog visos gretimos sritys minta iš jos išvežtomis žuvimis, kurios, išdžiovintos ore ir vėjyje, skiriamos parduoti".

Kitas užrašas byloja:

"Pagirio pelkių šia kryptimi labai daug. Jos tokios šlapios ir didelės, jog kai kuriose vietose jas galima palaikyti dideliais ežerais. Todėl nepažymėjome tikrų šių vietų atstumų. Takus, kiek leido aplinkybės, pažymėjome taškais. Jei norėtum rasti atstumus skriestuvu, tai užtenka priminti, kad matuojant Pripečių tarp Grodeko ir Kijevo yra 60 mylių, gi mūsų pažymėtais takais einant šis atstumas išauga iki 120 mylių".

Šis paaiškinimas rodo, kiek žemėlapio autoriui rūpėjo, kad jo darbas būtų tikslus ir praktiškas: jis įspėja, kad Pagiriuose atstumus reikia matuoti ne tiesiomis linijomis, bet pagal takus, pažymėtus žemėlapyje taškais, nes tik tais

takais galima čia išeiti. Taip pat svarbi ir ši bendrojo pobūdžio pastaba:

"Palankiam Skaitytojui. Didžiajai Lietuvos Kunigaikštijai priklausančias sritis (sekdami kitų geografų papročiu) ne taip jau aiškiai šiame žemėlapyje išdėstėme, kaip pats dalykas reikalavo, bet Didžiosios Lietuvos Kunigaikštijos senosios ribos visai tiksliai pažymėtos. Todėl nereikia stebėtis, jei ilgai mylių, kurios čia pažymėtos, kai kur neatitiks tikrenybę. Ši klaida susidaro dėl kelio kreivumo ir mylių nelygumo, nes lietuviškos mylios didesnės už lenkiškas, o rusiškų ir Podolės — didesnės už lietuviškas".

Iš šios pastabos patiriame, kad tiksliau apibrėžtos vietos yra senosios Lietuvos, t. y. sienose prieš Liublino uniją. Be to, čia pat nurodoma, kad atmatuoti žemėlapyje atstumai skriestuvu gali būti nevisai tikslūs dėl dviejų priežasčių: 1) kad kelias neis tiesia linija ir 2) kad Lietuvoje vartojamos mylios yra įvairaus dydžio. Todėl žemėlapio krašte yra nubrėžti net trys linijiniai mastai: didžiosioms mylioms (7.4 km.), vidutinėms (6.4 km) ir mažosioms (5.5 km).

Aukščiaui Polocko randame šio turinio pastabą:

"1563 metais, viešpataujant Lenkijos Karaliui Žygimantui Augustui, Polocko sritis buvo Maskvos atimta, o karaliaus Stepono vėl atgauta".

Prie Ulos, ties Dauguva, vėl yra istorinės reikšmės pastaba:

"Viešpataujant karaliui Žygimantui, ties Ulos pilimi Biržų ir Dubingių kunigaikštis Mikalojus Radvila sumušė 30.000 Maskvos kariuomenę, kuriai vadovavo Sivičius".

Prie Vitebsko gi pažymėta:

"Vitebskas, saugiausia visos Lietuvos tvirtovė prieš maskviečius".

O toliau laukuose tarp Vitebsko ir Smolensko nupieštas vaizdelis eilės kovojančių tarp sąvęs raitininkų — ir prie jo užrašas:

"Lietuviai sulauko ir atremia maskviečių įsiveržimus".

Idomų užrašą užtikiname kiek žemiau, kai rėje Dniepro pusėje, prie pažymėto žemėlapyje tilto per vieną Dniepro intakų (Mzeri):

"Šito tilto vieną pusę grindžia ir taiso maskviečiai, kitą gi pusę — mes".

Dešinėje pusėje nuo Lošos upės, žemiau Mitislavo, parašyta:

"Čia, viešpataujant Žygimantui Pirmajam, 1514 metais Konstantinas Ostrogiškis sumušė 40.000 vyrų Maskvos kariuomenę".

Dar kitas užrašas įspėja, kad brėžiant senąsias su Rusija nustatytas prieš 1569 metus sienas, turėta galvoje taip pat ir naujoji, t. y. po Liublino unijos nustatyta siena. Šio užrašo turinys:

“Didžiosios Lietuvos Kunigaikštijos sienų atvaizdavimas (sinium). Šis ženklas su uždėtais taškais rodo Didžiosios Lietuvos Kunigaikštijos senovines sienas, o tuo pažymimas tos pačios kunigaikštijos naujos sienos. Kur tose pačiose vietose abu ženklai sutampa (kaip prieš akis turi), tai ten yra senosios ir naujosios sienos”.

Dėl rytinių sienų tenka pažymėti, kad žemėlapyje jos visiškai sutinka su 16-to šimtmečio galo Lietuvos sienomis, t. y. be Smolensko, bet su Uždnieprio Ukraina, su Lubnais ir Perejaslavliu.

Pagaliau keli užrašai prie miestų pasako, kas tuos miestus įkūrė. Pirmą tokią vietą randame prie Dysnos upės. Čia pažymėta:

“Moravijos Karskas Maskvos nebuvo statytas”.

Antrasis užrašas prie Rasos upės, netoli jos santakos su Dniepru. Čia skaitome:

“Korsunio miestas buvo pastatydintas karaliaus Stepono 1581 metais”.

Kalbant apie žemėlapių tikslumą, reikia pastebėti, kad tiems laikams tai buvo didelio tikslumo darbas, viršijantis visus to meto kartografinius kūrinius. Norint pasiekti tokio tikslumo, reikėjo turėti daug pagrindinių taškų, kurių padėtis žemės paviršiuje būtų kiek galima tiksliau nustatyta ir kuriais pasiremiant galima būtų išmatuoti visus reikiamus atstumus ir nustatyti tarpinių taškų padėtį. Deja, neturime duomenų, rodančių, kurie būtent taškai buvo nustatyti astronominiu būdu ir kurie — matuojant atstumus tarp jų pagrindinių taškų. Galima tik spėti, kad pagrindiniai taškai turėjo būti kurios nors žymesnės vietovės, kaip: didesni miestai, kunigaikščių būstinės ar pilys, kurių geografinis ilgis ir plotis buvo nustatytas astronominiu būdu.

Palyginę tuo laiku gautus rezultatus su dabartiniais duomenimis, matome, kad skirtumai nėra tiek dideli, kiek galima būtų tikėtis. Turint galvoje tų laikų astronomijos mokslo stovį ir instrumentų primityvumą, o dar ir tai, kad Radvilos astronomams teko nustatyti daugelio vietų geografinę padėtį, reikia tik stebėtis šių darbų tikslumu. O jei bandytume šiuos darbus lyginti su kitais panašiais tų laikų kartografiniais darbais, tai ten pamatytume kur kas didesnių klaidų. Pavyzdžiui, Kolumbo darbuose, kuriais nustatomas Haiti salų geografinis ilgis, yra dešimties laipsnių klaida, o kai jau praeina 90 metų po Kolumbo, Ispanijos valdžia, norėdama sužinoti savo Amerikos kolonijų atstumą nuo metropolijos, 1577 metais atliko mata-

vimus, tai klaida gavosi nors ir mažesnė, bet vis dėlto kelių laipsnių. Taigi turime pripažinti, kad jau daugelis autorių kartojo, kad Radvilos žemėlapis turėjo tvirtą mokslinį pagrindą ir tai tokį, kokio iki tol dar nebuvo pasiekta. Šio rašinio autorius palygino 70 miestų bei miestelių geografinių koordinatų skirtumus tarp Radvilos žemėlapių (matuota reprodukcijoje Kordto atlase) ir dabartinių duomenų. Parenkant šiam tikslui taškus žiūrėta, kad jų daugumas būtų Didžiosios Lietuvos Kunigaikštijos ribose, — nes kaip patys autoriai sako, tik ši teritorija yra tiksliai nutraukta, — kad jie būtų maždaug vienodai išskirstyti žemėlapių plote ir kad tai būtų kurios nors žymesnės ir senesnės vietovės, taigi spėjama nustatytos Radvilos bendradarbių astronominių būdu.

Tikrindami geografinį ilgį, kuris čia skaičiuojamas nuo Ferro salos meridianą, lengvai pastebime, kad visi skirtumai gaunami su vienu nukrypimo ženklu. Tai rodo, kad Radvilos žemėlapyje pagrindinis meridianas buvo klaidingai išbrėžtas arba jis klaidingai žemėlapyje pažymėtas. Ir tai nesterbėtina, nes Ferro salos meridianas buvo nustatytas tiksliai antroje 17-to šimtmečio pusėje, t. y. gerokai po Radvilos žemėlapių pasirodymo, gi prieš tai nulinis meridianas nors ir buvo vadinamas Ferro meridianu, tikrumoje buvo vedamas ir per kitas Kanarų salas. Taip bus atsitikę ir su Radvilos žemėlapiu.

Pašalinus tą klaidą ir nagrinėjant gautus rezultatus, prieiname išvados, kad bet kuris taškas Radvilos žemėlapyje pažymėtas 36 kilometrų tikslumu. Paprastai kalbant, bet kuris miestas ar miestelis šiame žemėlapyje gali būti nukrypes į vieną ar į kitą pusę iki 36 km nuo savo tikrosios geografinės padėties. Grafiškai toks nukrypimas, šio žemėlapiu maste, apytikriai yra lygus 2.8 cm. Šie skaičiai pilnai patvirtina žinovų nuomonę, kad Radvilos žemėlapių tikslumas tiems laikams buvo labai didelis.

2. DNEIPRO TĖKMĖS ŽEMĖLAPIS

Antra, mažesnioji Radvilos žemėlapių dalis, — Dniepro tėkmės schema, apimanti šios upės tarpą nuo Čerkasų, kurie yra ir pagrindiniame žemėlapyje, iki Juodųjų jūrų. Ji yra juostelės pavidalo, 32 cm pločio, o ilgio tiek, kiek ir pagrindinis žemėlapis, t. y. 71 cm. Ji padalyta dar į dvi juosteles, sudėtas lygiagrečiai, taigi visas kartografinis Dniepro vaizdas nuo Čerkasų iki Juodųjų jūrų, ištostas vienos linijos, užimtu 1.2 m ilgio. Schema orientuota pasaulio šalių kompasu piešiniu.

Kaip buvo atliekamas šis darbas, matome iš aukščiau cituoto Radvilos laiško savo bendradarbiui. Arčiau išsijūreję į šią schemą, pastebėsime, kad autoriai stengėsi duoti grafinį Dniepro vaizdą su jo rėvomis, salomis ir intais. Kartografiniu atžvilgiu tikslai Dniepro žiotys kiek tiksliau pažymėtos, šiaip jau tikslumo mažai paisyta. Kaip ir pagrindiniame žemėlapyje, taip ir šioje

Kunigaikščio Radvilos žemėlapis pirmosios laidos kartušas

schemoje yra gana daug ir įdomių užrašų, paaiškinančių atskirų vietovių istorinę reikšmę. Specialaus šio brėžinio pavadinimo nėra, tiksliai apačioje, vinjetėje, randame kaip ir pratarmę į skaitytoją:

“Skaitytojui. Labiausiai du dalykai vertė mus pridėti prie savo žemėlapis Dniepro tėkmę. Pirmiausia, noras parodyti šios upės ilgį, kadangi be Dunojaus ir Volgos (kuri atrodo, kad tik jos šaltiniai yra Europoje, o pati upė esanti Azijoje), Europa ilgesnės ir didesnės upės neturi. Antra, noras parodyti senosios D. Lietuvos Kunigaikštijos ribas, ypač D. Kunig. Vytauto laikais. Vytautas turėjo daug laimingų kovų su totoriais. Norėdams tuo lengviau išplėsti savo valdžią ir toliau atstumti priešą, jis pasistatė ir sustiprino kai kurias tvirtoves, kurių dabar tik griuvėsiai tebeliko. Dniepro tėkmės šiame žemėlapyje toliau nepratęsiame, nes tuomet būtų tekę labai

išplėsti mūsų žemėlapij ir įdėti dalį Vengrijos, Moldavijos, Transilvanijos ir Valakijos.

“Skaitytojui bus naudinga sužinoti tos šalies padėtį. Salis yra turtinga laukais ir žvėrimis, bet dėl nuolatinių skitų užpildinėjimų, apleista. Skitai visuomet ištroškę tos šalies turtų ir kai kada, nuvykę už Cerkasų, naikina Voluinę, ima grobti ir daug žmonių į nelaisvę. Jiems, grįžantiems su grobiu, jei tik juos pastebi plaukiant upe, kazokai pastoja kelią ir atima grobį”.

Taigi čia vėl pastebimas patriotinis motyvas: Radvila norėjo įamžinti Vytauto Didžiojo garbę ir jo viešpatavimo laikus Juodųjų jūrų pakraščiuose, nors nuo to laiko jau buvo prabėgę du amžiai.

Grįždami prie kitų parašų pačiame žemėlapyje ir sekdami iš žiemų į pietus, tuoj pat prie Cerkasų užtikiname kritiško pobūdžio pastabą apie čerkesus:

“Daugelis kalba, kad čerkesai esą likučiai senos kimbrų tautos, kurie Homero vadinami cimeriais. Dauguma jų priėmė Mahometo tikybą, bet aš to tvirtinti nedrįstu, nes visi mano, kad jie yra rusai ir išpažįsta graikų tikybą”.

Tolesni Dniepro pakraščiai žemėlapyje už dengti didelėmis giriomis ir pridėtas toks paaiškinimas:

“Čia skitai paprastai slepiasi, kol visi susirenka, kad užpultų mūsų kraštą”.

Dar toliau tarp Dniepro intakų Sulos ir Horlio randame šio turinio parašą:

“Šioje vietoje labai platus laukai, kurių dalį valdo mūšiskiai, dalį maskviečiai ir dalį totoriai”.

Antroje Dniepro pusėje randame dar ir tokį paaiškinimą:

“Dniepro tėkmės dalis parodys tau šių dviejų upių žiotis. Didesnioji Ingula įteka į Būgo upę, o Ingula, kurią žemiau įbrėžta turi, susimaišo su Dniepru, kuris įteka į Ilmenio ežerą”.

Toliau seka labai smulkiai išbrėžtas Dniepro rėvų vaizdas, gį šalia garsiosios Chortycos (prie dabartinio Aleksandrovsko) randame istorinio turinio užrašą:

“Vieta prie Dniepro labai garsi Dimitrijaus Višneveckio, Prosapijos didvyriaus ir kariška latifundija, nes čia jis įkūrė savo buveinę ir savo galybės tvirtovę. Pusę tos vietos jis apsupo mūro siena. Ši vieta jau ir pačios gamtos tiek sustiprinta, jog galėjo sulaukyti kunigaikščio arba chano Perekopo ir visos jo ordos veržimasi. Ir ji galėjo taip

ilgai išsilaikyti, kol Višneveckis pritrūko būtinų pragyvenimui dalykų ir buvo priverstas naikinti maistui arkliai ir pagaliau, įsėdęs į laivelius, nugalėjo porogus ir su visais sveikais saviškiais atvyko pas čerkesus”.

Dar toliau į pietus prie Tomakovco randame užrašą, kad Dniepro sala šalia miestelio griuvėsių yra Žemupio kazokų tvirtovė ir jų pilis:

“Čia kadaise buvo miestas, — apie tai liudija griuvėsiai. Dabar Dniepre tėra to patio vardo sala, kurioj Žemupio kazokai, kaip tvirtėliausioj pilyje, gyveno”.

Toliau randame naujus sutartinius ženklus, visai skirtingus nuo pagrindinio žemėlapių ženklų, būtent: 1) Krikščionių gyvenamos vietos, 2) Totorių gyvenamos vietos, 3) Sunaikinti miestai ir pilys. Kaip matome, griuvėsiai čia užima svarbią vietą, tai charakteringa tų laikų Dniepro žemupiui.

Dar žemiau į pietus yra užrašas, gana plačiai paaikšinas apie rėvas-porogus. Jo turinys toks:

“Porogai arba Porokai. Mūsų kalba porogas lotyniškai reiškia slenkstį. Tai yra Dniepro aukštumos, į kurių uolas atsimuša tekantis vanduo, kuris kaip per slenkstį, krenta iš viršaus žemyn su tokiu triukšmu, jog girdėti kartais už trijų mylių. Senovės graikai tokias vietas paprastai vadino Kataupa, t. y. tokia vieta, kuri girdėti iš tolo. Panašiai kataraktų yra dar šiose didelėse upėse, kaip antai: Istuloje prie Gnievio, Reine prie Sauhuso, Nemune prie Rumšiškės. Dniepro upėje, kuri laikytina ne tiksliai lygi didelėms Europos upėms, bet už jas net ir didesnė, tarp porogų šitie kataraktai trukdo plaukiojimui, bet šiaupis ir anapus kataraktų yra visiškai saugu plaukioti net ir didelėms prekybinėms ir kariniams laivams”.

Kitas užrašas aiškina skaitytojui apie kazokus:

“Kazokai yra karių luomas, susidedantis iš karių, netekusių garbės, valkatų, žmonių vengiančių darbo. Jie naudojosi lengvais ginklais, būtent: lankais, jietimis ir lengvomis bombardomis. Dėl to juos vadino “velites”. Dabar jie vartoja sienoms griauti mašinas ir kitos rūšies ginklus, kurie anksčiau nebuvo vartojami.

Jie dabar gyvena Dniepro salose prie porogų, arba kataraktų, lūšnose, kurios yra audrų pavojuje. Kazokai yra aukščiausioje Lenkijos kariuomenės vado priklausomybėje. Savo vadą jie renka patys iš savo tarpų. Išrinktą lengvai vėl pašalina. Jei tam vadui kartais nesiseka, tai jie jį užmuša. Kai jie kenčia maisto stoką, tai puola kaimynines valstybes ir, jas apiplėšę, su grobiu grįžta namo. Antai, vadovaujami Podkovo, jie užpuolė Tehiniją. Nuteriojo jie ir turku

imperatoriaus provincijas. Jei jiems nepasitaikydavo progos pulti svetimuosius, tai jie puldavo savo apylinkes, ir kai kada jų žiaurūs puolimai buvo atremiami su dideliais nuostoliais”.

Kitoje vietoje dar parašyta:

“Kai čia kazokai ateina, tai jie mano, kad yra apsaugoti nuo bet kurių pavojų”.

Tarp daugelio užrašų svarbiausią vietą užima iš Vytauto Didžio laukų atsiminimai, susiję su tais kraštais. Pavyzdžiui, netoli dabartinio Chersono randame parašą:

“Balneum Vitoldi”— Vytauto maudyklė.

Prie Ostam Kirmen, buvusios totorių tvirtovės, randame pastabą apie jos kilmą:

“Mūrinė totorių pilis—schioib, dėl nuolatinių kazokų puldinėjimų totorių apieista. Ją Višneveckis paraku susprogdino”.

Prieš šią vietą, aukščiau Vytauto maudyklės, užtikiname vėl kitą parašą, aiškinantį kitos buvusios pilies likimą:

“Semimaikos pilies kelio pėdsakai užsiliko ir iki šios dienos, apsupdami pilies kalną, o ant paties kalno iki šiol matyti bažnyčia ir mūrinis namas”.

Limanas vadinamas “Ilmen lacus”, kaip matyti iš sekančio paaikškinimo:

“Imenio ežeras, kurį kai kas Karanti-jos įlanka vadiną”.

Iškarpa iš pirmosios kunigaikščio Radvilos žemėlapių laidos: Kauno—Vilniaus apylinkės.

Prie Limano randame antrąjį "Balneum Vitolis" užrašą, gi žemiau aiškinama apie Būgo upę:

"Boh arba Bog. Lotyniškai reiškia Dievą, žinomoji Podolijos upė, kurią daug kas vadina Hiponas, o kai kas ir Aksiku, remdamiesi Herodoto nuomone".

Pietų rytų kampe dar randame įdomų paaiškinimą apie Očakovą:

"Očakovas — totorių sostinė. Nuo Čerkasų 67, nuo Porogų 30 ir nuo Bialogrodo (dabartinio Akermano) 20 mylių atstume".

Tai, galima sakyti, paskutinis užrašas šios schemos turiny.

Pagaliau per visą schemos apačią išbrėžtas linijinis mastas. Matyti, buvo norėta bent apytikriai parodyti atstumus. Tik gaila, nežinia, kuriomis myliomis tie atstumai matuoti. Jei, norėdami sužinoti mastą, panaudosime "vidutinio dydžio" mylias iš pagrindinio žemėlapiu, tai rasime, kad Dniepro žemupis atvaizduotas apie 3,2 kartų didesniu mastu, negu pagrindinis žemėlapis. Kadangi pagrindinio žemėlapiu mastas 1:1.300.000, tai Dniepro tėkmės schemos mastas turėtų būti 1:400.000.

3. LIETUVOS APRASYMAS.

Trečioji Radvilos žemėlapiu dalis duoda Lietuvos, jos sostinės Vilniaus, lietuvių tautos charakterio bei lietuvių papročių aprašymą. Kartu atremiama klaidinga svertinių autorių informacija apie Lietuvą. Gale aprašymo randame pastabų apie Lietuvos krikštą ir Brastos uniiją. Šis gana ilgas aprašymas, pridėtas žemėlapiu apačioje, kiek vėlesnėse laidose nukeltas į atvirkščią žemėlapiu pusę, gi dar vėlesnėse laidose ir visai išleistas. Matyti, leidėjai, norėdami sumažinti žemėlapiu formatą, jį nupjovė. Betgi raskime Upsalėje egzempliorių tas aprašymas yra bendro rėmelio viduje, kaip neskiriama žemėlapiu dalis. Kaip matyti iš parašo po tuo aprašymu, jį bus parašęs, be abejojimo, Radvilos nurodymais, Tomas Makovskis, kuris, kaip pats pasakoja, apražavo beveik visą Lietuvą. Šis įdomus dokumentas vertime iš lotynų kalbos skamba šiaip:

"Palankiam Skaitytojui.

Aprašant uoliausiai, kiek galėjom, šį Didžiojo Lietuvos Kunigaikštijos geografinį žemėlapi, pasirodė, kad reikia šį truputį pridėti apie tos šalies sritį ir jų žmonių papročius. Kad geriausiai užkirstumėm kelią įvairių autorių raštams ir nuomonėms, kurie daug ką neteisingo apie šią šalį savo knygose pasakojo ir ką mes stengdamiesi visa tai aprašyti sužinojom, kad jų raštuose daug kas ne tik neatitinka tikrovės, bet net ir priešinga.

Didžioji Lietuvos Kunigaikštija yra plačiausia ir garsiausia šalis ir žuvingais tvenkiniais ir ežerais, didelių ir garsių upių drėkinama, iš ku-

rių šios yra plukdomos: Chronon, kuris dabar Nemunu vadinamas, Rubon — dabar Dauguva vadinama, Borysthenes — paprastai Dniepru vadinamas, Būgas, Pripetė, Neris, Berežina, Ščera, Sventoji, Nevežis, Svistolčius, Slučas, Lania ir t.t.

Kraštas turi labai daug gerų miškų, kurie daugiausia medžioklėje ir medaus gaminime duoda naudos ir iš kurių medžiaga laivams bei namams statyti gaunama ir taip pat medžio anglys.

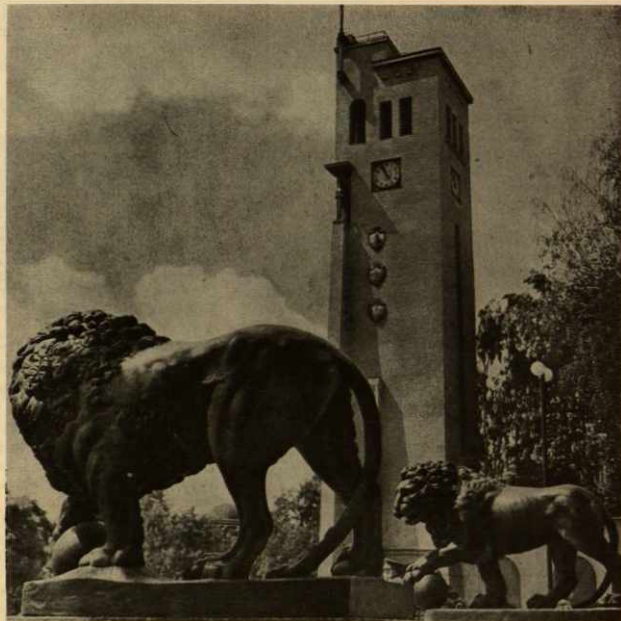
Šita šalis lengvai iš visų pusių prieinama kelių tikru ir neklaidžiu, priešingai kitų rašytojų nuomonei, kurie sako, kad į ją galima įeiti tik žiemą, o gi keleivis iš Lenkijos kalibaudamas, kaip sakoma, nei kojų pėdų nesusilaps.

Visokių rūšių javais derlingiausia ir jie visada gerai prinoksta ir tinkama derlių duoda. To derliaus gausingumą gali paliudyti geriausi uostai Karaliaučius ir Ryga, kurie javus, iš Lietuvos laivais atvežtus, į užjūrą šalis eksportuoja. Dėl to dabar lietuviai didelę prekybą su kitomis tautomis veda, nes be visų rūšių javų: rugių, kviečių, miežių ir kitų, taip pat linų, kanapių, galvijų odų, lašinių, vaško, pelenų, medžio anglių, smalos, taip pat laukinių žvėrių kailių, ypač bebrų ir lapių, ir daug kas kitko eksportuojama. Nors aukso, sidabro ir vario kasyklų neturi, tačiau šių dalykų visada užtektinai turėjo ir turi ir ne daiktus, į daiktus keičia, kaip kiti rašo. Pinigus šita giminė išleidžia, perkant įvairius kvapnius, skanėstus, gėrulus bei auksu siutus šilkinus audinius.

Miestų, miestelių ir kaimų šitoj valstybėj nelabai gausu. Iš jų pirmoje vietoje stovi Vilnius — šalies sostinė, didelis ir garsus miestas, aplinkui su priemiesčiais apimęs apie dvi vokiškas mylias, Neris ir Vilnelės upių santakoje gulys. Iš jų toji, kuri miestui vardą davė, yra mažesnė, gi antrąjį didesnę ir plukdoma, nutekėjusi už Vilniaus 14 mylių prie Kauno susilieja su Nemunu. Pačiame mieste yra daug puikių, valstybinių ir privačių, gražių pastatų namų. Mediniai namai šiuo metu yra negausūs ir tie yra tik užuolankose, užkampiuose ir priemiesčiuose. Pilis gi dvi turi, ne tiek stiprias, kiek gražias: vieną Taurakalny, pastatytą dar pagonybės laikais ir dėl senumo jau dalinai apgriuvusią, antrąją — slėnyje, kur Vilnelė įteka į Nerį, ir kur šv. Stanislovo garbei yra pastatyta labai puošni vyskupo bažnyčia. Be to, šiame mieste yra daug brangių Romos paklusnybės ir graikų apeigų bažnyčių. Čia yra ir įvairiais giliais mokslais pažįdusi Jėzaus draugijos Akademija. Ten pat, prie graikų apeigų Panėlės Marijos bazilikos, yra ir Rusijos metropolito katedra. Šioje kunigaikštijoje yra ir kitos Romos religijos vyskupijos, būtent, Zemaichių ir Jonavos, kuri kitaip dar vadinasi Slucko. Čia ir graikų apeigų vyskupo, žmonių "vladykomis" vadinamų, priklausančių Romos Bažnyčiai, kurios paklusnybei 1596 metais pasidavė. Jų katedros yra Paplocke ir Pinske. Taip pat šioje kunigaikštijoje gražiai žydi dvi Jėzaus draugijos kolegijos: Poplocke, kurią po

Vytauto
Didžiojo
Muziejaus
bokštas

Vyt. Maželio
nuotrauka

Maskvos įkūrė Lenkijos karalius Steponas, ir Nesvyžiuje to paties miesto kunigaikščio pasta-tyta. Taip pat nemažos reikšmės turi karališkie-ji miestai: Trakai, Kaunas, Gardinas, Brasta, Po-lockas, Minskas, Mogiliovas, Naugardukas ir ku-nigaikščių — Sluckas, Nesvyžius ir Biržai. Ma-žesniuose miestuose rečiau rasi krosnis šildymui, jų vietoje statomos tam tikros krosnys duonai kepti ir valgiui virti ir, kaip ir kai kuriose gre-timos provincijose, daugumas neturi dūmtrau-kių. Gi dūmai išeina pro duris, langus ir tam tik-rą, lango pavidalo, skylę, padarytą namo viršuje, ir nieko neapakina, kaip kiti rašo. Tas pats ir kaimuose, išskyrus dvarus ir kilmingųjų rūmus, kurie paprastai yra daug erdvesni ir patogesni. Didikai gi turi gražius rūmus ar piliis, išpuoštas įvairiais užsieniniais papuošalais ir brangiais bal-dais apstatytas. Kai kurios pilys apsuptos mū-rais bei pylimais ir daugeliu kariškų pabūklų aprūpintos. Žemaičiai ūkininkai gyvena kaimuo-se, pailgos formos trobose, bet ne šalmo išvaiz-dos ir nesėdi kartu su gyvuliais aplink sukurta vidury to šalmo laužą, kaip daugelis pasakoja ir

klysta patikėję, manau, kitų pranešimais. Viduje trobų žiemą užkuriamas židynys, aplink kurį žmonės šildosi ir gaminasi valgi, nors netruksta ir platių patalpų su kaminais. Žiemos šalčiai paprastai ten ilgai užsitęsia, kaip tai liudija Kro-meris I-je knygoje apie Lenkijos padėtį.

Apie lietuvių kilmę ir Lietuvos pavadinimą rašytojai įvairiai rašo ir įvairias nuomones reiškia, bet mes trumpumo dėliai jas apleisime ir su-sidomėjusius šiais dalykais patarsime pasiskai-tyti Mechovijų, kuris II-sios knygos, 2-me sky-riuje rašo, kad italai, vadovaujant Palemonui, ar tai Nerono žiaurumų, ar dėl numatyto ištremi-mo, ar hunų karaliaus Atilos žiaurių plėšimų bijodami, pabėgę į šią šalį, Baltijos jūros pa-krastyje iš laivo išlipę, ką ir patys lietuviai rin-tai tvirtina. Daugelį net lotyniškų ir itališkų žo-džių randame įsimaišiusių lietuvių kalboje. Čia ir Palemonas dėl savo igimto veiklumo buvo iš-rinktas barbarų kunigaikščiu, kuris, manoma, ir šalį savo tėvynės Italijos vardu (pridėjęs mote-riškosios giminės italams įprastą artikelį) *La Italia* pavadino, kuri ilgainiui italų papročiams

ir kalbai su barbariškosios tautos papročiais ir kalba susiliejus, buvo pavadinta *Lituanija*. Ir tai, kaip atrodo, iš visų apie vardo kilmę kalbančiųjų, tikriausia nuomonė, kuriai ir mes pritariame.

Lietuvos žmonės naudojasi daugybe laisvių. Jie yra labai draugiški, civilizuoti ir svetingi taip, kad ne tik nepažįstamus mielai pas save priima, bet dargi pakviečia, mielai aptarnauja ir gera valia išlydi. Papročius tų, su kuriais gyvena, o ypatingai svetimųjų, lengvai priima. Kare turi kavaleriją ir žirgais išlavintais karui naudojami, o ne tais mažais ir silpnais (kaip kai kurie rašo), kurie vien tik namui darbuo tetinka. Kai kurie didikai, neatsižvelgdami į išlaidas, turi daugelį puikių žirgų, iš Italijos, Vokietijos ir Turkijos išrinktų ir atvestų. Ginklais lenkų papročiu naudojasi, niekuomet tačiau, jei kiti jų neišprovokuoja, ir ne tik žiemą, kaip svetimųjų, šios šalies nepažįstančių autorių istorijose randame. Lietuvių drabužiai labai puošnūs, kuriuos jie įvairiai dėvi. Gyvenimas padorus. Maistas, be avių ir kitų naminių gyvulių bei paukščių mėsos, dar ir laukinių gyvulių, paukščių ir žuvų mėsa pridedant, su įvairiais prieskoniais patalomas. Gėrimas iš medaus, apynių ir vandens padarytas, kuris su vėšnių sultimis ir įvairiais prieskoniais užtaisytas, per šimtą daugiau metų, ypač valdovų namuose, užkasus, laikomas, savo skoniu ir aromatu net ir Malvazijos vyną, atrodo, viršija. Taip pat ir vyno vartojimas ne taip seniai ir čia prigijo, kurį iš Vengrijos vežimais, gi iš Ispanijos, Prancūzijos ir nuo Reino į Karaliaučius ir Rygą laivais į Lietuvą atgabeną. Kaimiečių paprastai ir menkai gyvena. Maitinasi galvijų mėsa ir juoda duona, sulepta riebalais. Šių gėrybių čia yra didelė daugybė. Iškilmingose šventėse geria vintą vyną, alų ir midum atskiestą vandenį, bet šių dalykų jie rečiau ragauja.

Lietuviai, atmetę piktybų dvasių garbinimą, Kristaus tikėjimą tada priėmė, kai Didysis Lietuvos Kunigaikštis Jogaila vedė Lenkijos Karalienę Jadvygą ir Krokuvoje Gniezo Arkivyskupo Bozantos, kartu su savo broliais Vytautu, Borisu ir Svitrigaila 1386 metais vasario 14 dieną buvo pakrikštyti. Ten taip pat buvo sudaryti ir unijos tarp Lietuvos ir Lenkijos pagrindai. Jų kilnaus pavyzdžio paskatinti, Lietuvos diduomenė ir liaudis taip pat mielai priėmė krikštą, ir kartą priėmusi tikėjimą, iki tol jį išlaikė, kol jau mūsų laikais iš Vokietijos į Lenkiją atėjusi herezija taip pat ir Lietuvą užkrėtė. Tačiau visame pagal krikščioniškus papročius, kaip ir kitos katalikiškosios tautos, gyvena, senuosius gi savo papročius, apie kuriuos Enejus Sylvijus rašo, taip visiškai atmetė, jog reikėtų tikėti, kad jie arba jau jų visai išsižadėjo, arba jų protėviai niekuomet jų ir neturėjo, kas labiau panašu į tiesą.

Ir taip, ši maloni Kunigaikštija, atnaujinta ir pilna senoviskų tradicijų 1569 metais susidėjo su Lenkijos karalija į vieną Respublikos kū-

ną, išlaikydama sau savo teises ir laisves, nes savo vyriausybę ir valdininkus lietuviai, aišku, tebeturi, kaip ir anksčiau. Sujungimas įvyko visų pritartimu ir ne dėl baimės, kaip kai kurie nežinodami tvirtina, nes laimingai susijungusios kiekviena pusė viena kitai prieš bendrus priešus padeda.

Turbūt, istorijos mėgėjau, norėsi apie tuos dalykus daugiau sužinoti, tai atsižvelgus istorikų, nes gi mes čia tau trumpai išdėstėme tai, kas reikalinga nurodyti tiesai ir ištaisyti kai kurių istorikų klaidas, ir tu ne ką kita pastebėtum, kaip tik tai, ką iš mūsų sužinojai, jeigu pats ne būtum. Tuo tarpu lik sveikas ir šį kilniojo Kunigaikščio veikalą ir tai, kas jame yra, su didžiausiu stropumu išnagrinėk ir mūsų šitą, nors ir menką darbą, nuolankiai priimk ir gera valia papildyk. Lik sveikas ir naudokis".

T. M. Pol. Geograph

Amsterdamas, 1613 metais
Išspausdino Vilius Jansonas.

Iš viso, kas čia aprašyta ir pacituota, matome, kad Radvilos žemėlapis, kaip pirmas Lietuvos žemėlapis pagrįstas astronominiais matavimais, vietos nuotraukomis ir maršrutų aprašymais, vertas mūsų plačios visuomenės dėmesio. Jis gyvai primena mums mūsų garbingą praeitį ir jos aukštą kultūros laipsnį — mūsų tautos lygią padėtį kultūringųjų tautų šeimoje. Tai yra neabejotinas dokumentas, liudijantis aukštą vertę mūsų įnašą į bendrą žmonijos kultūros lobyną. Savo trumpos nepriklausomybės laikotarpį nesėjome šio dokumento multiplikuoti ir paskleisti savo tautiečių tarpe ir pasaulio židiniuose. Tad gal šį darbą galėtume ir dabar atlikti. Būtų gera, kad mūsų tautiečiai, nublokšti ištikusios mus audros ir svetingą Švediją, susirūpinę šio dokumento multiplikavimu, pagamindami tinkamą jo reprodukciją. Turėtume šiam reikalui surasti ir žmonių ir lėšų, gi atliktas darbas šimteriopai apsimokėtų.

- LITERATūra: 1) V. Kordt — "Materialy po istorii ruskoj kartografii" t. 2 Kijev 1910.
2) H. Merczyng — "Mapa Litwi z r. 1613 Ks Radvilla Sierotki pod wzgledem matematycznym i kartograficznym". (Sprawozd. z pos. Tow. Nauk t. 3 Warszawa 1923)
3) J. Jakubowski — "Notatki w sprawie mapy Litwy Tomasza Makowiego 1613". (Przeł. Geogr. t. Warszawa 1918-1919).

LEONARDAS ANDRIEKUS

K A L Ė D Ų N A K T Ĳ

Iš savo ilgesio pilnos pastogės
Tavęs įieškoti, Kristau, išeinu —
Man sakė, kad guli sušalęs, nuogas
Tvartelyje, išklotame šienų.

Nesuprantu, kaip Tu gali kentėti šaltį,
Jei vėją, speigą ir pūgas valdai,
Bet aš einu pušelėms Ostijos iškelti
Per žemę pasipuošusių baltai!

Liturginiais drabužiais apsvilkus mėnesiena
Šią naktį uždegė visas žvaigždes —
O gal ne žvaigždės ten, gal mano dienos
Prie tavo prakartėlio amžiais degs?

Sutirps ir gimtoje pastogėje ledinės žvakės,
Sutirps nuo dangiškių šviesų žiema,
Ir viskas pildysis, ką motina pasakė,
Ant Kūčių stalo šieną skleisdama.

I D I L Ė

Buvo taip nežemiškai tylu aplinkui,
Jog nedrįso atsikvėpti girios,
Ir ton pusėn, kur java! palinko,
Šviesūs debesys palengva yrės.

Saulė, kaip vienturtė karalaitė,
Atsisėdusi ant aukšto sosto,
Savo džiaugsmo gaivioje ekstazėje kaito,
Gintariniais pirštais varpas glostė...

Buvo poilsui sparnus suglaudęs vėjas,
Buvo gluosniai susibridę į upelį,
Ir pavargusios lakštingalos tylėjo,
Lyg po konsekracijos varpeliai.

Jų balsai sidabro naktįje sudilo,
Gintariniai pirštai varpų nebeglosto,
Tik paliko atminimus ta idilė
Su upeliais, debesim ir saulės sosto.

B Ū T I S

Nesijaudini, kad bangos krauju putų
Amžinai be ženklo išsklaidys —
Įsmigai į savo ramią būtį,
Kaip į gelsvą gintarą vabzdys!

Gal manai, kad akmenys prie jūrų
Jau daugiau krauju neprakaituos —
Devynagalvis slibinas į žemę žiūri,
Laukia savo grobiui valandos...

Negalėsi, negalėsi apsiginti —
Pikto slibino įiešmų badyt —
Jeigu stingsta polėkiai ir mintys,
Tartum gintare šitoj būty.

A T G A J U S

Suskambėkite, Klingzoro Sodai,
Ir tikrovė legendom pražys —
Man šiandieną pasaulis atrodo,
Kaip įkaitus ugnį geležis.

Jieško atgajaus miestuose bokštai —
Aš Tvėrėjo malonės šaukiuos —
Ir prašau, kad svėrė neužtrokštų
Gimto sodžiaus laukuos.

Dar tikiu, kad gražiausią legendą
Tavo kruvinos rankos nuaus,
Ir taip gera, kai paukščiai praskrenda,
Nuo sparnų sieloj atgajų jaut...

P A S L A P T I S

Neklausk, dėl ko saulėlydžiai rusena
Ir žvaigždės nuometus išdrįsta nusiimt —
Kas atsakys — kalnai, lyg suvaikę seniai,
Per naktį šnekasi tik su savim.

Nuo medžių liūdesys iš lėto laša
Ant senkapiuos paklydusio žmogaus kelių —
Kas atsakys — kalnuos gyvybės maža,
O slėniuose gi visiškai tylu!

N E T I E S A

Netiesa, kad suraižė padangę
Greitai skrisdamos aštrios kometos —
Tai tik medžių šakelės už lango,
Išbučiuotos mėnulio,
Sešėlius ant stiklų naktį metė.

Netiesa, kad pavasario vėjas
Vakare gluosniui perpuštė galvą —
Tai tik šiaip sau tolybėj kliedėjo
Pamiršti upeliukai
Ir alsavo įmigusias kalvos.

Netiesa, netiesa, kad ir žemė
Pernai rudenį nerimu sirgo,
Bet iš viso, kam liesti šią temą,
Jei gražiausiai žaliuoja
Sapnuose gajūs gluosniai ir smilgos.

UPĖ TEKA

Antanas Vaičiulaitis

Apėmė ilgesys: gal paskutinį sykį prieš žiemą aplankyti Panemunės šilą, pavaikšioti jo takais ir takeliais, ir klausytis, kaip rudens vienvėję švokščia pušis. Ten, medžių ramybėje, gal dar čirpsi maži paukšteliai, gal praplasnoja kovai, krunksdami ir lėtai vasnodami sparnais,— taip kaip juos mačiau skaisčią vasaros dieną, žvelgdamas aukštyn iš kadugijų tankmės.

Pažiūrėjau į dangų. Diena buvo giedri ir liūdna, ir traukte traukė į tolį. Taip, kaimuose gamtiniai jau buvo išskridę. Gal tik varnėnai ten lakiojo tirstais pulkais, čia aukštyn mesdamiesi, čia puldami prie žemės, arba su klegėjimu sutūpdami į gluosnius anapus trobų. Gal tik moterys, sulinkusios vagoje, kasė tenai bulves ar klostė lankoje linus, kad jie išsišalvėtų.

Prabėgo žviesioji vasaros diena — su upė ir šilais, su nunokusiu kviečių laukais ir vyturėlio daina.

Nūnai teliko ilgesys.

Sėdau į pirmutinį autobusą ir nuvažiauvau į Panemunę.

Giria buvo tuščia ir nyki. Dingo iš čia vasaros klegėjimas, jauni šauksmai ir eiklūs žingsniai. Pūtė šalti vėjai. Jų siūbuojamos, gūdziai ir vienodai ošė medžių viršūnės, — kažkokią ilgėsio ir nerimo pilną giesmę, ateinančią iš anapus Nemuno, iš kitų laukų ir šilų. Ir vaidenos, kad toji giesmė lekia per Lietuvos žemę, per kaimus ir laukus, kažkokį neramų gandą nešdama.

Pasukau į Nemuno pusę. Tenai, prie pat vingio, gali matyti Pažaislio bažnyčią — kaip ji kyla iš žaliuojančių girių, iškilniai pasirėmusi ant medžių viršūnių. Upė tekėjo didelė ir ori, drumsdžiama rudeniinių vėjų. Nuo pat tilto ji buvo pilna sielių. Rudi ir apsilaupe, jie plūduriavo srovėje, privaryti prie kaičio kranto. Ir jie buvo tušti — be jokio žmogaus, be sielininkų šauksmo ir jų dainos. Tik vienoj vietoj, kur upė duoda vingį, ant sielių tūpėjo pagautas vanagas. Jis buvo už kojos pririštas prie kartaitės ir retkarčiais mušė sparnais.

Daugiau nieko gavo aplinkui nebuvo.

Betgi aš klydau... Beveik tuo pat metu, kai išvydau vanagą, pajutau dūmus: kas nors čia buvo susikūręs ugnį.

Ir tikrai — už šlaito, kuris gėnė nuo vėjų, sėdėjo žmogus, o prie jo kojų smagiai spragėjo žabų krūva. Jis buvo kažkaip susikūprinęs, lyg susigūžęs savyje, ir aš negalėjau matyti jo veido.

Valandėlė laukiau, ar jisai neatsigręš į mano pusę. Tačiau jis rymojo, kaip rymojes, rankomis susiėmęs galvą ir nugrimzdęs savo klajonėse.

Aš vis stovėjau ir laukiau, o jisai nepajudėjo. Tik šakos, degdamos, traskėjo ir vanagas kandžiojo grandinę, kuri laikė jo koją. Ties mano galva nukerijusią savo viršūnę kėlė pušis — tokia didelė, lyg išbėgusi į padanges.

Žmogus pakibirkštino ugnelę ir vėl susigūžė, toks ramus, kaip ir anksčiau, lyg jam niekas būtų daugiau nerūpėję, tik jo mintys ar gėla.

Ūmai aš krūptelėjau. Man pasirodė, kad sielininką lyg kažkas tąso. Ne, tai nebuvo kosulys, bet lyg kokis mėšlungis, ar didelė rauda, kurią stengiesi pridusinti, kad ji neprasiveržtų. Jis laikė susiėmęs galvą, linksėdamas į ugnies pusę, tarsi ko gailaudamas, o jo pečiai trūktėjo, lyg jis verkų.

Dabar man toptelėjo galvon: o gal jisai serga, gal koki skausmai surėmė...

Prisiartinau prie jo.

Jis išgirdo mano žingsnius ir pakėlė akis.

Tos akys buvo labai mėlynos, tokios žydros — ir lyg paklaikusios. Į mane jos žiūrėjo baurščios, didžiai gailingos ir lyg priekaištaudamos, kam štai aš sudrumsčiau jo svaionę. Jis žvelgė, lyg pakiręs iš savo sapnų, lyg atjęs iš kažkur toli, toli — iš ten, kur nešvilpavo liūdni rudens vėjai.

Taip jisai į mane žiūrėjo nė nekrustelėjęs, lyg apžavėtas, ir man buvo nesmagu, tartum aš būčiau šiame žmogui nusikaltęs, jį pažadindamas iš jo minčių.

Kažkaip nevykusiai suveblenau:

— Visai netyčia užėjau... Pro šlaitą nė nepastebėjau — vos neužlipau... Atsiprašau, jei sutrukdžiau.

Jisai dar valandėlę stebėjo mane. Aš sau tariu, kad niekados nebuvo dar matęs šitokių žydrų ir gailių akių — iš kur jose galėjo tiek gaudžio ir ilgėsio pritivinti!

Paskui jisai, pakišdamas ranką po kepure, perbraukė sau per plaukus ir prisimerkė, žvelgdamas į mane, lyg į ką labai skaisių. Dabar jo paakiai buvo pilni raukšlų — ir visas jo apy-senis, smulkus ir liesas, vėjų nugairintas veidas.

Sielininkas apsilaižė lūpas ir pratarė:

— Ne, ne... Aš tik sėdžiu ir laukiu... Rąstus saugioju...

Ir jis pamojė į upę, kurioje plūduriavo sieliniai.

Jo gi balsas buvo ramus ir geras, tik toks tolimas, lyg seniai dingusiose vasarose klydinėjęs.

— Ko laukiate? — užsikabinau už jo žodžių.

— Kitų sielininkų... Jie nuėjo į miestą — reikalų turi...

— O jūs sėdite sau vienas...

Jis nuleido galvą. Aš pajutau, kad jam ar labai skaudu, ar nesmagu. Ant liepsnos uždėjęs naujų žagarų, jis ilgai žiūrėjo į žemę, kol vėl prabilo, ši sykį visai nežvelgdamas į mane:

— Gal ir ne vienas...

Ūmai jį vėl apėmė anas gaudulys, kaip ir pirma. Jo pečiai ėmė krūpseti, ir jis laikėsi, kad nepravirktų.

Neišmaniau, kaip jį beapraminti, ir paklausiau:

— Gal jums labai skauda...

Nė kiek nesidrovėdamas, lyg jau jis būtų pripratęs prie savo gėlos, sielininkas atsakė:

— Sugniaužia kai kada čionai...

Ir jis parodė sau į širdį.

Norėjau kažką sakyti, bet jisai nutraukė:

— Suprask gi, aš su Juozuku buvau... Mūsų šnekėjovasi, ir per lanką bėgdami siautėva. Ir jis taip švelniai, kaip tik jis mokėjo, buvo prie manęs prisiglaudęs... Va, čia jisai sėdėjo...

Ir jisai kumštimi niukstelėjo šalia savęs.

— Gerą valandėlę į jus žiūrėjau, o jokio vaikiuko nebuvau pastebėjęs, — pratariau, visas surizgęs.

Jis parodė man vietą šalia savęs ir pasakė:

— Sėskis. Paporinsiu tau viską... Kai sielininkams pasakoju, jie juokiasi, — jau taip pripratę prie mano skundų... Tad ir neturiu kam pasiguosti. Kai liūdna esti, rymau sau vienas ir mąstau. Ir tada prie manęs vėl atbėga Juozukas, toks mažytis.

Aš sėdėjau šalimais ir klausiausi, ne ką benutuokdamas. O jisai, matyti, buvo taip prijun-

Pavasariėjant — Vyt. Maželio nuotrauka

kęs prie savo atsitikimų, jog jam nė dabon neatėjo, kad kitas gali nesusivaikyti.

Emiau ir pasiteiravau, taip stačiai:

— Tai kurgi Juozukas?... Ar nubėgo į miestą su sielininkais?

Žmogus nieko neatsakė. Jis tylėjo labai ilgai, į vieną daiktą išsiūrėjęs — į ten, kur liūliau Nemuno vilnis. Stai per jo veidą perbėgo lyg kokia šviesa. Nusigiedrijęs, įsiai žvelgė ten, kur upė teka. Tačiau jo skruostai pamažėle vėl niauksi, raukšlės sušoko aplink akis. Mačiau, kad jam vėl buvo graudu ir vieniša.

Galop įsiai prašneko, kaip žmogus, kuris tau atveria savo paslaptį:

— Tai gi žinoki: Juozukas mirė... Jo jau nėra...

Ir jis papurtė galvą, lyg pats netikėdamas, kad Juozuko jau nėra.

Netikėjau ir aš: jau man buvo besirodą, kad berniukas buvo kur pabėgęs į šilą tarp medžių, ar su vyrais nuėjęs į miestą — ir štai jo jau nėra...

Sielininkas dabar norėjo šnekėti — išspasakoti savo skausmus ir atminimus.

Jisai kalbėjo, išsiūrėjęs į ugnį, kuri kaitino mudu, ir linksdamas galva, lyg pats pritar-damas savo žodžiams:

— Aš visados norėjau būti sielininkas — plauki sau Nemunu, matai kaimus, girias, krantus. Matai, kaip upės įteka ir kaip vaga kaskart plėtėja. Aure, tenai karvės ganosi panemuniais, tenai šienpjūviai pievose švytruoja. Praplauki pro Punią, regi bažnyčių bokštus. Tai lyg seni draugai — per tiekias metų prie kiekvieno me-džio pripranti ir pažįsti!

Jisai pakėlė galvą ir nusišypojo:

— Taip beplaukiodamas, kartą susitikau Agotėlę, ir mudu susituokėva. Ką gi, linksmai ir gražiai pagyvenova. Netrukus Dievilis davė ir stūnelį, Pakrikštijom Juozukui — pagal mano tėtį, amžinatilis jam. Ir koks mielas vaikelis! Dailiai augo, buvo geras kaip avinėlis — nors prie širdies dėk. Vos tik grįždavau iš kelionių, jis pas-kui mane sekiodavo nuo ryto ligi vakaro, lyg uodegėlė. Jis man tarskėdavo, ką bežinodamas: kad voverę matęs, kad šarką buvo atskridusi, kad angelius sapnavo, kad kaimynų Viktorėlis ne-geras, kad mamytėi dantį skaudėjo, kad jis už-augsiąs didelis, didelis ir plaukiosias Nemunu, kad tėtukas. O savo trobelę turėjome už ažu-olyno — perbėgus per jį, jau ir Nemuno skardžiai.

— Vos tik jis pradėjo vaikščioti, Juozuką ėmė traukti upė. Būdavo, jis prašosi, kad nuves-čiau ten, iš kur jau matyti vanduo. Jis stovėdavo ir žiūrėdavo. "Upė teka", jis sakydavo ir rody-davo į srovę. Grįžęs namo, įsiai vis kartodavo "upė teka" — tada jis dar ir ne per daugiausia mokėjo kalbėti. "Lyg užkerėjo Nemunas vaikiu-ką", tarpais skusdavosi Agotėlė: — Dar ims ir pavilios! Aš ją suniekindavau: "Ką čia, motin... Žinia, kad suvilios — plaukios sliailas, kaip ir ašai". Jinai vistiek nerimaudavo, bet paskui ap-tidavo — ir būdavo gerai.

— Agotėlė nujausdavo, kada maždaug aš galiu su sliailais praplaukti. Tada ji atsivesdavo vaikelį ant pakrausčių, už ažuolų — ir aš maty-davau, kaip abu ten stovi — Agotėlė ir Juozu-kas. Jisai buvo toksai mažytis, bet aš pažinda-vau: ten buvo mano sūnus. O paskui vieną die-ną jų jau nebuvo. Juozukas ėmė ir prigėrė Ne-mune. Nusekė paskui piemenis, kurie ėjo mau-dytis, įsibrido į srovę, ir pagavo jį verpetas. Man viską papasakojo. Jis ne išsyk nugrimzd, — verpetas jį traukė pamažėle, suko gilyn ir gilyn, kol tik jo rankutės tekyšojo. Kai į piemenų riks-mą subėgo vyrai, Juozuko jau nebuvo. Nunešė jį upė... Ir niekur neišmetė... Va, šitoji...

Ir jis mostelėjo į Nemuną, kurį drumstė ru-dens vėjai.

— Plaukiu aš dabar, — vėl pasakojo sieli-ninkas, — ir žiūriu, ar iš vandens nepamatysiu kyšteliant rankėles. Ar gal mažytis balsas pa-šauks mane — aš pažinosiu Juozuko balsą. Nie-kad nemačiau ir negirdėjau, nebent tik sapnuo-se, arba kada vienas lieku, kaip nūnai. Tada pa-sišneku su juo, pabūname mudu kartu — ir lyg nurimsta širdis. O paskui vėl taip gailu, taip gailu. Praplauki pro ažuolyną. Aure skardžius, ant kurio Juozukas stovėdavo ir man pamodavo — ir nieko nebėra. Nebent tik Agotėlė kai kada praleidžia. Juozuko nėra. Sakiau gi — jis mirė, upė nusinešė jį. Gerai nujautė motina — apža-vėjo vaikelį.

— Tai jau nubaudė mane Dievilis — ir ko-dėl taip smarkiai... Nė vaikelį daugiau neda-vė — taip ir likova vieni, kaip du pirštai. O štai, rodos, ištiestum ranką ir paglostytum: taip artį kažkur čia Juozukas stovi ir žiūri į mane. Bet paskui ir vėl žinai — čia jo nėra ir neprisishau-si, ir tada skauda širdis... Vai, kad gailu, kad gailu, Dievulėliu tu mano... Kad nors kapelis kur būtų: aplankytum, pasiguostum...

Dabar sielininkas, sakė ne tiek man, kiek kalbėjosi patsai su savimi. Jį vėl pagavo jo ai-mana, ir iš tos didelės gailystos ašara suvilgė jam akis. Nusibraukė ją rankove ir pridėjo, atsidū-sėjęs:

— Tai ir gyveni taip žmogus.

Ne drąsiai paklausiau:

— O kada mirė Juozukas?

Lėtai apsigalvodamas, sielininkas man atsa-kė:

— Per šventą Oną tai jau suėjo dvidešimt treji metai.

Tai taręs, jis kurį laiką žiūrėjo į mane, lyg teiraudamasis, ar viską supratu.

Paskui jis nusigėrė į ugnį ir vėl susigūžė, taip kaip jį buvau radęs. Jis daugiau nė neatsi-suko į mane, paskendęs savo regėjimuose.

Taip ir palikau jį, budinti prie siliu, prie upės vandenų ir prie atsiminimų, kuriuose, toks šviesus ir brangus, bėgiojo ir žaidė jo Juozukas, ar gal jam nuo skardžiaus mojo savo mažyte rankele.

LAIŠKAI RAŠYTOJAMS (2)

APIE POETĄ TAUTOS AKIVAIZDOJE

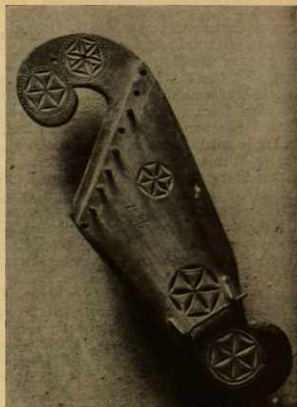
BERNARDUI BRAZDZIONIUI

Mielasis Bičiuli,

Kadaise savo eilėraštyje "Upelė, tekanti kalnuose" prasitarei, kad esi "seno Nemuno sūnus"¹⁾, tačiau ne artojas ir ne žvejas, o tasai, kurs laisvę šaukia "pro sapnus"²⁾ ir "nostalgijos pa- baigęs dainą", pasiūnčia ją "gimtąjį Nemuno kaiman".³⁾ Tuo Tu užminei visiems mums didelę mįslę: kas yra poetas tautos akivaizdoje? Kas yra jo siunčiama daina ir kokia yra jos reikšmė tautos gyvenime?

Sis klausimas yra vertas spręsti, nes pasaulinės nakties metą, kaip jau buvo minėta pirmajame mano laiške,⁴⁾ poetas saugo dievų pėdsakus ne tik apskritai žmogiškoje egzistencijoje, bet ir savos tautos gyvenime. Tauta be poetų yra tauta be ateities, nes ji nebeturi žmonių, kurie ją šauktų ir vestų priekin. Todėl kiekvieną naktinį tautos buvimo metą mūsų akys krūpsta į anuos sugrįžimo giesmininkus (Novalis), kurie mums skelbia kitą rytojų, naują būties tarpsnį, geresnę ateitį ir mus guodžia būsimos laisvės pažadu. Verta tad ties šiais žmonėmis valandėlę stabtelėti ir susimąstyti; verta pajieškoti atsakymo į aukščiau iškeltą klausimą.

Geros šiam reikalui medžiagos, Bičiuli, duoda Antano Baranauko "Pasikalbėjimas giesmininko su Lietuva". Tiesa, šio kūrinio literatūrinė vertė nėra per didelė. Užtat jame pilna tautinės istoriosofijos problemų, kurios visos kaip tik ir susitelkia aplinkui mūsų klausimą: kas yra poetas tautos akivaizdoje? Kas yra tasai, kurį pati tauta siunčia pas savo vaikus, kad vestų juos "Šventojo Bažnyčion", kad mokytų juos klausyti "Dievo Dvasios", vilkėti "savais rūbais" ir kalbėti "savais žodžiais"⁵⁾? Baranauko

giesmininkas yra tautos šauklis. Jis yra simbolis poetinės veiklos tautinio gyvenimo dirvoje. Todėl jo pasikalbėjimas su Lietuva kaip tik ir yra atsakymas į Paties užmintą mįslę; atsakymas reikšmingas tuo, kad jis duotas ne įprastose gyvenimo sąlygose, bet Lietuvą išstikusių "devynių nelaimių" (219 p.) valanda. Giesmininkas Lietuva yra sukniubusi po kryžiumi; ji rauda ir kenčia; ji yra grasoma iš lauko ir iš vidaus. Šią tad mūsų istorijos naktį poetas taria savą žodį. Ne, jis gauna žodį iš tautos. Jis gauna iš jos uždavinį eiti su savo daina pas jos kenčiančius vaikus — ne paprastam psichologiniam, bet naujam gyvenimui, turinčiam kilti iš poetinės giesmės. Šiuo tad atžvilgiu Baranauko kūrinys yra prasmingas ne tik savo atsakymais, bet ir aktuallus pačia savo esme, kadangi mes vėl gyvename anas devynias nelaimes ir įjėskome giesmininkų, kurie pakeltų sukniubusią tautą, nušluostytų jos ašaras ir išgydytų jos žaizdas.

Stai kodėl, įieškodamas atsakymo, kas yra poetas tautos akivaizdoje, aš ir noriu pasklaidyti Baranauko giesmininką ir šios sklandos išvados pasidalinti su Tavimi, Bernardai, kuris daugiausia esi sielojėsis Lietuvos dabartinių negandų ir daugiausia dainų siuntęs į tolimus panemunių kaimus. Priimk tad šį laišką kaip pasigėrėjimo ženklą Tavais sielvartais, turinčiais nuostabios statomosis galios, mums visiems šiuo metu taip reikalingos.

¹⁾ Svetimi kalnai, 57 p. Tuebingen 1945.

²⁾ Op. cit. ibd.

³⁾ Op. cit. 103 p.

⁴⁾ Plg. "AIDAI" 1950 m. 10 nr. 446 p.

⁵⁾ Cit. Lietuvių poezijos antologija, 220 p. Chicago 1951.

Atkreipk dėmesį, mielas Bičiuli, kad Baranauskas giesmininkas kreipiasi į po kryžiumi suknubusią Lietuvą *sūnaus* žodžiais: "Lietuvėle mano, Motinėle mano" (219 p.). Tai nėra tik poetinė priemonė arba tik prisiminimas iš mūsų liaudies dainų ar raudų. Tai yra savaimingas prasišvėtimas ano ontologinio ryšio, kuris poetą sieja su jo tauta. *Poetui tauta iš tikro yra jo motina* — žymiai gilesne prasme, negu kiekvienam kitam žmogui. Kiekvieno kito pašaukimas — net ir filosofo ar menininko — gali daugiau ar mažiau išsiveržti iš tautos sienų ir virsti tarptautiniu. Tuo tarpu poetas iš tautos neišsiveržia niekada. Tarptautinių poetų nėra ir negali būti. Jau tik tasai palaimintas praeiksmas, kad poezija tegalima rašyti gimtąja kalba (išimtyje iš šios nuostabios taisyklės yra labai retos ir paprastai menkavertės), taip susieją poetą su tauta, jog jam belieka pasirinkti: arba dainuoti iš tautos gelmių arba savo dainą užmušti. Būdamas apspręstas gimtajai kalbai, poetas tuo pačiu darosi apspręstas ir tautos likimui, nes kalboje, kaip J. G. Herderis gražiai yra pastebėjęs, "gyvena visi tautos minčių turtai, jos tradicijos, istorija, religija ir gyvenimo dėsni; visa jos širdis ir siela". Todėl Baranauskas giesmininkas išsiginai prisimena visą tą turinį, kurį Lietuvai jam yra perteikusi:

"Tuo užgdei mane jauną, meliai išnešiojai.
Išmokei man' melstis ir vargeliu vargti,
Klausyt tėvų ir senelių, su žmonėm gyventi.
Atvedus bažnyčion, man' Dievui paskyrej,
Sopulingas Dievo mūkas man apsakinėjai".
(219 p.).

Kultūrinė ir religinė aplinka, vidaus nuotai-
ka ir santykiai su žmonėmis, kalbos ir maldos
formos — visa yra poeto gauta iš tautos. *Poe-
tas iš tautos gema, tautoje bręsta ir tautoje lai-
kosi*. Be abejo, tuo nenoriu pasakyti, kad pats
poetinis genijus yra tautos padaras. Anaiptol!
Būdamas dvasinis, jis yra transcendentinės kil-
mės, kaip ir žmogiškasis Aš apskritai. Tačiau
šios transcendentinės dovanos tikrovė — jos ap-
sišviekinimas ir veikimas — yra tautybės apsprę-
stas tap, kad be šiosios anoji dovana yra pasmerk-
ta sunykti. V. Mykolaitis-Putinas yra šią mintį
suėmęs į gražų posmelį:

"Tu pasėjai mano gyvastį, dangau,
Bet aš čia, juodojo žemėj, išdygau" —

Zemėj, paženklintoj mūsų tėvų darbu ir
krauju, todėl turinčioj galios apvaisinti poetą sa-
vos sielos virpėjimais.

⁶⁾ Renesanso poetų (Petrarkos, Boccaccio) bandymus rašyti lotyniškai P. Barthas teisingai vadina "popierinėmis gėlėmis, be spalvos ir kvapo" (Philosophie der Geschichte, 580 p.)

⁷⁾ Briefe zur Beförderung der Humanität I, 146 p. Riga 1793.

⁸⁾ Tarp dviejų aušrų, 28 p. Kaunas 1927.

Bet štai Baranauskas giesmininkas atsigrįžta į suknubusią Lietuvą ir ją klausia:

"Ko taip gailiai verki, Motinėle brangi?
Ko taip gausiai tau per veidą ašarėlės krinta".
(219 p.).

Ir vėl, mielas Bernardai, tai nėra psichologi-
nis klausimas paviršutiniškai nuraminimui ar
užuojautai. *Poeto paklausime tauta pasiekia sa-
visąmonės laipsnį*. Tauta, tiesa, neša poetą, kaip
kad šaknyne neša žiedą. Bet kaip augmuo pra-
žiūri žiedui, taip tauta prabyla poetu. Nebūdama
asmeninė ir todėl neturėdama savisaugos pati
savyje, tauta įieškosi asmens, kuriame ji šio aukš-
čiausio būties laipsnio pasiektų, kuris suvoktų ją
pačią, jos esmę ir visa išsakytų jam dovanotų
savo dainos žodžiu. Sitoks tautos įieškomasis ir
yra poetas. Kiekvienas tautietis yra tautinės sa-
monės reikšėjas. Kiekviename tauta apreiškia sa-
vęs dalį. Tačiau nė vienas neturi šios samonės
tokios aštrios ir įžvalgios, kaip poetas. Nė vienas
nepasiekia tautos širdies, tik poetas — jau tik
todėl, kad jis kuria gimtuoju žodžiu, kuriame,
kaip sakytą, virpa pati tauta. *Poetas yra tautos
žvilgis*: jos pražiūrėjimas, jos susivokimas, jos
būties gairė istorijos kelyje.

Tačiau kaip tik dėl to jis yra tautos įparei-
gojamas išplėsti šį susivokimą visuose jos na-
riuose. Baranauskas Lietuvai kreipiasi į giesmi-
ninką ir siūncia jį į visuomenę:

"Eik, sūneli mano, jaunuošeli mano,
Kalbink, žadink lietuvinukus..." (220)

Tai yra išraiška amžino poetų uždavinio sa-
vo daina prakalbinti žmogų, pažadinti jo dvasią,
atskleisti jam žemiškojo buvimo prasmę. Visi
laikai ir visos kartos yra pergyvenę poetinį ge-
nijų ne kaip grynai asmeninę charizmą, kuri
niekam neįpareigoja ir kuria jos savininkas gali
pats vienas gardžiuotis, bet kaip Evangelijos ta-
lentą, kurį reikia paleisti apyvartoti ir paskui iš
jo naudojimo pasiskaityti, tačiau taip, kad iš apy-
skaita įrodytų talentą nebuvus užkastą, bet davus
vaisių. Vidinė panašybė tarp pranašo ir poeto
yra nepaneigiamą. Kaip pranašas yra pašaukta-
mas Dievo, taip poetas yra pašaukiamas tautos.
Kaip pranašas yra siunčiamas atgamtiniu įpa-
reigojimu į žmones, taip poetas yra siunčiamas
tautos kvietimu į jos vaikus. Dar daugiau: kaip
pranašas gauna žodį iš Sv. Dvasios, taip poetas
savo žodį gauna iš tautos dvasios. Baranauskas
giesmininkas gerai supranta, kad ne jis turi tau-
tai duoti savo žodį, bet jis imti iš tautos ir pas-
kui skleisti visoje nuvargintoje savo tėvynėje:

"Imsiu Tamstos žodį, savo širdin dėsiu,
Eisiu, bėgsiu per ūlyčias žmonėms sakinėtų".
(220)

Šis žodis virs kalbomis ir giesmėmis: jis bus
išdailintas, pagražintas, paleistas į pasaulį; jis eis
iš kartų į kartas; bet jis bus *tautos žodis*, tautos
gelmių atsiskleidimas poeto regėjimuose ir sap-
nuose. Kas tad manytų, mielas Bičiuli, kad poe-
tas neturi pareigų tautai; kad jis gali tylomis

praeiti pro devynias jos nelaimės; kad jis gali užsikelti savojo Aš vienutės ir tiktai joje įsiekoti žodžio savo giesmę, — tas nesuprastų poeto paskirties žemėje. Jeigu poetas, kaip buvo anksčiau sakyta, yra atstatytosios būties šauklys, tai ši būtis yra ne tik apskritai žmogiškoji, bet ir tautinė. Žmogiškoji būtis juk reiškiasi tautiniais pavaldais. Kaip tad būtų galima skelbti žmoniškumo atstatymą, nutylint tautiškumą? *Pradedamas pro tautą, poetas praeitų pats pro save.* Žmonijos šaukliu poetas tampa tuo, kad jis yra tautos šauklys — jos pasiųstasis ir įpareigojantis.

II

Kaip tad atsiskleidžia tauta poeto giesmėje? Kokį žodį ji deda į jo lūpas? — Baranausko Lietuva, atskaidydamą ir savo giesmininko klausimą, kodėl ji raudanti, suknibusi po kryžiumi, kalba apie ją ištikusias dideles nelaimes, kurias ji suveda į penkias pagrindines grėsmes.

1. Fizinio sunaikinimo grėsmė, nes:

“Pašaliečiai spaudžia iš keturių šonų,
Geidžia, trokšta mano smerties ir vaikelį galo” (219).

Ši grėsmė visados yra tautai aktuali, kaip mirtis yra visados aktuali asmeniui. Ji visų pirma iškyla sąmonės švieson ir ją visų pirma tauta deda į poeto giesmę: *poetas turi uždavinį skelbti tautos išnykimo grėsmę.* Jis turi būti tautos gyvybės šauklys. Jis turi pastatyti savo giesmę priešais anuos tautos bei jos vaikų galo troškimus. Tauta gali išsilaukti tiktai dideliu noru gyventi. O ši norą žadinti yra poeto pašaukimas.

2. Nutautėjimo grėsmė, kada tautos nariai pradeda nebesuprasti jos balso:

“Meta mano kalbą, o svetimų tverias,
Meta mano nešenių, e vokiškai puošias” (219).

Nutautėjimas yra *dvasinė* tautos mirtis. Ji ateina tada, kai amžiais ugdytos tautinės vertybės pradamos niekinti, apeisti ir kai vietoj jų statomos svetimos vertybės kalbos, papročiai, meno, net drabužių pavidalai. Tautai yra svarbu visa, ką ji istorijos eigoje yra sukūrusi, net pasisveikinimo ar pavaišinimo būdai, net mergaičių kasos ir kostiumai, nes visuose šiuose dalykuose slypi tautos siela. Todėl Baranausko Lietuva ir įpareigoja poetą skelbti tautinių vertybių svarbą bei prasmę:

“Tegul vilki savais rūbais, savais žodžiais kalba” (220).

Poetas yra pastatomas tautinių vertybių sargyboje. Jo giesmėje turi prabilti jų siela ir tuo būdu pažadinti jų meilę tautos vaikų širdyje.

3. Individualizmo grėsmė, patraukianti pasikui save susiskaldymą bei pakrikimą. Ją Baranausko Lietuva šitaip išreiškia:

“Kožnas didžiū eina, nori pralenkti kitą,
Nei senųjų nebeklaus, prasimokę niekų.
Tarp sau nesutinka, sūdo ištol siekia.
Vienas kito nebekenčia, viens su kitu rungiais” (219).

Tai yra grėsmė bendruomeniniam tautos jausmui. Kadangi tauta pačia savo esme yra *bendruomenė*, o ne draugija; kitaip sakant, kadangi tauta laikosi *vidaus* ryšių, o ne kokio nors viršinio tikslų siekimo, todėl jai yra būtina, kad šis vidinis ryšys būtų labai stiprus, kad jos nariai iš tikro jaustųsi esą vienos šeimos broliai ir sesers. Kai šitoks bendruomeninis pergyvenimas pradeda nykti, kai kiekvienas pradeda žiūrėti tiktai savęs ir stengtis kitą nurungti, tuomet ateina tautinės bendruomenės krizė, kada vadiniai ryšiai trūksta ir lieka tik prievartinis pasilikimas tautoje, suorganizuotoje į valstybę. Tuomet tauta išsigema į gryną draugiją, į savotišką akcinę bendrovę, kur kiekvienas stengiasi gauti kuo didžiausią procentų už tautos savo akcijas. Tai yra grėsmė, nemažiau pavojinga už fizinio sunaikinimo ar nutautėjimo grėsmę. Poeto uždavinys tad ir yra atskleisti bendruomeninio jausmo būtinybę. Jo pareiga yra skelbti:

“Tegu...
Viens kito godoja, vienas kito lenkias” (220 p.).

Tai nėra propagandinis vienybės šūkis, taip dažnai girdimas mūsų laikais ir taip labai subanalintas — ligi koptumo! Tai yra, mielas Bičiuli, ano bendrojo pagrindo atskleidimas, kuriame mes visi laikomės ir kuriuo konkrečiai reiškiasi mūsų žmogiškumas. Poetas nėra ir neturi būti vienybės agitatorius. Bet jis yra ir turi būti mums visiems bendros tautinės sielos atskleidėjas, mus jungiančių tautinių gijų išnarpliotas, mūsų kamieno sargas.

4. Ištvirkimo grėsmė, kurią Baranausko Lietuva apibūdina, kaip padorumo stoką tautos jaunumenėje:

“Viežlibystė skaisi tarp jaunų prapuola,
Pasleidimas iš miestelių sraujom upėm tvinsta” (219).

Dorovė yra tautos atsparumo laidas. Tiesa, ji nėra tautinis dalykas, bet žmogiškasis. Ja reiškiama žmogaus prigimties gėmės. Bet kaip tik dėl to ji yra būtina tautinėms vertybėms nešti ir išlaikyti. Kai žmogiškasis pagrindas esti ištvirkimo pagaužtas, tada ir tautinis kamienas neturi ir ką atsiremti; tada jis virsta tiktai tuščia forma, žlungančia pirmąją didesnio smūgio valanda. Dažnai yra sakoma, kad nutautėjimas turi neigiamos įtakos žmogaus dorovei. Ir visai teisingai. Iš kitos tačiau pusės, dorovės silpnumas skatina skatina nutautėjimą. *Dora tauta visados išsilaiko tautinių atžvilgiu ilgiau, negu ištvirkusi.* Štai kodėl Baranausko Lietuva ir kreipiasi į giesmininką, kad jis savo žodžiu paraginų tautos vaikus “sarmatylvai” augti, melstis ir klausyti Dievo Dvasios.

Ir vėl, mielas Bernardai, Baranauskas čia nesumažina kunigo pareigų su poeto pareigomis. Ne, čia jis tik nurodo — tegu ir labai kasdieniška posakiai, — kad *nesugadinto žmogiškumo skelbimas įeina į poeto veiklos sritį.* Dorovė savo esmėje nėra įsakymų įsakymėlių pildymas:

juos pildė — labai skrupulingai — ir fariziejai, o vis dėlto juos vadino Kristus angų veisle ir pabaltintais karstais (plg. Mat. 23, 33 ir 27). Dorovė yra žmogiškojo pirmavaizdžio spindėjimas kasdieniniame žmogaus gyvenime. Jeigu tad poetas, kaip esu pirmajame laiške minėjęs, yra atstatytosios būties šauklys, tai tuo pačiu jis yra šauklys ir žmogiškosios pirmavaizdinės, vadinasi, doros būties. Žmogus yra pirmas poeto objektas, tačiau žmogus ne paviršutiniškas, ne iškrypęs savo negalioje, bet anas pirmų žmogus, kuris švyti ir pro didžiausią nusikaltėlį bei nusidėjėlį.

5. *Apakimo grėsmė*, iškylanti tada, kai tautos nariai pradeda nebesusivokti vertybių sąrangoje, pradeda savų pradų nebeskirti nuo svetimųjų, paklsta šios žemės kelyje ir esti suviliojami netikrų pranašų. Tai vyksta visu gyvenimo plotu:

„Naujos vėros sugadintos kaip vilkai jų tyko.
Tyko, neprityko ir visai vilioja.

Mano rūbais apsilvė, mano žodžiais kalba“
(220).

Lietuva skundžiasi, kad ji norėtų prakalbėti „matiniškais žodžiais“ ir parodyti „matinišką šmorką“ (221). Tačiau ji bijo, kad „vilkai išgirde šmorką mano balsą“, ir jos vaikai dėl savo apakimo bus suviliojami bei pradžudinti. Tai yra tas pat įspėjimas, kurį pirmiesiems krikščionims taikė šv. Jonas, sakdamas: „Mylimiamausieji, ne kiekvienai dvasiai tikekime, bet išstirkite dvasias“ (1 Jon 4, 1). Šis ištyrimas yra reikalingas net tik religinėje, bet ir tautinėje srityje; reikalingas todėl, kad ir tautinė sritis nesikvėja yra klastojama, žalojama, naudojama melui bei klatai. Kas stebi dabarties bolševikų elgesį su tautinėmis vertybėmis, gali tik patvirtinti apakimo grėsmės baismą ir spėti įspėti tautą ne kiekvienai dvasiai tikėti. Toks įspėjimas savo giesmėse kaip tik ir turi būti poetas. Būdamas tautos žvilgis ir jos sąsąjone, jis geriau, negu kas, skiria tikrąsias vertybes nuo falsifikatų, todėl savaime yra pašauktas šį žvilgį atspinti tautos vaikų dvasioje.

Nesunku, mielas Bičiuli, pastebėti, kad visos šios penkios grėsmės susiveda į vieną vienintelę, kurią galima pavadinti *tautinės egzistencijos grėsme*. Visa tautos egzistencija žemėje yra nuolatos grasoma: ją fizinis išsilaikymas, jos dvasinis savitumas, jos žmogiškasis pagrindas, jos bendruomeninis jausmas, galop jos žvilgis. Tauta veda nepaliaujamą kovą už patią save. Ir štai poetas yra šaukiamas būti šios kovos vėliavininku. Jis yra šaukiamas žengti šios kovos prieky, rodyti tautai kelią, ją supurtyti savo giesmėmis. Reikia tad mesti šalin aną seną, iš romantikos — ne, iš sentimentalios apšviotos — kilusią poeto-svajotojo sąvoką. Poetas tautos akivaizdoje yra ne svajotojas, bet karys. Jo kardas yra žodis, turįs galios giliau sužeisti ir greičiau atnešti mirtį, negu geležis. Štai kodėl Antano Baranausko Lietuva kreipiasi ne į mokslininką ar politiką,

bet į *giesmininką*, vadinasi, į poetą, kad šis imtų jos žodį — tą nuostabią kardą — ir juo nešinas stotų į kovą su tautinės egzistencijos priešiniais, pergalėdamas jos grėsmes. Tačiau kaip šios grėsmės yra nuolatinės, taip nuolatinis turi būti ir poeto žodis. Tauta atskleidžia savo poetuose kaip *grasoma būtis*. Todėl ir poetas tautos akivaizdoje pasirodo kaip grėsmės šauklys, kaip tautos narių įspėjimas nepasitikėti viršine gyvenimo ramybe, nes gyvenimas iš tikro yra tikta kova ir kančia. Pergalės jis niekadoms nešvenčia. Pergalė žemiškoje egzistencijoje yra nuolatos būti grėsmės akivaizdoje. Būti blaivaus žvilgio ir budėti reiškia nugalėti.

III

Kad poeto giesmė, Bičiuli, yra tautos išsilaukimo laidas, sutiksime, turbūt, mudu abu. Tačiau kyla klausimas, *kokia forma* šis giesmė turinti reikšti? Kokia linkme ji turinti tautą vesti?

Kai tik Baranausko Lietuva atskleidžia giesmininkui savo raudos turinį, šis tuojau jai pasiūlo teikti sava giesmė *romantinį* pavidalą ir kreipti jos žvilgį į praeitį, į žilą senovę, į garbingų amžių glūdumą:

„Prikelsiu senovę iš amžino miego,
Atgaivinsiu drąsius kaulus iš senelių kapo.
Atgis didžiavyriai iš milžinų veislės,
Ir žiūnėlių senų amžių datyrimo pilni.
Seni, drąsūs kaulai sutrins prašalinius,
Didžiavyriai Tamstą gelbės nuo devynialgio“
(220-21).

Tai yra tas pat, kas ir mūsų himne: „Iš praeities tavo sūnūs te stiprybė semia“. Praeitis poetui pasivaidena tautinės gyvybės versme. Tradicijos principas čia atgyja visa savo galia, ir poetas pasiūlo jį tautai kaip svarbiausią jos išsilaikymo ramstį. Tai nėra tikta Baranausko giesmininko siūlymas. Tai yra beveik kiekvieno poeto svajonė: rūsti dabartis savaime pasuka jo akis į praeitį ir nudažo ją rojau spalvomis. Tuomet „kiekvienas praėjęs amžius atrodo buvęs gerisnis“ (Jorge Manrique). Atrodo, kad „mus pagimdė tėvų amžius, blogesnis už senelių amžių“ ir kad „mes netrukus gimdysime visiškai netikusią kartą“ (Horacijus). Štai kodėl ir Maironis norėtų „prikelti nors vieną senelį iš kapų milžinų ir išgirsti nors vieną, bet gyvą žodėlį iš senųjų laikų“. Ir jam atrodo, kad tuomet sudrebtų „užmiršusios mūsų krūtinės be žado, be idėjos, be vado“.

O vis dėlto ši romantinė poeto pašaukimo forma yra *gundymas* — ne tik ta prasme, kad jos praktiškai negalima įvykdyti, bet visų pirma ta, kad ji susikerta su pačiu tautinės egzistencijos principu: *Tauta yra gyva, todėl ji išsivysto ir negali būti pergyvenama kaip archeologinė lietuokla*. Štai kodėl ir Baranausko Lietuva į giesmininko pasiūlymą prikelia „senovę iš amžino miego“ teisingai atsako:

Vysk. Antanas Baranauskas
(1835—1902)

A I B Ū D A V O

Ai būdavo, būdavo iš mūsų šilelio
Didžiausio patogumo, gražaus ramumėlio!
E tas visas ramumas po lietuvių dūšias,
Lyg lygumo vėjelis po žoleles trūšias,
Plaukydamas lingavo, tamsiom vilnim tvino:
Dažnai miške lietuvis, ko verkia, nežino.
E tik junta dažniausiai, kad širdis neskaudžia,
E tik pilna pajautų labai ramiai gaudžia;
Ir lyg raso žemčiūgais gausiai atgaivinta,
Lyg raso per veidą ašarėlės krinta.
Paskum ilgai krūtinėj šilelis kvėpuoja;
Atsidusęs krūtinėj lyg giria linguoja,
Lyg tarytum ramumas taip dūšion įstinko,
Kad net dūša, kaip varpa pribrendus, nulinko.
Iš to, matai, ašaros ir atsidusimas,
Iš to šventos pajautos, iš to giesmės imas.
Dabar visa prapuolę... tik ant lauko pliko
Kelios kreivos, nuskurdę pušelytės liko...

"Negrįš seni amžiai, anei amžių laimė,
Nes'kels kaulai didžiavirų iš senelių kapo.
Kada grįžo upė mariom nutekėjus?
Kada grįžo šmaikščion rykštėn kelmas suretėjęs?
Kada senas paukštis sugrįžo kiaušinin?
Kada ugnis įsikūrė iš pelenų dulkin?
Kada grūdai grįžo išplaukusi varpa?
Kada grįžo rytų šonan saulė nenusėdus?" (221).

Atsakymas į visus šiuos klausimus yra tik vienas: *niekad*. Tai yra ontologinis mūsų būties dėsni, kurį Baranauskas išreiškia gražiu dvieiliu:

"Grūdas gimdo grūdą, diena gimdo dieną,
Amžiai kalas, tolyn traukias, atgalion negrįžta" (221).

Jei ant šio išsivilusio po kalnus lydimio
Taip daug širdy išželia ramaus atminimo:
Tartum kelmai supuvę atgyja, žaliuoja,
Susipynusias viršūnes vėjas plevėsuoja;
Tartum pliki, išdegę dirvonai išskuoti
Pasipučia samanom nuo grybų taškuoti;
Tartum iš tarpu pūrių tokie kvapai kilo,
Lyg kad giria pratrūksta ar pučia iš šilo;
Tartum visa sušlamo, sučiulbo, supyško,
Lyg, dienai brėkstant, vidų paniurusio miško;
Jei ant šių plikų plotų, kai mintis užlyja,
Paminklais užvaisytas šilelis atgyja, —
Tai kokio bebūdavo iš seno šilelio
Meilingo atminimo, gražaus ramumėlio,
Kai šie plotai apžėlę, apgriūti, aptemę
Matydavo kelmuotą apylinkę žemę;
Kai stuobriai, sieksniais drūti, amžiais įrietėję,
Sulig kalbos senelių, parejos kyšėję,
Iš kurių žymu būvę, kad girių čia snausta,
Tankus iš viršaus stogas viršūnėm suasta,
Ir ne tik pulkais meškos ir šernai perėta,
Bet tankumos tarp raistų ir žebriai turėta!

E kur dabar šilelis, būvę miškai šventi,
Kažin kodėl senovėj visiškai išskinti.
Maž tikėjimą įvedęs Jogėla išskynė,
Kad jau nebetarnautų dievaiciams tėvynė.
Paskum po šias pakalnes ant seno stuobryno
Buvę pušys suaugę nuo metų šimtyno;
Tankios, aukštos, lygutės, geltonos kaip žvakės;
Viršūnės esą užėję liemenys plakės.
Dar atmeną seneliai po štuos smėlynus
Senovių paskuikalus — gražius ažuolynus.
Liekni augę kaip nendrės, žaliavę kaip rūtos,
Saknys, liemenys, šakos ir viršūnės drūtos.
Švėsti Lietuvos medžiai nejaugtų nuogalių;
Rausvasai žiemos lapas sulaukdavęs žalio.
Zili būvę kaip seniai, samanoms apaugę,
Stiprūs būvę ir stambūs kaip vyrai suaugę,
E viežlyvi ir gražūs kaip mūsų jaunimas.
Paskum ant jo lietuviai dovanas kūrė,
Nuo Puntuko lig Šlavėi ažuolų daugybę
Laikę žmonės lyg kokią džiūką šventinybę.

Iš "Anykščių šilelio"

Tai yra tas pat dėsnis, kurį suvokė jau Heraklitas, teigdamas, kad "viskas teka — panta rei" ir kad negalima į tą pačią upę įbirsti du kartu. Indiškąjį Rytų samonę šį teigimą palenkė ratu ir būtį suvokė kaip amžiną kartojimąsi. Tačiau krikščioniškoji Vakarų samonė teisingai begaliniame kartojimesi įžiūrėjo nesamonei bei nesprasmę ir todėl jį atmetė. Krikščionybė istoriją nesikartoja: ji teka į vieną tikslą — adesde festinant tempora; ji teka labai lauzyta vaga, vingių vingiais, keistais ir nesuprantamais, tačiau ji niekad negrįžta atgal. Todėl tautai yra pradžūtinga, jeigu jos šaukliai nukreipia savo žvilgį į praeitį ir deda pastangų šią praeitį ne tik pažinti teoriškai, bet ir prikelti praktiniam gyvenimui. Šitoks romantinis poeto misijos pavidas teikia jo giesmės šmėkliško šurpo, kuriuo yra negalima nusikratyti, skaitant romantikų kūrinių

nus. Santykis su mirusiais yra šiltas ir jaukus tik tol, kol jie nevaikšto tarp mūsų. Todėl Baranauskas Lietuva ir pataria giesmininkui:

"Tu netrokšk, sūneli, sugrąžint senovės" (221).

Šitoks troškuly, nors ir suprantamas sunkios dabarties metą, yra nevaisinga pastanga sustabdyti gyvą tautos tekėjimą. Poeto giesmė neturinti apdainuoti tai, kas yra archeologiška, bet tai, kas yra gyva ir kas išsivysto.

Salia šio ontologinio dėsnio, kad niekas "atgalion negrįžta", Baranauskas nurodo ir *psichologinę apgaule*, kuria esti pridengtas romantinis giesmininko žvilgis į praeitį. Senovė nėra buvusi rojus, nes rojus žemėje nėra. Tiesa, joje yra buvę didžiū žygių, bet šalia jų yra klestėjusi klaida ir klaida:

"Žmonės krauju prausės, o pelenais tręšė,
Kietu guoliu viduj laužo su žvėrim dalijos.
Buvo didžiavyriai, bet mažesnis spaude
Ir laimingi mano vaikus pamušė vergjon.
Buvo, ties', žiniūnai, pilni datyrimo,
Bet pasakom neteisingom svieta pripenėjo"

(221).

Vertybės ir nevertybės maišėsi senovėje taip lygiai, kaip ir dabar. Senovėje buvo "maža laimė, o didžios nedalios" (221). Jeigu tad poetas savo giesmė aukštintų senovę kaip *laimingo* tautos gyvenimo metą, jis neteisingai atskleistų tautos egzistenciją ir psichologinę žmogaus apgaule į jautų ir savo kūrinus, tuo juos pagadinamas ir jų vertę tautai sumažindamas. Tokiu atveju šios giesmės "pražvargės be skardo, kaip žvagiūliai pievoj" (221) ir "užges kaip žaibas" nenušvietusios ilgesnį laiką tautos kelio.

Tačiau Baranauskas Lietuvai kelia dar viena motyvą, dėl kurio grįždamas senovės daros nebeįmanomas, būtent: *Tautos įsijungimą į Bažnyčią*. Senovėje žmonės

"Dievuliūs pras'manė, ažuimrė Dievą,
Sutvertojaus nepažinę garbino Jo darbus"

(221).

Dėl to Viešpats užsūristino ir tautą prispau-dė, sykiu tačiau "nuplakęs sus'mylėjo, priėmė Bažnyčion" (222), į kurios rankas yra sudėtas dabar tolimesnis tautos likimas. Krikštas tautai yra tas pat, kas ir asmeniui: jis įjungia ją į mistinį Kristaus Kūną, ir atpirktąją žmoniją, į Kristaus atvertą *objektyvinį* išganyimo kelią. Tai yra faktas, keičias visą tautos dvasią ir tuo pačiu jos kultūrą. *Pakrikštyta tauta yra nauja tauta*. Jos istorija nebėra anoji didžiojo žmonišio Advento dalelė, bet dalyvavimas Prisikėlimo triumfe. Jos kultūra nebėra amžinas sukiojimas žemėje, bet žvilgis į transcendentinę tikrovę. Salia veiklos bet minties didvyrių atsistoja *šventieji*. Salia rūpestių, kaip apsiginti ir išsivystyti, išky-la rūpestis, kaip patarnauti visai pasaulio bendruomenei. *Krikščionybė atveria tautai visuotines perspektyvas*, nes ji yra visuotinė religija. Pakrikštyta tauta nebėra užsiklendus, bet at-

vira tauta. Visuotinė pasaulio sąjunga ir visuotinė mūsų žemės kultūra yra galima tikiai Bažnyčios prieglobstyje. Pakrikštyta tauta kaip tik ir virsta šios visuotinės sąjungos ir šios visuotinės kultūros kūrėja.

Todėl tautos įsijungimas į Bažnyčią yra jos likimas. Kiekvienas mėginimas grįžti į prieš-krikščioniškąją istoriją reiškia tautai duoto pažado sulaužymą. O *savo pažadą sulaužiusi tauta yra tokia pat negarbinga, kaip ir asmuo*. Dar daugiau, krikšto pažado sulaužymas pasmerkia tautą amžinai stabmeldybei. Donoso Cortés yra labai teisingai pasakęs: "Aš pažįstu daugelį atsi-vertusių asmenų, bet aš nežinau nė vienos atsi-vertusios tautos". *Atkritėlė tauta nebegrįžta atgal*. Bent istorija mums pavyzdžių ligi šiol neduoda. Nubraukti tad krikščioniškąją savo istoriją tautai yra tas pat, kas nubraukti savo garbę ir savo dvasios jėgas, savo visuotines perspektyvas, savo uždavinius visuotinėje pasaulio bendruomenėje. Tai reiškia grįžti į pirmąjį savo uždaramą ir apsispręsti lėtam žlugimui. *Apostatė tauta yra žlunganti tauta*. Kaikurių tad mūsų rašytojų pastangos, mielas Bernardai, garbinti stabmeldiška mūsų praeitį ir mėginti ją prikelti yra ne tik didžiulis nesusipratimas tautos istorijos šviesoje, bet sykiu ir nelemta pastanga įstumti tautą į aną dvasinę jos galias žundantį atsiskyrimą. Poeto uždavinys šiuo atžvilgiu yra susitikti akis į akį su krikščionybe ir jos šviesoje duoti atsakymą į tautos klausimus. Kiekvienas dūsavimas ant stabmeldiškų praeities griu-vešų yra kūrybinės negalios ženklas.

Grįžti tad senovės Baranauskas Lietuvai savo giesmininkui nepataria. Kelias atgal yra uždarytas ne tik ontologinio visos būties dėsnio, ne tik psichologinio neįmanomumo, bet sykiu ir antgamtinio sakramento. Tačiau tai dar nereiškia, kad senovė tautai yra išnykusi. Anaipol! *Tautos praeitis gyvena josios dabartyje*. Senovės nereikia prikelti, tačiau reikia ją jausti. Todėl kai Baranauskas giesmininkas, išklauses Lietuvos priekaištus entuziastingam jo ryžtui prikelti "se-novę iš amžino miego" (220), pereina į kitą vienašališkumą ir sako:

"Nebudinsiu niekad senobinių amžių,
Kaulai tėvų ir senelių kapuos tėsėsi,
Senobij paminklai tenksta su vėju,
Aš jų broliams giesmėj savo nei nepaminsiu.
Vakarykščių dieną visai ažuokeisiu" (222), —

Lietuva tuojau jį pataiso:

"Negrąžink senovės, ba nesugrąžinsi,
Bet neniekink jos paminklų, nekeik vakarykščių" (223).

Ir čia pat Baranauskas nubrėžia santykį tarp tautos praeities, jos dabarties ir jos ateities. Tautos gyvenimas, pasak Baranausko, yra panašus į girios medį. Ir štai,

"Senobiniai amžiai šito medžio šaknys,
Mūsų amžiai — liemuo, o rytdienio — lapai" (223).

Saknys siurbia iš žemės syvus ir maitina jais liemenį, kad šis želdintų ir sprogdintų žiedus. Senovė maitina dabartį ir rengia kelius ateičiai. Ji gyvena tautoje ne objektyviniu regimu pavidalu, ne visuomeninėmis savo institucijomis, bet anąja maitinančia neregimybe, kaip medyje syvai, kaip mūsų kūne kraujas. Paneigti senovę reiškia užtvirti syvams kelią iš šaknų pereiti į kamieną ir į lapus. Tokiu atveju tautos gyvenimas sunyks:

"Išleisk sulą senų amžių, džius kaip medžiai
[džiūsta] (223).

Senovės išsižadėjusi tauta yra nepajėgi nei išsilaikyti, nei kurti naujų kultūros laimėjimų:

"Be lapo nežydi ir vaisiaus neduoda,
O be sulos neišsprogsta, o be šaknų griūva"
(223)

Tautos istorija visados yra viena ir vieninga. Praeitais, dabartis ir ateitis susimezga joje į vieną audinį, ir tik šitoje vienybėje slypi tautos stiprybė, jos kūrybiškumo ir jos išsilaikymo laidas. Vadinasi, nei konservatyvinis pasisakymas už senovės prikėlimą, nei avantiūrinis ateities garbinimas nėra tautos poeto kelias. Poetas visados yra kaip pranašas: jis stipriai yra įsiremęs į gimtąją žemę, į visą joje vykusią tautos istoriją, į joje kerojančius papročius bei tradicijas, bet jo žvilgis perskverbia ateitį, atskleidžia būsimuosius kelius bei uždavinius ir tuo būdu vadovauja tautai. Tautos vadovai nėra nei atžangininkai, kurie stovi nugara į ateitį; nei pažangininkai, nusiukę nuo praeities. Tautos vadovai yra anie Ad. Mickevičiaus *drisparniai* galiūnai, kurie apie save sako:

"Turiu, turiu tuodu sparnu:
kairiuoju praeitin, ateitin dešiniuoju
trenksiu".⁵⁾

Suimti savyje praeitį ir ateitį, sujungti jas vienon sutartinėn, supinti jas į vieną giesmę ir ją dovanoti tautai — štai poeto uždavinys kenčiančios Tėvynės valandą.

IV

Vis dėlto senovė nėra vienintelis tautos gundymas jos devynių nelaimių metais. Įtikintas, kad grįžimas praeitin yra neįmanomas, Baranauko giesmininkas atsigrižta į *mokslo galią* ir ryžtasi būti jo šaukliu tautoje:

"Viso svieto mokslas lietuviams paduosiu,
Viso svieto raštus-knygas lietuviškam versiu.
Lietuvninkai žmonės bus visi galvočiai" (222).

Mielas Bernardai, ši pagunda yra nė kiek

nesilpnėnė, negu noras prikelti "senovę iš amžino miego". Jeigu praeities pabudinimas vilioja žmogų didžiutis jo tėvų žygiais, tai mokslo kūrimas žadina žmogui pasitikejamą savimi pačiu. Jis žadina kūrybines galias, kurios keičia mūsų žemės veidą ir žada geresnę ateitį. Baranauko giesmininkas regi, kad mokslas padarys tautą socią ir laimingą:

"Mokės žemę dirbti, kaip už marių dirba:
Mažiau arę, mažiau sėję, turės daugiau duonos.
Patys socią valgys, vaikus auklės laisvę
Ir, pardavę, kas atlieka, pripils aukso skrynias"
(222).

Dar daugiau, šiose svajonėse prabyla ir Dostojevskio "žmogdievio" motyvas. Ivano Karamazovo haliucinacijų velnias, dėstydams jam "Geologinio perversmo" teoriją, pastebi, kad, Dievo idėjai iš pasaulio išnykus, žmonės "mylės savo brolių, nelaukdami už tai atlyginimo. Jie žinos, kad meilė trunka tik gyvenimo akimirka, tačiau jos trumpumo sąmonė tik sustiprins jos ugnį" (Broliai Karamazovai). Tas pat girdėti ir Baranauko giesmininko naujajame pasiryžime:

"Visi pilni laimės tarp savęs mylėsės,
Pilni laisvės patogumo viežlyvai žmonės.
Ir augs giesmininkai karštos meilės pilni"
(222).

Salia kūninės gerovės mokslas sukurs meilės pilną bendruomeninį tautos gyvenimą. Tuo būdu mūsų tauta pasidarys garsi: "Eis mūsų skardas per visą pasaulį", iš visų kraštų suvažiuos žmonės "mūsų laisvės, ramios mūsų žemės pažūrėti" (222). Mūsų gyvenimas bus įamžintas kultūriniuose laimėjimuose, "ir gyvensi tu, Močiule, per devynis amžius" (222). Perspektyvos žavingos! Nenuostabu, kad mokslo vilionių buvo patrauktas ir Maironis, savo "Jaunimo giesmėje" smerkęs Tėvynės palikimą, žadinęs žemės ir jos dainų meilę, kvietęs į kalavijo žygį ir visą šį karščių alsuojantį eilėrašį užbaigęs žmogiškosios kūrybos apoteoze:

Į darbą, broliai, vyrs į vyrą,
Sarvuoti mokslu atkakliu!
Paimsme arklą, knygą, lyrą
Ir eisme Lietuvos keliu".¹⁰⁾

Vadinasi, darbas, mokslas ir menas yra Lietuvos keliai, vedąs į jaunus Tėvynės atgimimą. Skelbti šį kelią, jį rodyti ir juo vesti esąs poeto pašaukimas tautoje.

Ką tad atsako Baranauko Lietuva į šitoki tautos keliu supratimą?

Mokslo kelią, kaip ir senovės, Lietuva atmeta:

"Ne taip, sūnel, kalbi, kaip kalbėt išpuola,
Ne tą kelią išsirenki, katras laimėn veda"
(222).

⁵⁾ Taip sako "Vėlinių" Konradas apie save; cit. M. Biržiška, Iš Adomo Mickevičiaus raštų, 85 p. Kaunas 1927.

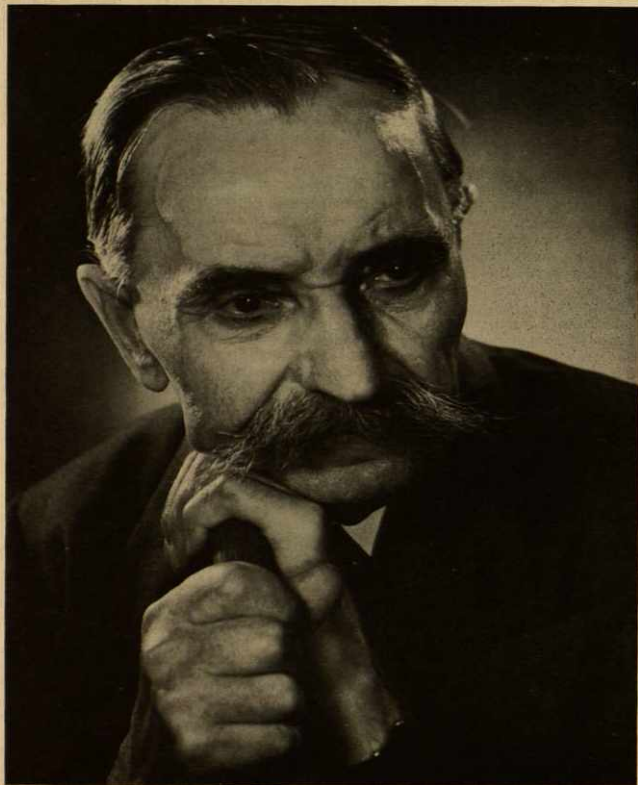
¹⁰⁾ "Pavasario balsai", 44 p. Wuerzburg 1947 m.

Kodėl? Kodėl pasitikėjimas mokslo galybe nėra tautos kelias į jos gyvenimo laimę? Baranuskas nurodo keletą priežasčių.

Visų pirma mokslas negali būti tautos kelias todėl, kad jis *nekeičia žmogaus*: "Visi svieto mokslai pageidų negesa" (223). Tai yra paprastasis posakis, tačiau suimamas savin visą mokslo tragiką. Mokslas keičia gamtą, jis palenkia pasaulį, jis padaro jį žemės valdovu, tačiau pati mokslo kūrėją jis palieka tokiu, koks jis buvo ir anksčiau. Mūsųjoje prigimtyje glūdis suskilimas, kurį šv. Povilas vadina "nuodėmės įstatymu" (plg. Rom. 7, 23), mokslo priemonėmis nėra ir negali būti pašalintas. Tai yra ne tik krikščionybės teigimas, bet sykiu ir giliausias kiekvieno

žmogaus patyrimas. Kai Rousseau į Dijon akademijos klausimą, ar mokslai ir menai patobulino žmogaus dorovę, atsakė *neigiamai*, tuo jis tik išreiškė seną visų amžių pergyvenimą. O kol žmogus nėra perkeistas, tol ir mokslo "visa šviesa pilna dūmų" (223), tol ir jo "kaitra sopulinga" ta prasme, kad ji tik dar ryškiau parodo mokslo priemonių negalią įsibrauti į mūsų žmoniškąsias gelmes ir jas išvalyti. Statyti tad tautos gyvenimą ant mokslo reiškia grįsti jį esmėje paviršutinišku dalyku, papuošiančiu tautą iš viršaus, bet nesugebančiu jos perkeisti viduje.

Iš kitos pusės, mokslo tragiką glūdi *jo negalioje nuraminti žmogaus dvasią*. Putino posakis, kad moters meilė tinka poeto troškuliui "sukel-

Senukas

*

Vyt. Maželio
nuotrauka

ti, bet nenuraminti" (Tarp dviejų aušrų), gali būti visiškai pritaikomas ir mokslui. Pasaulis kaip mokslo objektas yra praktiškai neišsėmiamas:

"Viso tikro mokslo tu neišmanysi,
Anei giesmė, anei žodžiais neišpasakysi.
Kas platumą žemės, ar marių gilybes,
Ar kas kada išmieravo padangių aukštybes...
Visų mokslų nėra galo, ba išmintis — Dievo"
(233-34).

Tuo Baranauskas nori pasakyti, kad tikrai Kūrėjas gali įžvelgti būti ligi jos gelmių, bet ne žmogus. Žmogui yra lemta pažinti tik dalimis ir tikrai dalis. Todėl mokslas jo dvasios niekad nepasotina ir nenuramina. Statyti tad tautos gyvenimą ant mokslo reikėtų kelti troškulį ir sykiu jo nepatenkinti, vadinas, padaryti tautą neramiai, nenuradant jai šio nerimo priežasčių ir priemonių jam pergalėti. Ivano Karamazovo svajonė, kad "žmogdievis", be saiko "savo valia ir savo mokslu apvaldes gamtą", pajus "tokį smagumą, kad šis atstos jam visas dangiškųjų linksmybių viltis" (Broliai Karamazovai), yra didžiulė iliuzija, apgaudinėjant žmogų nuo pat jaus laikų. Pasitiktai ja poetui ir padaryti ją savos giesmės turiniu reikėtų apsigauti ne tik pačiam, bet ir apgauti tautą.

Iš mokslo kyla turtas tautai laimės taip pat neteikia. Baranausko Lietuva teisingai pastebi, kad

"Buvo sviete daugel turtingiausių žemių,
Turtais tapo, turtais gaišo, dabar kaip nebūta"
(234).

Turtai tautai yra dar menkesnė jos išsilikymo garantija, kaip tiesioginis mokslo kūrimas. Jeigu mokslas dar lenkia tautos žvilgį į objektyvinę būti, tai turtai iš esmės yra skirti subjektyviniams reikalams patenkinti. Todėl jie ugdo buržuazinius polinkius, savimeilę, pavydą; žodžiu, "didi turtai ištvirkina ir padaro vaida" (234). Tauta, kuri vaikosi turtų ir jais grindžia savo istoriją, yra pasmerkta žlugti todėl, kad ji paneigia dvasines vertybes. Kai pirkliai tampa, kaip Apreiškimas sako, "žemės kunigaikščiais" (Apr. 18, 23), vadinas, kai jie apsprendžia tautos gyvenimą ir jį valdo, tuomet šios tautos galas yra erti, nes pirkliai pardavinėja ne tik vyną ir aliejų, arklius ir vežimus, skaisvarį, geležį ir marmorą, bet ir "žmonių sielas" (Apr. 18, 13). Jie pardavinėja principus ir vertybes, šventenybes ir aukas. Pirkliai nieko nėra šventi. Kai pirkliai virsta tautos vadais, tauta netenka skonio šventenybėms. Jos likimas yra likimas ano pasaulinio miesto, su kuriuo prekiaavo visi žemės karaliai, kuris tačiau buvo "viena valanda sunaikintas" (Apr. 18, 19), nes jame "buvo rasta kraujo pranašų iš šventųjų" (18, 24). Stai kodėl Baranausko Lietuva išpėja savo giesmininką nesivaikyti turto ir nebūti jo šaukliu.

Klaidinga tačiau būtų manyti, kad Baranauskas mokslą neigia iš esmės. Anaipol! Kaip jis neigia senovės vaidmens tautos gyvenime, taip neigia nė mokslo. Jo Lietuva sako, kad

"Tėveliai per amžius nelaimės kentėjo,
Ką daėjo, ko patyrė, vaikeliams paliko,
Ir sužėlė mokslas, lygiai girios medis" (223).

Kitaip sakant, mokslas yra tautos patyrimo perdavimas iš kartos į kartą. Jis ateina iš senovės glūdumos ir eina į ateitį. Jame yra objektyvuoti mūsų tėvų laimėjimai. Tačiau ne jis yra tautos gyvenimo tikslas. Kaip senovė teka ne-regimai tautos dvasioje, taip ir mokslas pasilieka jos būtyje kaip gaivinanti bet statanti jėga, tačiau ne kaip pagrindas. Senovės apoteozė suardo tautos istoriją. Mokslo apoteozė pakerta tautos dvasios gilumą, pastūmėdama ją į pasaulio apraiškų pirmenybę prieš būties gelmes, mokslui neprieinamas ir neištiriamas. Nė vienas tad kelias tautai yra neteiktinas. Abu jie yra tautai būtini, ir tauta jais žygiuoja. Bet jie nėra esminis tautos gyvenimo būdas. Tauta būna ne senoviškai ir ne moksliškai. Jos egzistencija yra daugiau, negu tik praeitis, ir daugiau, negu tik mokslo laimėjimai.

Tu paklausi, mielas Bernardai, kokių tad kelių Baranauskas nori vesti mūsų tautą ir kokio kelio šaukliu jis nori matyti poetą? Į šį mums visiems taip rūpimą klausimą atsako jis pats savo Lietuvos žodžiais:

"Tu netrokšk, vaikel, žemėj daugiau nieko,
Tiktai dvasios, tiktai meilės, gyvenimo gero.
Keliantis ir gulant, vakarą ir rytą,
Dirbant, valgant, pasilsint tu tik meilės
[įjėšk]" (224).

Net ir maldoje reikia visa pamiršti, o prašyti "meilės, tiktai meilės" (225). Vadinas, meilė yra tautos kelias, ir poetas yra meilės šauklis tautoje. Jo giesmė turinti kreipti žmonių akis ne atgal į praeitį, ne žadinti juose mokslo alkį ar turtų godumą, bet diegti meilę kaip visuotinę būseną, kaip žmogiškosios egzistencijos pagrindą, kaip tautos vienybės ir tuo pačiu jos išsilikymo laidą. Tiktai būdamas meilės giesmininkas, poetas pažadina žmonių širdis ir tuo būdu laimi pasisekimo savo giesmė:

"Tada tavo žodžiai bus karšti kaip ugnis,
Tavo giesmės lips į širdį, kaip liepsna į malkas"
(225).

Meilė yra vienintelis žmogiškųjų asmenų tiesioginio susitikimo ir susigijimo būdas. Ji yra egzistencijai susilietimas. Meilėje žmogus išsina iš savęs, kad būtų kitame. Būvimas drauge, kuriam žmogus esmingai yra apspręstas, vyksta tiktai meilėje. Tautinė bendruomenė gali išsilikyti tiktai meilės pagrindu, o poetas gali šioje bendruomenėje turėti pranašų ir vadovo vaidmens taip pat tiktai meilės giesmė. Nenuostabu todėl, kad savo "Giesmininko pasikalbėjimą su Lietuva" Baranauskas baigia meilės apoteozę ir joje regį vienintelį dalyką, kurį poetas visa savo galia turi skelbti tautai.

Be abejo, meilė pati savi nenaikina tautos nelaimių ir jos kančių. Tačiau ji pažadina

tautoje *jėga kęsti*. O tai yra pats svarbiausias dalykas. Žemiškoji žmogaus egzistencija yra grėsminga ne tuo, kad nuolat yra ištinkama kančios, bet tuo, kad dažnai ji pritrūksta jėgos šią kančią prisiimti ir ją iškęsti. Kančia, kaip ir viskas šioje žemėje, yra dviašmenis kalavijas. Iš vienos pusės ji žmogų valo ir skaidina, nužengindama į jo būtį Dievą; iš kitos tačiau ji jį ardo ligi visiško nužmoginimo. Salia pašvenčiamosios pusės kančioje slypi ir demoniškoji arba, kaip N. Berdiajevas vadina, *pragariškoji pusė*.¹¹⁾ Tačiau ši pragariškoji kančios pusė, sunaikinanti žmogaus būtį, atsiskleidžia tik tada, kai žmogus neturi jėgos kęsti, kai jis kančios esti ištinkamas *prievarta*, kai jis ją neša šaukdamas ir vaitodamas. Čia tad ir pasirodo meilės reikšmė. Meilė teikia žmogui jėgos kęsti ir tuo būdu apsaugo jį nuo pragariškojo kančios naikinimo. Turėdamas meilės,

“Tada vargus vargsi, bėdas bėdavosi,
 Kančias, skausmus ir nelaimes iškęstis links-
 [mas.
 Visi prispaudimai bus prieš tau kaip dulkė,
 Kraują, dūšią Dievui duosi su dideliu džiaug-
 [mu” (225).

Jeigu tad tauta turi meilės, jeigu meilė yra virtusi tautos būseną, tuomet jokios devynios nelaimės jai nėra pavojingos. Meilė padaro ją atsparią kančios ardymajai jėgai, tauta iškencia ją ištikusius negandus ir prisikelia išskaistinta bei sustiprinta tolimesniai gyvenimui. Poeto uždavinys čia pasirodo esąs pagrindinis ir tiesiog net lemtingas. Skelbdamas meilę, jis iškelia tautoje galia kęsti ir tuo būdu ją pagrindą išsilaikyti. Šia prasme poetas yra iš tikro tautos pranašas, nes jo rankose glūdi tautos ateitis.

Vis dėlto ir meilės kelyje poetas gali paklysti. Jis gali įsiekoti meilės netikruose šaltiniuose. Jis gali skelbti netikrą meilę ir tuo būdu tautą suklaidinti. Todėl Baranauskas Lietuva ir išpėja savo giesmininką, kad nepalikytų savo širdies ten, kur ji meilės neras:

“Tu negausi meilės nei moksle, nei sviete”
 (225).

Mokslo kelias yra proto kelias. Jis, kaip matėme, tautos egzistencijos nepatikrina, žmogaus širdies nepasiekia, jo prigimties nekeičia. Tirti būtį mokslo priemonėmis dar anaipol nereikia rasti meilės, ją pačiam išiežioti ir kitus ją išiežioti. Tas pat yra ir su pasauliu. “Svieto” žodžiu Baranauskas čia supranta visą profaninę žemiškojo mūsų būvimo pusę, tąją kasdienybę, kurioje prapuola mūsų Aš, pranykdamas daiktuose, kurie meilės nežino. Meilė kaip ekstatinė mūsų būseną kasdienybėje iš esmės negyvena. “Svietas” meilė žudo, nes jis veda daikto, ne asmens, būseną. Todėl jame meilės rasti negalima. Poetas, kuris nusileistų į “svietą”, vadinasi, kuris prapultų kasdienybėje, save susidaikindamas, tuo pačiu paklystų savo pašaukimo

kelyje ir paneigtų save kaip meilės šauklį. Tokio susidaikinusio poeto vaidmuo tautoje būtų panašus į pranašo vaidmenį, pasistačiusį pinigų keitimo stalą Viešpaties šventykloje.

Kas tad yra meilės šaltinis? Baranausko Lietuva atsako: “Tik bažnyčioje iš altoriaus ir dvasiškam darbe” (225) slypi meilės versmė. Tai yra krikščioniški žodžiai, dabarties žmogui per daug paprasti, kad jis suvoktų jų prasmę. Išvertus juos į sudėtingesnę kalbą, būtų galima pasakyti: *meilės šaltinis yra Nukryžiuotasis ir istorijoje amžinai su mumis gyvenąs Dievas*. Būdamas meilė savo esmėje, Jis yra meilės Kūrėjas ir jos Skleidėjas. Meilė atpašė Jį į žmogiškąjį prigimtį, meilė nuvedė Jį į Kalvariją, meilė apgyvendino jį mūsų bažnyčių altoriuose. Kristus niekad nėra vedęs daikto būseną, vadinasi, niekad nėra prapuolęs kasdienybėje. Jis yra aukščiausias asmeniškumas, vienintelis Asmuo, kuriame egzistencija yra pakilusi ligi ekstazės ir todėl virtusi gryna meile. Artintis prie Jo reiškia artintis prie meilės. Išiežioti Jų reiškia išiežioti meile. Melstis Jam reiškia melstis meilei. Todėl Baranauskas ir paragina savo giesmininką:

“Dabar abu klaupkim prie Dievulio kojų,
 Visa širdžia šventos meilės nūo Dievo prašy-
 [kim.

Tegul šventas kraujas iš Jo šono švento
 Meilės ugnies kibirkštėlėm mūsų širdin krin-
 [ta” (225).

Tai yra esminė poeto malda. Sukniubti prie Nukryžiuotojo kojų ir įžvelgti į Jo meilės paslaptį, panerti savo sielą visuotinėje Jo Dvasioje, savo giesmę perpinti paskutiniaisiai Jo atodūšiais — štai poeto uždaviniai meilės akivaizdoje. Pasirodžius pasaulyje Kristui ir mirus Jam už žmoniją, joks poetas negali praeiti pro šią meilės dramą, su ja nesudūręs ir į ją vienai ar kitaip nereagavęs. Olimpinis nusigėrimas nuo Kalvarijos yra kartu nusigėrimas ir nuo pagrindinės poetiškojo įkvėpimo versmės. Sv. Dvasia, “Jau kryžiuje duota” (pop. Pijus XII), pokristinėje istorijoje yra viso ko įkvėpėja. Ji įkvepia pranašus, kunigus ir poetus. Ji vienintelė slepia laikų paslaptį, apreiškdamą ją tam, kas ją priima ir save. Poetas, kuris praeitų pro Išganytojo siunčiamą Dvasią, tuo pačiu įsiveltų į antikinę istorijos pergyvenimą; istorijos, kuri rieda ratu be jokios prasmės ir be jokio tikslo. Tokiu atveju jis nemokėtų nieko tautai pasakyti, išskyrus tuščią paraginimą atgal. Štai kodėl Baranausko Lietuva, būdama krikščioniška, suvokia, iš kur poetas gali semtis vadovaujančių giesmių, todėl paklubdo jį prieš Nukryžiuotąjį ir liepia melstis, “kad mus Šventa Dvasia dabar aplankytų” (225). O kai poetas bus jos pilnas, jis pradės savaime *kalbėti*, kaip ir anie pirmieji krikščionys Jeruzalės Sekminių dieną, kada “kiekvienas girdėjo juos kalbančius sava kalba” (Apd 2, 6). Sv. Dvasia *prabilo poetą jo tautos lūpomis*:

¹¹⁾ Pig. De la Destination de l'Homme, Paris 1935.

"O kaip keliu šituo aplankys tau Dievas,
Tu žinosi, ką sakyti prieš Lietuvos vaikus"
(225).

Šiuo dvieliu Baranauskas užbaigia savo pasikalbėjimą, nurodymas, kad tikrasis poetinės išminties šaltinis yra *dieviškoji išmintis* — *Sophia*, apsireiškianti kaip visuotinės Meilės galia. Poeto pareiga yra pasinerti šioje išmintyje, būti jos pilnam, o tada jis žinos, ką turi skelbti savo tautai, kur ją vesti ir kuo ją stiprinti bei guosti. Pradėjęs apgaulingų kelių kritika, Baranauskas baigia savo poemą *tikrojo kelio* nurodymu; kelio, kuris yra meilė, trykštanti iš įsikūnijusiojo ir Nukryžiuotojo Dievo ir apsireiškianti Šventosios Dvasios apsigyvenimu žmogaus egzistencijoje. Būdamas krikščioniška, lietuvių tauta negali pasilikti tikrai prigimties plote kaip etninis vienetas. Ji negali pasitenkinti tikrai mokslo darbais kaip kultūrinė bendruomenė. Ne, ji turi kopėti ligi antgamtinių sferų, jose rasti galutinį pagrindą, įvykdyti krikšto pažadus ir tuo būdu įsijungti į atpirktąją žmoniją kaip pilnavertę jos narę.

— 0 —

Kas tad yra poetas tautos akivaizdoje, mīslis Bernardai? Tai yra šio pilnutinio tautos kelio saugotojas. Dar daugiau, tai vedėjas šiuo keliu. Poeto giesmės įtaka tautai nesibaigia psichologinio išpušio pažadinimu. Ji sminga ligi pat tautos gelmių ir jas vienaip ar kitaip formuoja. *Poetas yra tautos žiedėjas*. Todėl kai Pats siunti savo dainą "gimtajam Nemuno kaiman", iš tikro siunti žodį, kuris tampa kūnu ir apsigyvena tarp mūsų, nes *poeto žodis ypatingu būdu yra amžinojo Logos prasmu*. Baranauskas giliai suprato poetinio žodžio reikšmę tautai, todėl savo pasikalbėjime ir norėjo nukreipti tautos giesmininkus tikrojo jū pašaukimo keliu. Sis pasikalbėjimas, kaip pradžioje sakiau, yra labai paprastas, todėl daugeliui nevertingas. Iš tikro tačiau jis slepia gilią mintį, būtent: *poetas veda tautą tuo, kad jis yra vedamas Šv. Dvasios*. Vesti ir būti vedamam yra poeto likimas: vesti žmones ir būti vedamam Dievo. Man atrodo, mielas Bičiuli, kad mūsų dienų poetai yra pamiršę kaip tik šią antrąją savo likimo pusę. Jie mėgina vesti, tačiau jie nežino, kad jie turi būti vedami. Baranauskas pasikalbėjimas ir yra priminimas šios pamirštosios pusės. Jis yra priminimas, kad kiekvienas vadovas turi būti *regintysis*. Šiuo atžvilgiu Baranausko poema, nors ir paprastutė savo išraiškoje, darosi aktuali ne tik mūsų tautai, nešančiai devynias nelaimes, bet ir mūsų poetams, įsieknantiems savo uždavinių Tėvynės negandų valanda.

Gėrėdamasis pranašišku Tavo vaidmeniu tautos akivaizdoje ir sveikindamas Tave kaip laisvės šauklį, reiškiu Tau biūlišką savo pagarbą,

Tavo

A. Maceina.

Freiburg i. Brsg, 1952 m. spalio 20 d.

PORA KLAUSIMŲ

JUOZAS ALAUŠIUS

1. Kaip diskutuojame klausimus?

Mūsų žurnalo birželio numeryje išspausdintasi mano straipsnis susilaukė, palyginti, gyvos reakcijos. Deja, negaliu džiaugtis, kad ši reakcija verstų mane gailėtis be reikalo rašius. Kaip tiktai ji greičiau dar kartą patvirtino ano straipsnio pagrindinį rūpestį, jog per vienašališkas politiškas partinio intereso įsiviešpatavimas virsta tikru mūsų gyvenimo vėžiu.

Ir būtent, ši reakcija dvejopai patvirtino mūsų rūpestį dėl per vienašališko pasikendimo partiškai politiniuose klausimuose. Visų pirma tuo, jog ir anuo straipsniu buvo susidomėta ne dėl pagrindinių jame palieštų klausimų, o greičiau tik dėl politikos "užlietimo". Jei būtų buvę sielosias tik dėl per mažo dėmesio gyvybinėms tautinėms problemoms, be abejo, ir anas straipsnis būtų praėjęs be jokio atgarsio, kaip praeinami ir kiti retkarčiais pasirodą panašūs pobūdžio straipsniai. Bet kada buvo iškeltas klausimas, ar tam tikra prasme mūsų tautinio abejingumo šaknis neglūdi per vienašališkame nusikreipime į partines grumtynes, tuojau pat buvo šokta reaguoti. Deja, buvo šokta reaguoti tokiu būdu, kuris tik akivaizdžiai parodė, jog buvo rimto pagrindo iškelti tuos pavojus, kurie slypi sielos pardavime politikai. Buvo anas straipsnis sutiktas su visu iprastinių partinių ginčų aparatu: sąmoningu ar nesąmoningu autoriaus nesuipratimu, visokių nesakytų dalykų prasimanymu, įtarinėjimu visokiais "slaptais" motyvais, etc., etc. Ir ko tik nesužinojau anuo straipsniu pridūręs. Gynęs "bespaulviškumą", bet norėjęs tik savo partijai pasitarnauti. Dar daugiau: kėsinęsis įvartyti pleišta tarp katalikų apskritai ir supjudyti katalikus kultūrininkus su katalikais politikais. Cituodamas atitinkamas savo straipsnio vietas, nurodžiau savo oponentui, kad visi tie ir panašūs priekaištai bei įtarinėjimai yra nerealūs, nes pagrįsti ne mano mintimis, o tik savotiškais paties oponento "ispūdziais". Tačiau, vietoj atsiprašymo už nesąžiningą minčių iškraipymą, susilaukiau naujų priekaištų, ir dar didesnių. Būtent, suplakęs aš gerį su blogiu, statęs tautybę viršum religijos. Pamatęs, jog lojaliosioms diskusijoms nėra vilties, neberadau reikalo toliau aiškintis. Nemanau ir šioje vietoje to imtis, nes žurnalo skaitytojai patys prisimsim panašių dalykų mane neskelbus nei aname straipsnyje, nei kur kitur. Užsimenu šią reakciją dėl ano straipsnio tik iliustracijai, kaip toks nusikendimas "politikon" yra didžiai grėsmingas. Juk manasai straipsnis buvo beveik "nekalta", nes nelietė konkrečiai jokių partinių ginčų. Ir vis dėlto kokių insinucijų susilaukiau! Bet kai liečiami konkretūs

partiiškai politiniai klausimai, iššivadinti vie- niems kitus deglosiomis, besikinsančiomis po Lietuvos pamatais (ne prasimanau, o tik naudo- juosi vieno savaitraščio vedaumu), atrodo vi- siškai padoru: ir demokratiška, ir patriotiška. Jei tokių dalykų pasirodytų tik retkarčiais, per re- daktorių neapsižiūrėjimą, nebūtų gal ko kalbėti. Bet kai panaši „polemika“ tiesiai įšviešpatavusi mūsų spaudoje, sunku tylėti, nes viena momen- tą iššivadinus deglosiomis, negali būti lengva ki- tą momentą deglosiems broliams lietuviais. Ne dėl ko kito toks sunkus mūsų kelias ir į bendruome- ninį susitelkimą.

Palikdamas patiems skaitytojams spręsti, kiek būsio blogo pridaras anuo „klaidingu“ (pa- grindinio oponento žodžiais) straipsniu, noriu šį kartą pasisakyti dviem klausimais. Pirmasai buvo iškelta jau aname straipsnyje. Antrasai klausimas man buvo vėliau pastatytas ryšium su anuo straipsniu.

2. Ar būtina partijoms veržtis į PLB?

Baigiamosiose ano straipsnio išvadose, tarp kitko, buvau pasisakęs: ne visos partijos turi būti lygiai Pasaulio Lietuvių Bendruomenėje at- stovaujamos, o greičiau visos partijos privalo su- silaikyti nuo veržimosi į jos vadovybę. Tai prin- cipinis pasisakymas prieš kai kieno pastangą PLB organizuoti tuo pačiu politinių partijų koa- licijos pagrindu, kokių funkciniu VLIKas (kitas klausimas: kaip sėkmingai?). Verčia mane tokio nusistatymo laikytis du dalykai. Visų pir- ma: patikėti PLB vadovybę partijų koalicinei va- dovybei būtų lygu bendruomenei atšaldyti visus tuos, kurie nėra susirėję su jokia partija. Toli gražu nevisi priklauso partijoms. Galėtų būti jie iššivadinti nesusipratėliais. Bet lygia teise galėtų ir šie atsakyti, jog nebūtina didelį susipratimą reikšia ir žaidimas partijomis svetimame krašte. Vienas dalykas domėtis klausimu, kaip būtų tiks- liau organizuoti politinį gyvenimą, atstaciū savo valstybėje, ir kitas dalykas dabar jau telktis į po- litines partijas. Kai tradicinių partijų žmonės isi- tikinę, jog nėra nieko naujo įjieskti, tai daugelis šalia jų stoviniųjų nėra tokie tikri, ar nevertėtų pajieskoti naujų kelių ir pačiai partijų sistemai būsimoje Lietuvos valstybėje. Kiekvienai atveju: jei norima PLB sutelkti visus lietuvius, tai savaime ji negali būti paversta tik partijų dalyku. Bet dar labiau tenka baimintis PLB patikėjimo parti- jų koalicijai dėl antro dalyko. PLB pačia savo gi- liaja intencija turėtų įkūnyti visuose mumyse lie- tuviškąją vienybę. Bet tikėti, kad tai pasisektų partijų koalicijai, būtų lygu pastitikti, kad ir vil- kai galėtų būti avių piemenimis. Savaime aišku, šiuo palyginimu nenoriu nei partijoms prikišti vil- kinį plėšrumą, nei visai lietuviškajai visuomenei avinį begėiskumą. Bet viena yra aišku: būda- mos pačia savo prigimtimi skirstymosi išraiška, partijos negali būti pagrindu tam, kas kaip tik turėtų partinį susiskirstymą nuveikti aukštesne lietuviškosios vienybės samone. Imkime, pavyz- džiai, ir tą patį VLIKą. Regis, bendrasai jo už-

davinys yra toks, jog iš tiesų būtų galima vienin- gai dirbti. Tačiau partinės ambicijos visada su- geba sukurti visokių „problemų“, kurios ir iš šio organo baigia padaryti paprastą partinių rietu- klą. Nekitaip atsitiktų ir su PLB, jei ši nelai- mingai pasiduotų vilionei lietuviškosios vienybės įjieskoti tik partijų koalicijoje.

Kas dėtųsi su PLB, šiai save atrėmus į par- tijas, nebetenka pranašauti, nes pakanka ir to pavyzdžio, kuriuo pasitarnavo Kanados Lietuvių Bendruomenė savo pirmuoju organizaciniu tarp- niu. Dalis kanadiškių lietuvių, susipietusių apie laikraštį, dar neseniai reklamose vadiniusį save „su jokia partija nesurištu“, atstovavo nusista- tymui žiūrėti į bendruomenę kaip į partinės ko- vos areną. Todėl savaime visi kiti, kurie nebuvo arčiau susirėję su šiuo „nepartinu“ laikraščiu, buvo laikomi „partiniais“. Ir kadangi nepartinis laikraštis nuolatos deklaravo toleranciją (lyg to- lerancija turėtų būti ne gyvai rodoma, o tik žo- diškai deklaruojama!), tai lygiai savaime visi „partiniai“ buvo insinuojami fanatizmu. Ir ka- dangi mūsų amžiuje fanatizmas iš tiesų išėjęs iš mados (deja, ne iš gyvenimo!), tai vėl lygiai sa- vaimė buvo prileidžiama, jog „partiniai fanati- kai“ tegali būti nereikšminga mažuma. Todėl, ga- lų gale atėjus bendruomenės organų rinkimams, atrodė, jog pakaks tik viešai „demaskuoti“, ku- rie kandidatai išstatyti „partinių“, ir visuomenė žinos, ką pasirinkti. Deja, tie visi „loginiai“ ap- skaičiavimai sudužo į rinkinių valią, išrinkusius „partinių“ daugumą. Dabar teko vėl aimanas pradėti, jog per mažai bendruomenės narių da- lyvavo rinkimuose ir jog užtat išrinktoji vado- vybė mažai verta pasitikėjimo. Neatrodė iš to, jog to laikraščio būtų ruošiamasi ir į sekančios rinkimus eiti kita nuotaka. Greičiau tik dar bus sustiprintas „partinių“ puolimas ir „nepartinių“ organizavimasis. Sunku laukti nusimant parti- nius akinčius iš to, kuris neabeatskiriamai su jais susijungęs. Bet su tikra nuostaba skaičiau, kaip ir vienas JAV savaitraštis, šiaip jau ypaciai su- sirūpinę mūsų tautine vienybe, savo bendradar- bio pranešimą apie Kanados Lietuvių Bendruo- menės susiorganizavimą palydėjo šia redakcijos pastaba: „Ruošiantis rinkimams mes buvome gavę eilę pranešimų, kad krikšč. demokratų sro- vės veikėjai vysto didelį aktyvumą. Mums ne- aišku, kodėl kitos srovės negalėjo pasekti ir rin- kimus daugiau išlyginti. Dabar, kada tik 11% lietuvių tedalyvavo rinkimuose, kaltės reikia pajieskoti ir savo tarpe. Mes nemanome, kad vienas ar du kunigai piktesniais pamokslais rin- kimus nulėmė. Juos nulėmė aktyvesnieji ir iš to reikia gerai pasimokyti atečiai! (Dirva, š. m. rugsėjo mėn. 11 d. numeris).

Kviečiu visus, nežiūrint kokių politinių pa- žiūrų bebūtų, atsakyti sau klausimą, ar siūlo- masai kelias „gerai pasimokyti atečiai“ nėra la- biausiai persunktas partine aistra, negu bendruo- menine dvasia. Be abejo, iš tiesų liūdina, kad kanadiškiai t'iek mažai dalyvavo savo bendruo- menės organų rinkimuose. Tai liudija, jog sun-

Fejerverkas — Vyt. Maželio nuotrauka

kiai sekasi bendruomenės mintimi uždegti mūsų plačiąją visuomenę. Bet yra klausimas, ar didelė dalimi ir kanadiškių absentiizmas nerieškė to paties įsigrisimo partinėmis rietenomis, kuriuos jau daugeliumi pasidariusios tiesiai kockios. Ir užtat manyčiau, kad teisingesnis kelias bendruomenės minčiai kūnyti būtų ne partinis "aktyvumas, o bendruomeninis nuosirdumas... Pirmiausia: kam iš viso naudotis demagogija? Nors tai ir kietas, bet tiesus žodis, nes kuog gi kitu padavinti ilgamečio politinės partijos oficiozo reaktorius pasiskelbima "nepartinu", visus kitų pažiūrų apšaukiant krikščionimis demokratais. Juk nevienas šitaip apšaukčių ne tik nėra iš tiesų krikščionys demokratai, bet dargi nėra buvę iš viso jokių katalikiškųjų organizacijų nariai. Ir jei "partiniai" pasirodė turį didesnį pasitikėjimą kanadiškėje visuomenėje, tai galimas dalykas, greičiau dėl to, jog jie iš tiesų neatstovavo jokios politinės partijos. Bet svarbiausia: kam reikėjo į bendruomenės organų rinkimus žiūrėti tik lyg į kokį politinį jėgų bandymą. Juk ne koki politinės reikšmės rinkimai buvo vykdomi, o tik parenkamai žmonės darbui, skirtam visiems lygiai rūpimai kovai už mūsų tautinę gyvybę. Būtu buvę beprasmiška, jei "laimėjusieji" būtu žiūgavę dėl savo "laimėjimo": niekam nebuvo jokio laimėjimo, o tik tam tikriems žmonėms prisieimimas nelengvo darbo naštos. Bet lygiai buvo beprasmiškai aimanuoti dėl "pralaimėjimo", nes jokio pralaimėjimo iš tiesų ir nebuvo: jei buvo daugiau kandidatų, negu renkamųjų, tai savaime visai negalėjo būti išrinkti. Tačiau ir nepatekimas į vadovybę nepaieigia darbui galimybės, žinoma, ne ruošimusi sekantiems rinkimams, o nuosirdžia talka tiems, kuriems šį kartą buvo patikėta vadovybė.

Nenustebčiau, jei būčiau išvadintas "nerealiu" dėl šio kvietimo į visus bendruomeninius vadovybės rinkimus žiūrėti tik kaip žmonių darbui parinkimą, o ne politinių jėgų demonstravimą. Žinau ir pats, kad partinės aistros yra labai realios: visur jos kužda žiūrėti ne žmogaus, o partijos. Bet viena yra aišku: jei norime sukurti bendruomenę, turime joje nutildyti partines aistras. Nebus tai lengva. Bet kaip tik užtat ir sunku bendruomenei įsikūnyti. Jei pagaliau formaliai ir sukurtime bendruomeninį mechanizmą, vistiek jis tol nieko nereikštų, kol būtų ne darbas vieningai dirbamas, o tik žiūrima savosios partijos "laimėjimo". Savaime plačioji visuomenė šiuo atveju pagrįstai laikytųsi nuosilaukiai nuo to, kas tebutų paprasta partijų kovos arena. Arba bendruomeninė dvasia pajęs nutildyti partines aistras, arba iš viso nepasiseks sukurti vieningos bendruomenės.

Principiškai pasisakydamas prieš bendruomenės vienokį ar kitokį supartinimą (visvien ar partijų koalicijos forma, ar vienos partijos "laimėjimu"), nemanau šituo principiškai paneigti teisę politikams kandidatuoti į bendruomenės organus. Prisimenu tai, nes kai kas buvo norėjęs ir šitaip mane išaiškinti. Nesekčiau anuo kana-

diškių laikraščiu, kuris piktinosi, kam sutiko į bendruomenės organus įeiti kunigai. Bendruomeninei dvasiai yra priešinga bet kokia diskriminacija. Bet tuo pačiu savaime seka, kad kiekvienas renkamas į bendruomenės organus jaustųsi atstovaujamas ne tam tikrą frakciją, o lygiai visus. Nebūtų sveika, jei jau pats bendruomenės organų sudarymas būtų apnuodytas tarpusavine kova ir "mažumai" neišvengiamu porinkiminiu kartėliu dėl "pralaimėjimo". Kiekvienas kandidatas turėtų jaustis ne tą ar kitą partiją atstovaujantis, o tik sutinkąs prisiminti laukiamo darbo našatą. Lygiai ir kiekvienas rinkikas turėtų žiūrėti ne kuris kandidatas "savas" ir kuris "nesavas", o kuris galėtų būti labiausiai darbui tinkamas savo visuomeniniu pareigingumu ir savo tolerantiškumu. O šios dvi pagrindinės savybės nėra išskirtinai vienos kurios partijos monopolis, nes jos tėra kiekvieno asmeniškai laimėtas dalykas. Yra fanatiku visur. Bet iš kur jie beateitų, bendruomeniniam darbui jie netinkami. Taip į dalyką visiems žiūrint, savaime atkristų visi džiaugsmalai dėl "laimėjimų" ir visos aimanos dėl "pralaimėjimų". Nebebūtų rūpinamasi daugiau "savųjų" suverbuoti, o greičiau laimėti visų pasitikėjimą. Toks kelias turėtų būti visiems į bendruomenę. Ne kitoks ir politikams, atseit ne per savo partiją, o per lygų pasitikėjimą visų politinių pažiūrų žmonių tarpe.

3. Ar dera kultūrininkams veltis į politiką?

Tai klausimas, kurį man "Drauge" iškėlė K. Mockus: "Ar gerai, kai aiškūs kultūrininkai ir stambūs vardai savo srity veltasi į kasdieninę emigracijos sąlygose ypač painią politikos sritį? Ar kartais nuo to nenukenčia abi sritys: kultūrininkas, įsivėlęs į politiką, nebetenka laiko savo tiesioginiam mums taip svarbiam kultūriniam darbui, o pačioje politikoje jo vaidmuo mažų mažiausiai gali nebūti toks reikšmingas, koks yra kultūrinėje srityje".

Nors ir keldamas tik klausimą, K. Mockus, atrodo, būtų linkęs laukti neigiamo atsakymo, ar bent pats klausimą neigiamai atsakytų. Norėdamas asmeniškai pasisakyti, greičiau norėčiau vienaprasmišką atsakymą pakeisti distinkcija tarp "principiškai" ir "faktiškai". Nematyčiau pagrindo, kodėl principiškai kultūrininkai turėtų vengti politikos. Nors "Draugo" publicisto J. Gobio ir buvau nepagrįstai insinuotas politika laikas "tik blogybė", tačiau tokios pažiūros nesu. Nors dažnai politika esti ir nedora, tačiau visada ji turėtų būti švari. Jei politika iš viso būtų "tik blogybė", tai ne tik kultūrininkas, bet ir kiekvienas padorus žmogus turėtų nuo jos bėgti. Bet nėra reikalo absurdiškoms insinuacijoms verstis. Demokratinė bendruomenė suponuoja kiekvieną pilietį esant politiku. Žinoma, aktyviau leistis į politinį gyvenimą imasi tik tie, kurie turi vado sąvybių ir kuriuose stipresnė garbės pagunda. Yra ir poetų bei mokslininkų, kurie yra aktyviai metęsi politinėm veiklon. Ne visi

lygiu sėkmingumu: kai vieni ir politikoje suvaidino rimtą vaidmenį, kiti tik "pažaidė" politika ilgesniam ar trumpesniai laikui. Ypačiai šiuos žmones politika yra gundžiusi tais lūžtiniais laikotarpiais, kai klausimas ejo ne apie eilinių rinkimų laimėjimą, o apie naujų politinių ar socialinių idėjų realizavimą. Kaip tik daugelis pačių pagrindinių visuomeninių idėjų buvo išskeltos toli gražu ne profesionalų politikų. Sakysime, ir už demokratines valstybes koncepciją turime būti visų pirma dėkingi filosofo John Locke kovai dėl tolerancijos.

Kitas dalykas — nebe principinė, o ta faktinė padėtis, kurioje K. Mockus ir kelia klausimą. Atvirai pasisakant, beveik ir aš būčiau tos pačios pažiūros, nors ir nelengva širdimi. Džiaugiuosi, jog K. Mockus įsitikinęs, kad kūrybinį darbą neverta paaukoti politikos kasdienybei. Nors šiandien politika pasirodžiusi ir ne taip jau nepraktiška "profesija", vistiek nebūtų kilnu vien tik dėl to ją susidomėti. Bet be šio motyvo yra dar kitas motyvas, kurio negalima nematyti. Tai, būtent, pavojus patekti į demagogijos dumblyną. Ačiū Dievui, galime laisvai, nors ir nerealiai, politikuoti: nėra ko bijoti už tai būti atleistam iš plieno liejyklos ar iš kitos panašios įstaigos, kaip kadaise kiekviena "opozicinė" nuotaka grėsė pašalinimu iš darbo. Esame visi laisvi šnekėti, ką norime. Užtat ir šnekame, kiek pajėgiame, ir šnekame taip, kad pašalinis, visų mūsų prisiklausęs, nebesitikėtų mūsų tarpe rasti nė vieno padoraus žmogaus. Esame vieni "klerikalai" ir kiti "laicistai". Gal ir nebūtų ko dėl žodžių įsižeisti. Bet kai jie tariami, lyg kokius baisius nusikaltimus turint mintyje, negali jų nelaikyti keiksmazodžiais. Tai dar pusė bėdos: visi drauge koliojamės, ir todėl niekas neturime teisės dėl to specialiai įsižeisti. Bet kai žmogus išeina aktyviau į politikos gyvenimą, tai nuo šio anoniminio koliojimosi savaime turi pereiti į tiesioginį jo asmens purvinimą. Ir tai dar būtų pusė bėdos, jei žmogus būtų tik politikas. Tegu niekam nėra smagu būti dergiamam, bet galima

guostis: jei visuomenės akyse ir būsi sujuodintas, gali likti pats savyje švarus. Jei tačiau į politinį gyvenimą leistųsi žmogus, kuris drauge, sakysime, būtų rašytojas ar mokslininkas, jis dumblinimui išstatytų ne tik savo asmenį, bet ir savo kūrybą. Būtų laikoma savaime suprantama partine pareiga niekinti ne tik jo politinę veiklą, bet ir iš viso jo kūrybą. Pakanka tik būti ryškesnės pasaulėžiūros (be jokio politinio aktyvumo), kad būtų žiūrima nebe darbo svorio, o stengiamasi tiesiai ir paprastai nuneigti bet ką jo vertę. Tik beidėjinės menkystės gali būti tikros visų lygiai ramiai sutinkamos ir pagiriamos.

Nenuostabu užtat, kad, tų, kuriuos pavadiname kultūrininkais, nuo seniai beveik ir nebesimato mūsų politikoje. Kaip visa pakitę nuo to laiko, kai Kudirka formavo lietuviškąjį liberalizmą, o Maironis su Jakštu rašė krikščioniškas demokratams programą. Kitoki poetai, bet kitokia ir politika. Bet čia ir susvyruoja. Pirma buvau sutikęs su K. Mockumi, jog neverta kultūrininkui veltis į kasdieninę "emigracijos sąlygose ypač painią politikos sritį". Ką K. Mockus labai mandagiai pavadino "ypač painia" sritimi, atviru žodžiu tektų pavadinti greičiau pavojinga sritimi. Bet jei iš tiesų šiose sąlygose politika gresia virsti tokia sritimi, kurios tenka saugotis, lyg kokio dumblyno, iškyla klausimas, ar nėra vėl laikas ateiti į politiką žmonėms, kurie kovotų už tai, kad ir politika nebebūtų niekam pavojinga. Žinoma, kurie drįs kovoti už švarią politiką, bus iš anksto apkaltinti tuo pačiu priekaištu, kurio susilaukė ir manasai straipsnis, būtent, politikos juodinimu. Iš tiesų gi politika yra kaip žmogus: ji gali būti švari, kaip gali būti ir nedora. Bet tik farizeinė logika gali švarios politikos reikavimą laikyti politikos juodinimu. Būtų gerai, kad tai, kas turėtų būti švaru, švaru ir būtų. Deja, visos idealinės normos mes teisia, o ne dengia: negalime ko nors švariu laikyti vien dėl to, kad tai turėtų tokiu būti. Sofizmais tikrovės nepakeisi.

KŪRYBOS PASAULY

LITERATŪRA

FRANCOIS MAURIAC
NOBELIO PREMIJOS LAUREATAS

Iš Europos mus pasiekė žinia, kad 1952 metų Nobelio literatūros premija paskirta prancūzų romanistui François Mauriac. Jau kiek anksčiau buvo manoma, kad šiais metais toji premija teks prancūzų literatūros atstovui. Buvo minimos Jules Romains, Georges Duhamel, André Malraux, François Mauriac ir net Veléry Larbaud kandidatūros. Švedų Akademijos nuosprendis laurais apvainikuoti "Thérèse Desqueyroux" autorių ne tik kad oficialiai patvirtina šio rašytojo jau senokai įsigytą pasaulinį prestižą, bet ir pabrėžia jo aktualumą šių dienų chaoso. Nedaug kas mokėję taip objektyviai ir taip lojaliai pažvelgti į žmogų kaip François Mauriac. Nedaug kas sugebėjo būti taip ištikimas literatūrai ir išlaikyti ją aukščiausiu kasdienybės konfliktu.

François Mauriac kūryba yra didžiulė savo reikšmė ir plati savo apimtis. Nuo 1920 iki 1930 metų jis išleido apie 10 romanų, kurie jam garantavo vieną iš vadovaujančių vietų naujausioje prancūzų literatūroje. Šis romanistas ir užsiąngąžavęs katalikas, dažnai atvejais turėjo atlikti sunkius sąvųjų ir svetimųjų puolimus. Garsus Jacques Maritain priekaištams, kad jis savo romanuose esąs priartėjęs prie bendradarbiavimo nusiakultime, šiandien atrodo visiškai nepagrįstas, net absurdiškas, nes to "bendradarbiavimo" François Mauriac būtų galėjęs išvengti tik savęs paties ir savo kūrybos žalojimo kaina. Vienos iš paskutiniųjų savo knygu "Galigai" pabaigos žodyje François Mauriac dar kartą patvirtina savo il-

gai ir sąžiningai gintą tiesą, kad rašytojas neturi teisės pasaulėžiūriniais motyvais pateisinamą happy end falsifikuoti savąją tikrovę. Šiam principui jis beveik niekur neprasilenkė. Net "Thérèse Desqueyroux" tęsinio "La Fin de la Nuit" istorija patvirtina šią tiesą. Šios knygos laimingą pabaigą, kurioje Thérèse Desqueyroux miršta en bonne chrétienne, kaip nepateisinamą, autorius sunaikino, pastebėdamas, kad neradęs kunigo "qui devait recevoir la confession de Thérèse".

François Mauriac gimė 1885 metų spalio mėn. 11 d. Bordeaux mieste. Jis buvo penktas vaikas šeimoje — silpnos sveikatos, mylimas ir lėpinamas. Tėvas, stambus Girondos žemėvaldis, mirė anksti, ir vaikui teko augti motinos globoje. Jo vaikystė ir jaunystė pribėgo monotoniškoje buržuazinės šeimos atmosferoje, kurioje centrinę vietą užima šeimos ir turto reikalai. Maža bėtruko, kad ir François Mauriac būtų nuskenęs rajos provincijos bangose, ir jos kaltinamasis aktas tikriausiai nebūtų buvęs parašytas. Tačiau Mauriac nuėjo tais keliais, kuriais eiti, konfliktu su šeima ir visuomene kaina, bando eiti daugelis jo personažų. Mokėsi jis iš pradžios pas šventosios šeimos seseris, vėliau Bordeaux licejuje ir šio miesto universiteto literatūros fakultete, kurį baigęs, dalyvavo Paryžiaus Ecole des Chartes konkurse. Priimtas neilgai trukus rezignavo ir apsisprendė rašytojo karjerai. Debiutavo François Mauriac, kaip "Le Mystère Frontenac" romano Yves Frontenac, poezija. Pirmuosius savo bandymus jis

paskelbė "Temps Présent" ir "Revue de Jeunesse". 1909 metais Mauriac savo lėšomis išleido pirmąjį eilų rinkinį "Les Mains Jointes", kuriuo atkreipė į save kritikos dėmesį. Maurice Barrès ta proga paskelbė entuziastingą straipsnį apie naują ir iki tol niekam nežinomą poetą, "pusbal-sių dainuojantį savo vaikystės atsiminimus: mirusį draugą, gottvuotas mergaites, pirmuosius liūdesius". Vėliau pasirodė "Adieu à l'Adolescence" — antroji poezijos knyga. Toliau sekė "Orages" (1925) ir "Le Sang d'Alys" (1940), kuris vienintelis turi didesnės poetinės vertės. Mauriac poezija yra šilta, intymi, patetiška, bet visur ją trūksta ne tik kūno ir kraujo, bet ir formos. Tai tos pačios temos, nuotalkos ir peizažai, kuriuos šiandien savo poezijoje rodo, aišku, nepalyginamai stipriau, Patrice de la Tour du Pin.

Romanisto kelią François Mauriac pradėjo 1912 metais. Pirmojo periodo romanai "La Robe Prétexée" (1914), "Le Chair et le Sang" (1920), "Pré-séances" (1921) yra tipingi bandymai tiek idėjiniai, tiek stilistiniai požiūriu. Tik 1922 metais išėjusiame nedidelės apimties romane "Le Baiser au Lép-reux" Mauriac pasireiškia kaip neabejotino talento romanistas. Pats autorius savo "Oeuvres Complètes" pirmojo tomo įžangoje teigia, kad tik šiame romane jis susikūręs savo stilių ir laimėjęs skaitytųjų palankumą. Vėlesniuose romanuose Mauriac talentas išsiskleidė visu platumu ir gilumu. "Génitrix" (1923), išverstas ir į lietuvių kalbą, "Le Fleuve de Feu" (1923), taip pat išverstas į lietuvių kalbą, "Le Mal" (1924), "Le Désert de l'Amour" (1925), "Thérèse Desqueyroux" (1926), "Destins" (1927), "Trois Récits" (1928), "Ce qui était perdu" (1930), "Le Noeud de Vipères" (1932) (išverstas į lietuvių kalbą), "Le Mystère Frontenac" (1933), "La Fin de la Nuit" (1935), "Les Anges Noirs" (1936), "Plongées" (1938), "Les Chemins de la Mer" (1939), "La Pharissienne" (1941) etc. yra roma-

nai, kuriais remiasi šio rašytojo pres-
tizas.

Šalia romanų François Mauriac yra
parašęs nemažą kitų veikalų — bio-
grafijų, literatūrinių apybraižų, dra-
mų. Jų tarpe labiausiai išsiskiria "La
Vie de Jésus", "Dieu et Mammon",
"Trois grands hommes devant Dieu",
"Souffrances et Bohneur du chré-
tien", "Le Roman", "Le Romancier et
ses personages", "Le Cahier noir",
"La vie de Sainte Marguerite de Cor-
tone", keli tomų "Journal" ir dramos
"Asmodée", "Les Mal Aimés", "Pas-
sage du Malin" ir "Le Feu sur la
Terre".

Vokiečių okupacijos metu François
Mauriac aktyviai įsijungė į rezisten-
cinį sąjūdį, kur kartu su komunistais
ir socialistais kovojo prieš bendrą
priešą. Tačiau po išlaisvinimo, at-
siradus viešam politiniam gyvenimui
ir pasauliežiūrinėms problemoms vėl
iškilus į pirmąjį planą, François
Mauriac savo straipsniais "Figaro"
dienraštyje vedė griežtą, nors ir džen-
telmenišką, kovą su buvusiais pogrind-
žio draugais komunistais.

François Mauriac nuo 1933 metų
yra garbingos Prancūzų Akademijos
narys.

• • •

Kaip jau buvo aukščiau minėta,
François Mauriac romanų fonas yra
provincija, idiliškųjų "landes girond-
nės" provincija, la pharisienne, kaip
sako pats romanistas, ir ten po tra-
dicijų priedangą vyksta šurpūs žmo-
gaus žlugdimo dramata. Kiekvieną jo
romana lengvai būtų galima pavadinti
nuodėmės istorija, kurioje autorius
ramiai ir ištikimai rodo, kaip aistrin-
gai daro žmogus pikta, kaip jis žlunga
ir pūva po rausva, iš paviršiaus
skrupulingai saugoma šeimos prie-
danga. François Mauriac savo laiku
buvo apkaltintas šios šventos institu-
cijos griovimu, ir tai buvo netiesa.
François Mauriac kūryba tėra protes-
tas prieš tokią šeimą, kuri yra ka-
lėjimas, kurios esmę sudaro "affaires"
ir hipokrizija, kurioje, vietoje žmogis-
ko ryšio, viešpatuoja ekonomijos in-
teresas. Kaip tik dėl to, taigi, nepa-
keldama tokios šeimos košmaro, Jor-
žes Desqueyroux kovos iki galo ir
išsivadavimo sieks nusikaltimo keliu,
bandydamas nunuodyti savo vyrą. Tai
vienas šeimos polių. Romanas "Le
Mystère Frontenac" yra jau beveik
himnas šeimai, tiesa, morališkai, su
visomis tamsiosiomis pusėmis. Knogos
pabaigoje randama akinanti jos apo-
teozė, imponuojanti poetinė jėga, nėra
besąlyginė: tai yra iš šeimos išsi-
vadavusio Yves Frontenac prarastos
tikrovės vizija.

François Mauriac kūrybai suprasti
ir įvertinti yra labai svarbus jo išsi-

reiškimas "La Province est pharisien-
ne". Tai toji provincija, kurioje vieš-
patuoja Mamona su savo evangelijo-
mis testamentais ir su savo kunigais
notarais. Kone kiekviename Mauriac
romane tenka susidurti su kieno nors
mirties laukiančiais giminaičiais, tur-
to paveldėjimu, mežalijais ir t. t.
Ka! kuriuos randame žmogudystę
("Les Anges noirs"), nusizudymą,
šeimos turto ir garbės sukompromita-
vumą ("Les Chemins de la Mer"). To-
kioje tamsioje kovoja ir žlunga Fran-
çois Mauriac žmogus. Bet esmėje
Mauriac nėra pesimistas ir ypač toks,
koki yra šių dienų prancūzų ir ame-
rikiečių rašytojai (Faulkner, J. P.
Sartre), kaip nėra ir optimistas. Jo
vaizduojamieji žlugimai yra kažko-
kios visuotinės prasmės pateisinti.
Skaitydamos Mauriac, jautiesi kaip
nužiuvojęs ir žaliuojančių medžių
apsuptas. Rodydamas kartais cinis-
kai atvirai, kartais nesuvaldomos pri-
gimties įtakoje nusikalstantį žmogų,
autorius visuomet palieka gaivinan-
čią užuominą, kad sekantis jo tikslas,
kovai su Demonu pasibaigus, būtų
buvęs prisikėlimas. Jei Mauriac kri-
tančio nepakelia, tai ne dėl to, kad
būtų už jo žlugimą, bet kad jis bijo
sužaloti žmogų, kuriame visuomet pa-
sileikia Dievo suradimo ir išgyvenimo
galimybė. Šiame momente slepiasi jo,
kaip romanisto, didybė, nes žmogus
estetinėje kūryboje gimsta iš auto-
riaus santuokos su tikrove, kaip sa-
ko pats François Mauriac savo knygo-
je "Le Romancier et ses personna-
ges". Jei žmogus nusikalsta, tai jo
motyvus randa tik jis pats. Tai yra jo
likimas.

Šalia aibės gyvų personažų — Jean
Pelouëry, Xavier Frontenac, Pierre ir
Robert Costadot, Bob Lagave, Maria
Cross, Claude Fèveureau, Thérèse Des-

François Mauriac

queyroux, Niclas Plessac, Brigitte
Piau, Daniel Trasis, Gradère — Mauriac
kūryboje žymią vietą užima gam-
ta. Visi jo žmonės ir jų aistros kaž-
ką kaip jaučė gamtoje. "Thérèse Des-
queyroux" peizažo melancholija — tos
pušų viršūnės dangaus fone ir tos
rudeniškos nuotaikos — sunkiai už-
miršamos. Gamtos reiškiniai ir žmo-
gaus gyvenimas François Mauriac kū-
ryboje yra sujungti likimo ryšiais.
Niekur Mauriac neduoda peizažo dėl
paties peizažo. Gamta visur yra arba
žmogaus išgyvenimų liudininkas, ar-
ba jų paryškintojas ir atspindys.

Julius Banaitis

EMILE ZOLA PO 50 METŲ

1952 metų rugsėjo 29 d. suėjo lygiai
50 metų, kai mirė garsusis eksperi-
mentinio romano teoretikas ir prancū-
zų natūralizmo vadas Emile Zola.
Jo mirtis buvo tragiškai natūralisti-
nė: jis mirė apsinuodijęs smalkėmis.

Kaip žinoma, šis prancūzų romanis-
tas į visuotinę literatūros istoriją
įėjo dviem titulais: kaip natūralizmo
vadas ir kaip eksperimentinio roma-
no teoretikas Emile Zola pirmas teo-
retškai pagrindė ir savo kūryboje
ėmė naudoti gamtos mokslų metodą,
siekdamas ir pačią literatūrą pa-
versti minėtų mokslų dalim. Zola me-
tado pagrindė stovi du momentai:
vaizduojamos medžiagos ir ją liečian-
čios aplinkos ištudijavimas ir po to

— pasirinkimas. Taigi, Zola estetika
tėra pasirinkimo estetika.

Savo teoretinius samprotavimus
Zola realizavo milžiniškos apimties
kūryboje — romanuose, kurių reikš-
mingiausias yra 20 tomų ciklas —
"Les Rougon - Macquart". Šiame di-
džiuliame cikle Emile Zola vaizduoja
paveldėjimo misteriją šeimos genea-
loginio medžio organizme, viską sta-
tydamas ant savo teorijų pamato.
"L'hérédité à ses lois comme la
péansteur", tvirtina Emile Zola.

Emile Zola kūryba, perėjusi per
šimtus vadovėlių, suklasifikuota, su-
skirstyta, pasverta, sunkiai duodasi
matuojama naujais požūriais. Paties
romanisto gyvenimo svarbesnieji eta-

KNYGOS ir ŽURNALAI

Vytautas Alantas: PRAGARO POŠVAISTES. Romanas. Išleido Tremtis, 1951 m. 432 p.

Po visų iki šiol parašytų ir, reikia pabrėžti, labai gausių Vytauto Alanto romano "Pragaro Pošvaistės" recenzijų, sunku kalbėti ne dėl to, kad būtų jau vienas pasakytas, bet dėl to, kad gali būti netikaliai ar net blogai suprastas ir už kiekvieną žodį susilaukti pylos iš romano draugų, priešių arba iš visų kartu. Tai žinodamas ir stengsiuos šioje recenzijoje neju-

dinti vienai arba kitai pusei skaudamų vietų ir pasitenkimsime tik romano literatūrinį apipavidalinimą liečiančiomis pastabomis.

Pats romanas — imponantiškas keturių šimtų su viršum puslapių tomas — iš karto rimtai nuteikia visuomet pasirususį kareivį nusivilti kritika. Tai pačia prasme neviltis ir romano pradžioje įdėtas įžanginis žodis — gana neįprastas dalykas paprastose knygose. Jei autorius laikė reikalinga ką nors specialiai paaiš-

kinti, reiškia, kad knyga bus rimta ir įdomi.

Tik perskaičius iki galo patį romaną, galutinai paaiški, kodėl autorius parašė šį įžanginį žodį ir koks jo santykis su pačia knyga. Įmdamasis vaizduoti dar šiltes ir šiandien tebe gyvus įvykius (vokiečių okupaciją Lietuvoje ir tremties pradžią Vokietijoje), autorius norėjo užbėgti už akių istorijai ir jai primesti savąją laikmečio interpretaciją. Šičia galima būtų padaryti pirmąjį priežiūrą autoriui už tai, kad jis savo vedomosios idėjos naudai falsifikuoja ne tik istoriją, bet ir psichologiją, ir viena ir kita tempdama ant iš anksto paruoštų griaučių. Tai yra grynai literatūrinis prieštartinis, nekie bendor neturintis su Alanto romane dėstomomis pasaulėžiūrinėmis tendencijomis ir jų vertinimu. Idėjų spalva šiuo atveju neturėtų jokios reikšmės. Antraeilė meninėje kūryboje momentą išskeldamas į pirmąsias vietas autorius sužlugdė estetiškai romano vertę. Literatūriniai tikslai, taigi, meniška motyvuotos tikrovės kūrimas, Alanto romane yra aiškiai antraeilės dalykas. Dėl to jo romanas — didžiulė salė, Prokusto lova, kurioje suguldyti tai perdideli, tai per maži žmonės, ir autorius stengiasi juos ten kaip nors sušalinti.

Vytautas Alantas savo tipiška angužuotame romane užmiršo, kad literatūros veikalo idėjos didelės, mažos, teisingos, neteisingos — priklauso nuo gyvo, šiuo atveju estetiško, žmogaus. Jei Vytautas Alantas savo vieny vieną, kitą kitaip vertinamas romano tezes būtų pagrindęs meniška suvokta realybe ir leides žmonėms nekludomai iš jos išaugti, saivalme jos būtų įgijusi negincijamos vertės. Tokios idėjos "nemiršta kaip žmonės" ir joms nepavojinga politinių, draugų ar priešių reakcija. Toki atveju nebegalėtų nė istorijos falsifikavimo prieštartinis, nes tikri žmonės, taigi ir personažai, visuomet sukuris tik tikrą istoriją.

Dabartinė savo forma "Pragaro Pošvaistės" yra grynai propagandinis dalykas. Tai yra nelyginant koks specialiai ir aiškiai apibrėžtas tikslui parašytas vaidinimas, kuriame roles atlieka ne artistai, bet persiręję agitatoriai.

Centrinis romano asmuo, jo veiksmas ir idėjų ašis, Leonas Girkinalis, ant kurio pečių gula visa teigiamo personažo našta, tokio personažo, kuriam reikės klusniai kartoti autoriaus mintis, neturi nė lašo gyvo žmogaus kraujo. Visi jo veiksmai, gestai, elgesiai remiasi melodramatiškais motyvais: taip galios ar taip gali būti gyvenime. Dėl to jis niekur neįtikina. Su-

pai, kaip jo triukšmingas užsiangauzavimas Dreyfuso bylos revizijos šalininkų stovykloje, išstojimas už Manet ir t. t. šiandien turi jau tik gryną istorinės reikšmės. Telleka vienas klausimas: kokia Emile Zola situacija dabartinės literatūros fono? Ar jis šiandien nebeteri jokios reikšmės literatūros pasauliui?

Atsakant į šiuos klausimus, verta pažymėti, kad tiek naujosios rašytojų kartos, tiek publika visiškai nusikuto nuo šio rašytojo. Nauji autoriai nebenori pripažinti jam nė mažiausios reikšmės. Skaitytojų nebetrūksta nei pikantiškos "Nana" ar "Thérèse Raquin" scenos, nei "Ventre de Paris" kosmaras. Penkiasdešimtųjų mirties metinių progą Paryžiaus savivalda "Les Nouvelles Littéraires" surinktos jaunesniųjų prancūzų rašytojų nuomonės yra žiauros ir negalėstingos šiam rašytojui. Beveik visų jų kategoriskai atmeta. Kai kurie ciniška atvirai pripažįsta neskaikę nė vienos jo knygos ir žiną tik iš vadovėlių. Senesnieji ir tebuvo mandagūs. Vienas tik Jules Romains autorius ryškiau pagerbė jo atminimą.

Šitokia dabartinės nusistatymas prieš Emile Zola yra kiek perdaug griežtesnė ir kategoriškesnė. Tiesa, penkių dešimčių metų perspektyva padeda, kad jis nėra tokio masto rašytojas kaip Balzac, Stendhal ar Flaubert. Eksperimentinio romano teoriją šiandien nebeteri jokios reikšmės. Psichologinis "natūralizmas" (Zola žmogus yra visiškai apspręstas aplinkos) daugumą romanų paverė personažų kapinymais. Bet, pripažįstant šias tiesas, reikėtų pripažinti ir tai,

kad šiandieniniame jo nepripažinime yra nemažas procentas baimės būti kuria nors prasme sugretintam su šiuo išjusiui iš mados rašytoju. Mes netgi manytume, kad visa dabartinė literatūra yra nemažai skolinga šiam žmogui. Piesiant paskutinio pusamžio literatūros genealoginį medį ir aiškinant, to paties Zola pavyzdžiu, literatūrinio paveldėjimo vingius, atsekime, kad tokių A. Camus, J.-P. Sartre, L. Guillon, ar Céline su Malraux kūrybos šaknys siekia Emile Zola. Milžiniškos Zola konstrukcijos, brutali ir kartu fantastiška tikrovės vizija (Germinal, L'Assomoir, L'Oeuvre) kartais atsimuša ir didžiųjų Amerikos realistų, fantastinių realistų — Dreizerio, John Dos Passos, Thomas Wolfe, John Steinbeck, W. Faulkner — kūryboje.

Pirmasis penkiasdešimtmetis šiam autoriui buvo traagiškas. Ar sekantis pusamžis grąžins jam prarastą poziciją, parodys ateitis. Šiandien jo kūryba primena milžiniškų miestų ir didųjų katedrų griuvėsius saulėleidy.

A. L.

● Lapkričio 16 dieną netoli Tours mirė Charles Maurras, prancūzų rojalistų kovotojas ir L'Action Française ideologas, vienas iš stipriųjų klasikinės tradicijos šulų prancūzų literatūroje. Po karo jis buvo išmestas iš Prancūzų Akademijos ir nuteistas ligi gyvos galvos kalėjimui, iš kurio buvo nugalbentas į ligoninę. Ten ir mirė. Charles Maurras buvo gimęs 1868 metais.

juo ir su kitais savo personažais autorius elgiasi kaip su mažais vaikais, nuolat juos reišiudamas, duodamas elgesio patarimų, primindamas tekstus ir mizanscenas.

Roger Martin du Gard garsiamе savo romane "Les Thibault", vaizduodamas skirtingų žmonių, religijų, politinių doktrinų, temperamentų bei auklėjimo metodų susidūrimą, nė puse burnos neprisitaria, kokia jo paties nuomonė tais klausimais. Jis tik objektyviai vaizduoja. Alanto neobjektyvumas tiesiog proverbiaiškas. Jis ne tik kad nesistengia susivaldyti, bet dargi įšiekio progą savo neigiamam personažui paniekti. Taip vaizduodamas Stepą Dzedulionį kiekviename žingsnyje reiškia pasišlykštėjimą šiuo žmogum. Dėl to Dzedulionis nėra gyvas žmogus, bet šampinis išdavikas. Trumpai tariant, Alantas savo romane, žaisdamas juodais ir baltais karinėliais, nuolatos drąsina baltuosius ir padeda jiems.

Negyvi personažai sukuria tik negyvas situacijas ir neįtikimą atmosferą. Romano pradžioje parodytas įsimylėjusių (Girkalnio ir Aldonos) pasivaikščiojimas yra tokios dirbtinės atmosferos iliustracija. Nė vieno gyvo žodžio. Tik pseudopoetinė deklaracija ir atvirutinė butaforija. Šioje situacijoje sekantis pasikalbėjimas skamba tiesiog komiška: "Apie ką tu galvoji?", paklausė Aldona po ilgo tytelimo. "Klausausi, kaip plazda mūsų tėvynės širdis", atsakė jis mastingai. (Pragaro Pošvaistės, 11 psl.) Toks meliškas vaidinimas labai daug pasako apie mūsų literatūros nepaprastą nutolimą nuo žmogaus, pavaizduoja nepažinimą jo gėlmės ir pagaliau tragiską primityvumą. Geriau jau būtų grubus naturalizmas, negu šis kukliai sentimentalus pridengimas taupintų spalvų vualiais. Iš čia matosi, kaip toli Alanto nors ir iki tokios žemaitės, kuri šitokiui atveju visuomet būtų radusi tinkamą sprendimą. Alanto tikrovė yra tikra opera, kur ir mirštantysis dainuoja.

Tiesa, peržvelgti žmogų labai sunku. Bet Alantas to daryti nė nebando. "Pragaro Pošvaistę" skaitytojai taip ir lieka neaiškūs nei kun. Rimgaudo, nei jo sūnaus Stepą Dzedulionio, nei pagaliau paties Girkalnio psichologijos šaknis ir ypač jų elgesio motyvai. Alanto pateikiami motyvai yrr netikri, nes jis pasitenkina anekdotine psichologija.

Jei pačios romano koncepcijos prasme, t. y. pagrindiniame savo žygyje Vytautas Alantas aiškiai pralaimėjo, tai konstruktyvinių požiūrių jis pasiėkė kai kurių laimėjimų. Romanas suplanuotas logiškai. Jo veiksmas sudaro tikrovės iliuziją, jei tik jos nesu-

griaua diktatūrinėmis teisėmis romane veikiantis tezinis elementas. Tačiau kaikur autorius kiek per greit išduoda savo planus ir tuo pačiu su mažina įtampą. Taip, pavyzdžiui, per anketi ir per daug neatsargiai išduodamas kun. Rimgaudo ir Stepą Dzedulionio giminytės ryšys. Prie konstruktyvinių ydų priskirtinos ir fantastinės ekskursijos, kaip pvz. Girkalnio regėjimas ir t. t.

Recenzijose iš tradicijos pasisaikoma dar ir apie stilių. Alanto stilius, banaliai kalbant, gana sklandus ir švarus, gerai suderintas su autoriaus kalbinais duomenimis, tarpais — žurnalistiniais. Jis nesiekia sukurti menišką stilių, kuris būtų jau savyje vertingas: Alanto stilius atlieka tik įrankio funkcijas. Tačiau iš kitos pusės būtų galima tvirtinti, kad ir Alanto stiliuje šlypi dalis kaltės dėl romano nepasisekimo.

Julius Banaitis

DVI JUOZO ŠVAISTO KNYGOS

1.

Aukso Kirvis. Rinktinės mūsų žmonių pasakos. Chicago, 1952. 224 p.

Šių pasakų knygą Juozas Švaistas tik parengė. Ką šiuo žodžiu reikia aiškinti, jis patsai mums paaiškina: "Viena... parinkau. Tam reikau! panaudojau šešias Jono Basanavičiaus pasakų knygas. Antra, parengiau: išlyginau kalbą, pakeičiau barbarizmus, užkamsiau plyšius, praleidimus ir iš kelių variantų padariau vieną plinesnę, tobulesnę pasaką... Taip pat pagyvinau, išryškinau pačius dialogus... Visur stengiausi nenukrypti nuo pasakos turinio ir formos..."

Pasakos suskirstytos į kelias dalis — buities, samojų bei mįslių, gyvulių ir žvėrių ir t. t. Šis suskirstymas neturi mokslinės klasifikacijos pretenzijų, ir kai kur per bendras, pvz., "ypatingos pasakos".

Juozas Švaistas davė gražų ir įdomų rinkinį — taip ir jis patsai pasako pratarities pradžioje. Jo parengimas atlieka sėkmingai: pasakos teka natūraliai. Nejaudama, kad kur nors būtų dirbtinai įsipausta. Nemaža čia išpausdintų dalykų — mums seni pažįstami, bet ir malonūs. Randame ir dvyliką brolių, juodvarniais lakstančių, ir Eglių, žalčių karalienę, ir kaip gendras gavo savo lopus. Visa tai pasekama vaizdingai ir gyvai. Tam gyvumui nemaža pasitarauja ir diečiai, kurie tarpais praveda beveik visą pasaką. ("Tik nežūrėkit ir nesėkit!" 29 p. Arba — "Verčiau be duonos", 33 p.). Turime progos džiaugtis pasakų meniniu pranašumu, sveika epine nuotaika, vaizdingumu, žo-

džio kultūra ir poezija. Kiek grožio ir poezijos praskamba nors ir šiose keliose eilutėse iš "Eglės". — Rinktos, tamsoj sėjudo, subangavo marios iš pat dugno. Ir eglė pamatė, kad atplaukia, atliūliuoja drauge su bangomis kraujo puta. Iš marių gelmių išgirdo savo vyro balsą".

Ši knyga neatneša tokio pirmakščio naujumo, kokio regėjome J. Balio rinkinyje. Tačiau pati savyje paimta, įtinai yra tvirta ir patraukli. Ji trauks ne tik jaunuosius būclius, į kuriuos J. Švaistas kreipiasi pratarėje, bet ir visokio amžiaus skaitytojų, kuriam brangi ir įdomi mūsų tautos kūryba.

2.

Petras Širvokas. Nuotykių nuotykių žemėje, pragare ir danguje. Trijų dalių senų ir senesniųjų laikų vaizdas, parašytas lietuvių pasakų motyvais.

Kas šioje knygoje nutinka, jau matyti iš žodžių, kuriuos autorius nešykštėdamas pažėrė prie veikalo vardo.

Petras Širvokas Juozo Švaisto rankose pasirodo kaip nepaprastų nuotykių didvyris, kuriame susipina tikrovė ir pasaka. Tai vienas iš tų personažų, kuriems skirta atlikti visokių nuotykių ir stebuklingų žygių, kaip keikiam baronui Münchhausenui. Šiuo atžvilgiu Juozo Švaisto pastanga yra nauja lietuvių literatūroje. Ji įsidėmėtina ir kitu atžvilgiu: iki šiol neturėjome tokio stambaus išsilo grožinės prozos veikalo, nuausto iš mūsų pasakų.

"Petras Širvokas" skaityti gan įdomu, tačiau įsiai nėra lygus: autoriui nepasisekė išspręsti problema, kaip pilkosios tikrovės medžiaga, dažnas realistinius intarpus sulydyti su pasaka. Todėl veikalas ir eina dviem neįlygiomis plotmėmis, kurios tarp ir nesuderina. Realistinės arba tikrovinės scenos daug silpnės, negu grynai fantastinės ir pasakinės įnašas. Tų tikrovinių vietų stilius blanesnis, tarpais virsta į kažkokias be gyvybės frazes, kaip antai: "Daugiau nebesistengė Leokadija. Ašaromis akimis pažvelgė į jį ir sugnižo, kaip gėstant gyvybei vienintelio nebeįgaminamo žmogaus. Vos besilaikydama ant kojų, abiem rankom apsikabinė jo kaklą ir pabūčiavo į veidą. Petro skruostu nutiško ir pasilėjo dvi jautrios liepsnelės" (75 p.).

Atrodytų, kad knyga būtų išėjė į sveikatą, visai išvengus ilgoko epizodo Bandurskio dvare, o laikius ten, kur Juozas Švaistas jaučiasi stipriai — pasakų ir fantastinių nuotykių rėmuose. Tada veikalas turėtų savo vie-

RELIGINIS GYVENIMAS

IS RELIGINIO VAIKŲ PASAULIO

1. Religinis ir pasaulietinis idealas

Tas! yra tikrai religingas, kurio samonė ir visą gyvenimą persunkia religija, jos skelbiami idealai. Kurį vietą užima lietuvių vaikų ir pauglių gyvenime religinis idealas? Kadangi jiems pats žodis idealas yra dar nesuprantamas, tai anketos klausimas:

"Koks yra tavo gyvenimo idealas?" buvo pakeistas suprantamesniu klausimu: "Koks yra tavo gyvenime didžiausia troškimas?" Į šį klausimą atsakė 62 mergaitės ir 55 berniukai. Atsakymai suskirstyti žemiau dedamoj lentelėje.

Religinis, dorinis ir pasaulietinis idealas. Lentelė Nr. 11.

	Bendrasis skaičius	Religinis idealas	Dorinis	Altruis- tinis	Asmeni- nis idea- listinis	Asmeni- nis ego- istinis	Hedonis- tinis
Mergaičių	62	35	3	6	12	15	1
Berniukų	55	36	3	5	6	4	1
		71	6	11	18	9	2

Religinis idealas išsiskleidžia į ke-
lias religinių idealų rūšis:

1. Laimėti amžinąjį gyvenimą, dangų
Mergaičių 14
Berniukų 19
2. Tarnauti Dievui, tėvynei, artimui
Mergaičių 11
Berniukų 9

3. Tikėti, mylėti Dievą, vykdyti Jo
valią, apaštalausti
Mergaičių 10
Berniukų 8

Daugelis parašė ne vieną savo idea-
lą arba svarbiausią gyvenimo troški-
mą, bet du, kartais tris. Sudarant len-
telę, žiūrėta, kas parašyta pirmoje
vietoje. Jei žiūrėti, koks troškimas

jų elementų grūdimosi. O fantastinių
nuotykių lauke autorius sekasi ne-
prastai. Jis moka tuos nuotykius su-
pinti, moka jiems duoti tinkamą toną
ir intrygą, nors kai kada gal ir be
reikalo pasileidžia į šalutines ekskur-
sijas.

Manytume, kad nuodugnus "Petro
širvoko" apkarpymas bei išlyginimas
galėtų duoti lietuvių literatūrai tiplin-
gą šios rūšies kūrinių, kurio pagrindini-
niai elementai yra visai jautrimai
šioje knygoje apčiuopti.

Aug. Raginis

* * *

ATSIŪSTA PAMINĖTI

Fulton J. Sheen — Sūnus palaidū-
nas, vertė kun. J. A. Karalius. Išleido
LKSĐ Knygos klubas Chicagoje, 174
psl., kainą 2 dol.

dažniausiai pasikartoja, tai iš reli-
gių idealų pirmą vietą užima noras
nuieiti į dangų. Apie tai kalba 24 ber-
niukai ir 22 mergaitės.

Paminėsiame vieną kitą būdingąjį
pasisakymą, 9, 7 (po kablelio skai-
čius reiškia mėnesius) m. mergaitės
idealas "grįžti į Lietuvą, nueiti į dan-
gų" (anketos Nr. 764). 12, 10 m. ber-
niukas rašo: "Mano pagrindinis idea-
las: pasiekti dangų, o antras būti vy-
riausiu lakūnu" Nr. 824). Kito ber-
niuko (12,5 m.) idealas pasaulietiš-
kai hedonistinis: "Būti dideliu milio-
nieriū, turėti visose pasaulio šalyse
po kelis cirkus ir operas, o gyventi
San Francisco mieste" (Nr. 589²).
10, 10 m. mergaitė ir anketos klau-
simas atsakė vienu žodžiu: "Dievas". Jos
gyvenimo idealas yra Dievas (Nr.
608). Kitos, truputį vyresnės mergai-
tės (11,2 m.) idealas yra konkretus ir
paprastas: "Grįžti į tėvynę Lietuvą,
būti suvięja ir tautinių šokių šokėja"
(Nr. 607). Našlaitė, kurios tėvai an-
tšiosios bolshevikų okupacijos metu li-
ko Lietuvoje, o ji, turbūt su gimnė-
mis, pasitraukė į Vakarus, troškė:
"Pamatyti dar kartą tėvelius" (13 m.,
Nr. 185).

2. Abejones

Tikėti vaikams natūralu. Jie tik
taip, kaip juos moko tėvai, mokyto-
jai, kunigai. Tik pauglio amžius
pradeda reikštis pirmosios abejonės,
pirmi religiniai klausimai. Pauglys
pradeda kritiškai vertinti sau tikė-
jimą. Iš 130 trečioios vaikystės vai-
kų ir pauglių pasisakė turį abejonių
13. Iš jų 9 mergaitės ir 4 berniukai.
Daugiausia neišskumų susiję su Die-
vo buvimu.

3. Tikėjimas ir jo motyvai

Nors anketos klausimas: "Kodėl
es tikintis?" vaikams ir paugliams
yra sunkokas, tačiau jį atsakė 58
mergaitės ir 56 berniukai. Atsakymai
yra būdingi vaikų ir pauglių psicho-
logijai, naudingi jų religiniam gyve-
nimui pažinti. Žemiau pasuodami mo-
tyvai, kodėl vaikas ir pauglys tiki.

Vaikų ir pauglių tikėjimo moty-
vai. Lentelė Nr. 12.

¹) Ištrauka iš knygos "Vaiko Dievas ir
Religija".

²) Šiapus jau būsimasis "multimilijonie-
rus" yra palaidus ir geras berniukas.
Jis meliausiai kasdien "ryta, prie vakgjo ir
vakare". Prie progos meliausiai "prie ra-
šomuosius darbus ir kai amerikiečių poli-
cija atvaizuoja daryti kratu stovykloje".
Eins lipakinties "kas mēnuo ir prieš šven-
tes, nes jaučiu, kad reikia eiti". Iš reli-
gių pareigų sunkiausia "tarnauti prie
3-ju Misių iš karto". Prieš dvi savaites
jam atsirado abejonė: "Ar yra Dievas su
vėniu ir dangus?". Jo mėgstamiausia pa-
moka — tikyba.

VISUOMENINIS GYVENIMAS

BAZNYTINIS IR CIVILINIS JUNGTVES

Ne per seniai man teko stebėti vieną šeiminių dramų. Moderninio žmogaus akimis žiūrint, čia nebuvo jokios dramos: katalikas vyras gyvena su katalike moterimi susituokę tik civiliai. Argi tokia susituokę nėra šimtų šimtai? Argi nevienas

katalikas pasinaudoja valstybės įstatymais tada, kai Bažnyčia „pastoja“ jam kelią į moterystės „laimę“? Mūsų amžius čia nemato nieko ypatingo ir tokias santuokas laiko beveik normaliu dalyku. Vis dėlto anodu susituokusiųjų ramūs nesijautė. Tie-

sa, kelią į sakramentinę moterystę juodvienu buvo užtvėrusi savotiška kliūtis. Bet jie nenumojo į ją ranka, o stengėsi iš jos išsipaikinti ir savo gyvenimą sutvarkyti. Ir juodvienu pasisekė. Po kurio laiko vienas iš anų žmonijų man rašė: „Žinau, kad jums rūpi mano santykiai su Bažnyčia. Turiu pasakyti, kad jau viskas tvarkoje. X. Y. (vardą praleidžiu, M.c.) bažnyčioje priėmė moterystės sakramentą“. Tai buvo maloni žinia. — Tačiau ją sudrumstė tolimas laiško šas: „Iš kitos pusės, mano išsilaisvinimo, gyvenimo moterystėje be Bažnyčios (pabr. laiško aut. M.c.) nėraėjimas prieš save, kaip gamtos kūrinio, nes čia nelaužomas gamtos įstatymas. Nelaužomas todėl, kad biologinis procesas pasilieka tas pat, ir tėviškuo bei motiniškuo jausmas yra vienodas bažnytinėje ir nebažnytinėje moterystėje... Tik todėl daugumai žmonių yra reikalinga Bažnyčios nustatyta tvarka, kad žmogus pats dažniausiai linkęs jokios tvarkos nesilaikyti“. Kitaip sakant, bažnytinė moterystė esanti tikrai tvarkos dalykas. Kas nori būti Bažnyčios nariu, turi laikytis jos drausmės. Todėl laiške toliau ir rašoma: „Aš pasirinkau Bažnyčią, nes noriu ją priklausyti, o jei noriu priklausyti, ašiu turiu ir jos reikalavimus išpildyti“.

Šitokia bažnytinė moterystės kaip drausmės reikalo samprata šandien yra beveik visuotinis dalykas. Tačiau jis kaip tik ir rodo išbiėsusią krikščioniškosios moterystės samonę. Savo metu J. E. vysk. V. Brizgys apgailestavo, kad paruošti jaunimą moterystės gyvenimui „nėra ne tik universitetų, bet nė paprasčiausio trumpo parengimo (Moterystė, 27 p. Kirchheim/Teck 1948). Be abejo, čia Ekscelencija turėjo galvoje ne aną dabar labai madą „seksualinį švietimą“, bet kaip tik šį krikščioniškojo moterystės pobūdžio kėlimą alikštėn. Prigimtoji moterystės pusė šandien yra ištyrinėta ligi pat smulkmenų. Jos „švietimas“ skinda tūkstančiai knygų ir brošiūrų. Bet krikščionybė vis to nepakanka. Jai reikia sakramentinio švietimo. Jai reikia antgamtinės šviesos, kurią jaunimas iš anksto turi jausti ir ruoštis ją gauti jungtuvų metu. Krikščioniškai ruošti jaunimą moterystėn reikia įdiegti jam gilų moterystės sakramento pajautimą.

Visi mes esame daugelį kartų girdėję, kad Kristus pakėlė moterystę į sakramentus. Tačiau ką tai reiškia? Ką reiškia, jeigu kuri nors

1. Tėvų autoritetas, jų įtaka		
a. Tėveliai taip išauklėjo	6 m.	5 b.
b. Tikiu todėl, kad tėveliai tiki	10 m.	15 b.
c. Visa mūsų giminė tikintys	2 m.	1 b.
d. Tikėti išmokė motina		3 b.
2. Noras patekti į dangų		
a. Tikėjimas veda į dangų	3 m.	2 b.
b. Noriu būti išganytas		3 b.
c. Kad numirėsi-eičiau į dangų	3 m.	2 b.
d. Už tikėjimą Dievas žada dangų	2 m.	3 b.
3. Tikėjimas padeda		
a. Tikėjimas duoda tvirtybės	5 m.	2 b.
b. Tikėjimas daro žeros įtakos	3 m.	1 b.
c. Be tikėjimo žmogus panašus į ganyklą	4 m.	
d. Tikėjimas - sielos penas ir gyvenybė		
e. Jei netikėčiau, nelaukičiau Dievo įsakymų ir mano gyvenimas būtų blogas	1 m.	
f. Esu tikintis, kad noriu ramiai mirti		1 b.
g. Pradėjus abejoti, pasidarė neįdomu, tuščia	1 m.	
h. Tikiu todėl, kad velnias neįsigaletų pasauly	1 m.	
4. Protas ir širdis veda į tikėjimą		
a. Protas rodo, kad reikia tikėti		1 b.
b. Mane traukia tikėti	1 m.	
c. Man patinka tikėti	1 m.	2 b.
d. Tikiu, kad Dievą myliu	1 m.	1 b.
e. Tikiu dėl to, kad širdis tiki	1 m.	1 b.
5. Pasaulis rodo Dievo buvimą		
a. Pasaulį Dievas sutvėrė	1 m.	1 b.
b. Visa erdvė, žemė taip tvarkingai sutvarkyta, kad žmogus savaime tiki	1 m.	
6. Tikintiems Dievas padeda		
a. Kurie tiki, tų Dievas neapleidžia	6 m.	2 b.
b. Tikintiems Dievas geriau padeda		1 b.
7. Kiti motyvai		
a. Kiekvienas žmogus į ką nors tiki	1 m.	2 b.
b. Esu katalikų tikybos, todėl tikiu	1 m.	4 b.
c. Kristus liepė tikėti		4 b.
d. Tikiu, nes Dievas yra teisingas	1 m.	

Vaiko ir paauglio tikėjimas atremtas į tėvų, artimųjų autoritetą. Bet jie tiki ne vien todėl, kad jų artimieji tikintys. Jie turi ir kitus tikėjimo motyvus. Vaikai ir paaugliai supranta, kad be tikėjimo negalima būti išganytam (patekti į dangų), kad tikėjimas padeda žmogui, daro jį geresnį, kad matomasis pasaulis rodo Dievo buvimą, kad tikėjimas—visuotinė aj-raiška.

Labai būdingi vaikams atsakymai: „Mane traukia tikėti“, „Man patinka tikėti“, „Tikiu, kad Dievą myliu“, „Tikiu dėl to, kad širdis tiki“. Tikėjimas patenkina tris vaiko troškimus: norą žinoti, norą būti saugiam, norą mylėti ir būti mylimam. Tikėjimas atsako į daugelį klausimų, tikėjimas teikia apsaugą, tikėdamas gali mylėti Dievą ir būti Jo mylimas.

Kun. dr. J. Gutauskas

Prel. Jonas Balkūnas,

Maspetho lietuvių parapijos klebonas ir žymus veikėjas, šiemet mini 50 metų amžiaus sukaktį. Jis yra gimęs šiaurės Atlanto — Pensilvanijos anglies kasyklų srity, 1902 m. spalio 22 d. Mokslus ėjo Amerikoje ir Lietuvoje. Labai anksti įsijungė į visuomeninį gyvenimą ir šliandien yra pačiame jo sukūry, daugelyje svarbių organizacijų eidamas vadovaujamas pareigas. Tarp daugelio žymių darbų, atlikusių Bažnyčiai ir tėvynei, pagarbiamai minėtinos jo pastangos per šį karą iš Amerikos vykskų gauti pašalpos trejais metais susikaupę 170.000 dol. Be to, prel. Jonas Balkūnas labai aktyviai reikšėsi visoje Balfo veikloje, Amerikos Lietuvių Taryboje, spaudoje ir kituose baruose. Dabar jis yra Amerikos Lietuvių Bendruomenės organizuotų pirmininkas, Kunigų Vienybės pirmininkas, Katalikų Akcijos pirmininkas, Ateitininkų Šelpimo Fondo pirmininkas ir dar kelių organizacijų valdybų narys.

mūsų būties sritis virsta sakramentu? Ar žmonės nemito duona bei vynu ir Mozės laikais? O tačiau duona ir vynas, virtę Kristaus Kūnu ir Krauju, turi jau visai kitą prasmę, negu tik palaikyti mūsų kūno gyvybę. Argi nesiplovė žmonės vandeniu nuo pat pasaulio pradžios? O tačiau krikšto vanduo reiškia visai ką kita, negu kasdieninis apsiplovimas. Argi balzamo aliejus nešvelnino kūno žaizdų visais amžiais? O

tačiau paskutinis patepimas gydo žmogų visai kita prasme. Argi žmonės negimdė vaikų nuo pat Adomo ištrėmimo iš rojus? O tačiau vyro ir moters susijungimas krikščionybėje reiškia visai ką kita, negu tik žmonijos prieauglio didinimą. Sakramentai nėra gamtinės tvarkos pratėsimas ar jos palaiminimas, bet visai nauja tvarka, naujas gyvenimas, nauja būtis. Jie į šią naują būtį ir naują tvarką ne nurodo, kaip grynai ženklai ar simboliai (protestantizmo kasis sakramentų supratimas), bet šią būtį bei tvarką neša ir įvykdo. Sakramentai nėra simboliai, bet tikrovės.

Todėl ir moterystės sakramentas nėra vaikų gimdymo pratėsimas į antgamtinę sritį ar šio gimdymo palaiminimas arba pagalba gamtiniam veiksmui; jis nėra priedas prie prigimtės, bet visai naujas vyro ir moters santykio pagrindimas. Jis vaikų gimdymo neišskiria, kaip švenč. Sakramentas neišskiria mitybos, krikščias švaros, paskutinis patepimas medicinos. Tačiau moterystės sakramentas vaikų gimdymu nė neišsėmia. Štai kas mūsų laikais vis labiau pradedama pamiršti. Bažnytinės jungtuvės esti pergyvenamos kaip paprasta religinė ceremonija, o ne kaip naujo gyvenimo pradžia. Sakramentas šliandien yra atsidūręs pavojuje būti sumoralintas ir sunatralintas. Ontologinė jo prasmė yra aptemusi. Jis yra virtęs tik psichologine, pedagogine, juridine priemone, kaip jį pergyveno minėtasis laiško autorius ir kaip jį pergyvena tikstančiai katalikų. Dažnai girdime sakančią, kad moterystė yra vyro ir moters sutartis vaikams gimdyti. Tai yra tiesa. Tačiau kalbėti apie moterystę kaip sutartį reiškia kalbėti apie ją tokią, kokia ji buvo prieš Kristų, nes juk ir pagonių moterystė yra sutartis. Tuo tarpu krikščioniškojoje moterystėje yra kažkas daugiau, negu tik sutartis. Krikščioniškoji moterystė yra sakramentas, kuris ją esmingai atskiria nuo pagoniškosios moterystės. Krikščionybėje ne žmonės susijungia patys, bet Viešpats juos sujungia. Todėl, kur Dievo sąjungos nėra, ten nėra moterystės, vadinasi, ten nėra sutarties nėra. Žmonių valia tartinė be Dievo sakramentinio veikimo moterystės nesukuria. Krikščionybėje moterystė arba yra sakramentas, arba jos visiškai nėra. Didelė tad klaida yra manyti, kad sakramentas yra tik priedas prie gamtinės sutarties, tik šios sutarties papildas, tik jos palaiminimas, kaip yra palaiminamas naujai pastatytas namas, kryžius, Velykų stalas ir t. t. Ne, sakra-

mentas yra krikščioniškosios moterystės esmė. Jį išskiriant yra išskiriamas ir pati moterystė. Todėl civilizacijai susituokti krikščioniui iš esmės yra negalima. Civilinė moterystė yra jokia moterystė, nes joje Viešpats neturi dalios.

Tačiau kas yra šis sakramentas vyro ir moters sąjunga? — Visas Viešpaties paveikslas. Nėra jo būtybės nė vienos srities, kuri Dievo nereikštų. Jo nerodytų, Jo neatkleistų, žmogus yra regimas Dievo atvaizdas. Todėl ir jo lytiškumas yra atvaizdas. Bažnyčia skelbia, kad savo lyčių sąjunga žmogus atvaizduoja Amžinojo Logos santykį su žmonija arba, konkrečiau kalbant, Kristaus santykį su Bažnyčia. Giliausia tad prasme žmogiškosios lyties yra sukurto ne praktiniam reikalui — žmonių giminei palaikyti, bet jos yra sukurta Logos ir žmonijos santykiui išreikšti, kaip pats žmogus yra sukurta Dievui išreikšti. Kristaus ir Bažnyčios santykis yra pats giliausias ir pats tikriausias lyčių buvimas ir jų santykiavimo pagrindas. Todėl šis pagrindas niekad nesiliauna, nors gimdymo gali ir nebūti. Lyties višados yra prasmingos — ir amžinybėje, kur visi bus kaip Viešpaties angelai, neveddami ir netekędami.

Šitą tad santykį įvykdyti kaip tik ir yra paskutinis moterystės sakramentas. Lyties Kristaus ir Bažnyčios sąjunga nėra savo gėlmės kaip atvaizdas. Tačiau kad šis atvaizdas būtų tikrovi ir apsupty visus egzistencinius lyčių veiksmus, reikia specialios dieviškosios malonės, kurią kaip tik ir teikia moterystės sakramentas. Todėl moterystės sakramentas yra pirmąsio lyčių pirmavaizdas [kūninijimas regimoje tikrovėje. Jis yra įjungtas į Kristaus Įsikūnijimą, nes Įsikūnijimas kaip tik ir buvo regimas Logos susijungimas su žmonija. Ir šį susijungimą dabar lyties turi savo gyvenimu išreikšti ir įvykdyti. Moterystėje turi atspindėti tai, kas yra atsitikę su Kristumi ir žmonija Įsikūnijimo metu. Todėl moterystė yra šventas dalykas ne pripuolamai, bet esmingai. Ji yra sakralinė sąjunga, kadangi jos pagrindas yra sakralinis. Moterystė niekad negali virsti profaniniu dalyku ir tuo pačiu niekad negali atsidurti civilinės valdžios rankose. Kiekvienas politikos bandymas sucivilinti moterystę yra peržengimas savų ribų ir pasiskėsimas į atliorų.

Šių minčių šviesoje kaip tik ir pasirodo tikroji civilinių jungtųjų prigimtis. Tuoktis civilizacijai reiškia atimesti moterystę kaip sakramentą. O atimesti moterystę kaip sakramentą

reiškia atmesti patį giliausių lyčių buvimą pagrindą, būtent, santykį Kristaus su Bažnyčia. Kitaip sakant, tuoktis civiliskai reiškia paneigti Viešpaties atvaizdą vyro ir moters santykiuose. Tai yra pastanga išimti iš priklausomybės Dievui lyčių sritį ir ją mėginti pastatyti ant savų kojų. Šitoks atkirtimas nuo Dievo yra vadinamas krikščioniškojoje kalboje apostazija. Civilinės jungtuvės yra apostazija vyro ir moters santykiuose. Tai yra lytinis ateizmas. Šia prasme civilinės jungtuvės įsijungia į aną visuotinę apostaziją, apie kurią kalba Apreiškimas ir kurios ženklų vis daugiau regima žmonijos padangėje.

Dažnai yra sakoma, esą civilinės jungtuvės yra geriau, negu konkubitatas. Krikščioniškai galvojant, konkubitatas yra mažesnė blogybė, negu civilinės jungtuvės. Konkubitatas yra tik nuodėmė: jis yra lauzymas šeštojo Dievo įsakymo. Jis nekuria jokios objektyvinės formos. Jis tik pratęsia nuodėmę. Tuo tarpu civilinė santuoka priešais sakramentinę būtų, kilusia iš Dievo, pastato profaninę objektyvumą būseną, kilusią iš žmogaus. Tai yra toks pat žygis, kokį mes randame luciferio atkirtime, kada šis apsisprendė pakilti viršum žvaigždžių ir ten pastatyti savo sostą, vadinasi, eiti ne Dievo nurodytu, bet paties jo pasirinktu keliu. Civilinė santuoka yra išraiška tokio luciferiško sunkulimo lyčių santykiuose. Kiekviena savo būties aritimi žmogus gali sukilti prieš Dievą: savo mokslu ir menu, savo technika ir ūkiu, savo politika ir valstybe. Todėl jis gali sukilti prieš Jį ir savo moterys. Vyro ir moters santykių suprofaninimas, suteikiant šiam suprofaninimui objektyvumą juridinę formą ir ją palenkančiam civiliniams organams, kaip tik ir yra šitoks sunkulimas. Tai yra antikristinės dvasios apraška. Tai ženklas, kad antikristas veikia ne tik filosofijoje, visuomenėje, socialiniuose santykiuose, bet ir lyčių gyvenime.

Be abejo, daugelis civiliskai susituokusių krikščionių šios objektyvi-

nės prasmės savo žygyje nejaucia ir nesuvokia. Tačiau tai dar nereiškia, kad ji dėl šitokio jų nesąmoningumo išnyksta. Civilinės jungtuvės krikščioniškajame istorijos tarpsnyje niekad nėra bereikšmės dalykas. Ir reikia tik stebėtis, kaip lengvai krikščionys — net dabartinės demokratinės valstybės — leidžiasi save priversti eiti pas civilinius organus ir jų akyse sudaryti 'moterys', net jeigu jie ją paskui atliktų ir prieš altorių. Krikščionybės akys šitoks aktas yra moterystės išnekinimas. Todėl jis visados turi kelti protestą. Jis negali būti toleruojamas tų, kurie savo jungtuves laiko sakramentu. Privertinė civilinė santuoka yra pats didžiausias nusikaltimas žmogaus sąžinės laisvei. Tai yra nedemokratinis aktas pačioje esmėje. Jeigu negalima žmogaus versti eiti į bažnyčią, kai jis netiki, tai taip lygiai negalima jo versti eiti pas burmistrą, jeigu jis savo jungtuves laiko sakramentu dievišku aktu.

Civilinės tad jungtuvės, kaip matome, visu dangumi skiriasi nuo bažnytinųjų: jos skiriasi pačia esme. Sukitike su minėto laiško autoriumi, kad "biologinis procesas pasilieka tas pat". Tačiau juk žmogus nėra tik gyvulys, ir jo moterystė nėra tik biologinis procesas. Biologinis procesas yra tas pat ir nemoterystėje, ir ne šiam procesui įvykdyti yra sukurtos lytis. Lyčių pagrindas yra dieviškasis, kaip ir žmogaus apskritai. Tuo tarpu išskiriant jį dieviškąjį pagrindą, iš tikro pasilieka tik biologinis procesas, kurį civilinė moterystė mėgina apsupti juridinėmis formomis, manydama tuo būdu sukuriant tikrą moterystę. Anaipol! Tikrai moterystei reikalinga jos esmės, o jos esmė sudaro sakramentas. Civilinė moterystė, išskirdama sakramentą, virsta moterystės iliuzija, moterystės kauke, kaip ir visa antikristinė tvarka. Todėl ne drausmės, bet esmės reikalui Bažnyčia reikalauja sakramentinės moterystės. Ir šis reikalavimas yra ne formalinis; jame glūdi lyčių galutinis ir tikrasis pagrindas.

A. Maceina

VYTAUTO MAŽELIO FOTO PARODA

Spalio 28—lapkričio 4 d. d. New York'e Willoughby's foto rinkmenų krautuvėje įvyko Vytauto Maželio nuotraukų paroda. Willoughby yra patįme New York'o centre (110 W. 32 g.) ir laikoma šios rūšies didžiausia prekyba visame pasaulyje. Vienoje sienos vitrinėje kas savaitę vyksta foto parodos. Joje pati firma išstato New York'o ir visos Amerikos, kartais

ir kitų kraštų, pačius geriausius fotografų darbus. Tokiu būdu Willoughby krautuvės vitrina yra tribūna, į kurią patenka tik paslėmėje ir aukštoji kvalifikacijos pirmaeiliai fotografai. V. Maželis ir yra bene pirmasis lietuvis, kuriam pavyko vienai savaitės išstatyti savo darbus minėtoje vitrinėje.

Vyt. Maželis dar Lietuvoje reikšėsi

Vytautas Maželis

kaip skoningas foto menininkas. Aktyviai jis dalyvavo spaudoje, Foto Mėgėjų Draugijos rengtose parodose. Tada jo kamera gaudė gamtos, miestų motyvus ir ypatingai kariško gyvenimo momentus. Tremitėje, nors ir atsідūręs be visų savo Lietuvoje darytų nuotraukų, jį negatyvų, netgi ir be aparto (visa liko anapus geležinės uždangos), jis nemetė pamėgtos foto srities, kur nutvėręs aparatą, suko objektyvą ten, kur tikėjosi ką gražaus surasti. (Šioj parodoj buvo išstatyti trys darbai iš Vokietijos). New York'e studijavo "N. Y. Institute of Photography" komercinę fotografiją ir portretavimą.

Namuose įsirengęs kuklią laboratoriją, atsідėjo rimtam studijiniam darbui. Jo darbštumas, tiesiog foto aistra per trumpą laiką davė gražių rezultatų.

Parodoje jis išstātė gamtovaizdžius ir portretus. Gamtos motyvai buvo ilgas V. Maželio foto kelias, nes gamta fotografui neišsėmiamas motyvų aruodas. Tačiau prie gamtos reikia mokėti "prieti" su kamera, atmetant temai nereikalingą balastą. Pasirinktus objektus reikia atitinkamai sukomponuoti, parinkti įdomų apšvietimą, išgauti nuotrauką. Tai gamtos fotografo uždaviniai. Čia jau fotografo akis žymiai skiriasi nuo paprasto gamtos entuziasto akies.

Gera kompozicija, vykęs linijų, šviesų ir šešėlių derinys gali ir mažytėje gamtos iškarpoje, kurioje paprastai akis nieko nepastebi, sudaryti didžiulį įspūdį. Šito tipo yra abu žiemos peizažai, ypač ledo varvekliai.

PASTABOS

ARGI JAU NEGRĮŠIME?

Amerikos lietuvių tarpe kartais pasigirsta balsų, kad nebėsis galima grįžti į gimtą žemę. Sunku pasakyti, ar taip kalbama iš įsitikinimo ar iš neapdairumo. Prileidus pirmąjį atvejį, išeiti, kad arba Lietuva neatgaus laisvės arba mes patys, paragavę Amerikos pyragų, nebenorėsimė sėstis prie paprastos duonelės. Bet argi tai gali šiandien ką įtikinti?

Lietuvius savo tautos liūdnose valandose pesimistiškų šnekučių yra labai daug prisiklausęs. Iš lenkų pusės jam šimtmečiai buvo čiulbama, kad be "brolis" sąjungos gresia pražūtis. Savo gąsdinimams argumentų turėjo ir rusas; netrukio jų nei vokiečiai. Savaimė suprantama, jog ir iš vidaus pasigirdavo liūdnų žodžių. Anojų gadyne, kai vysk. Motiejus Valančius ryžtingai stojosi tautos priešaiki, tikriausiai netrukio tokių, kurie sakė, jog neapsimoka pūsti prieš vėją. Panašių balsų girdėjo dr. Jonas Basanavičius, dr. Vincas Kudirkas, Maironis, Vaizgantas ir kiti mūsų tautos darbuotojai, anksti pradėję plėsti varduojamąsias dirvonas. Pesimistinės žodžiai buvo palydėtas ne vienas knygnešys, savanoris, pogrindžio kovotojas, nes visuomet tarp žuolių bei uosių atsiranda ir drebulių. Kas būtų atsitię, jeigu verkšmingi balsai būtų viršiję ugningus pasiryžlių šūkius? Tada kažin ar būtume pasiždauję laisvės metais? Bet, aciu Dievui, tikėjimas geresne ateitimi vis įveikdavo nusiminimo rūkus, ir Lietuva buvo atgavusi nepriklausomybę.

Jeigu net carų valdymo gadyne tikėjimas tautos šviesių rytojumi stiprino dvasią, tai šiandien juo labiau negerai laidoti laisvės ir tėvynės grįžimo vilties. Dabar Lietuvos ateities horizontas daug skaidriau žėri, kaip prieš šimtą ar pusantro šimtą metų. Tada ir didele propaganda vargu būtų buvę galima įtikinti pasaulį, kad Lietuva verta laisvės. Ją daug kas laikė visiškai mirštančia — be literatūros, be šviesumo, be šiandien laisvės būtinę supranta visi, išskyrus komunistus. Užtat, kai Amerikos prezidentas, senatoriai, kongreso atstovai įtikinėja, kad kelsis pavergtos tautos, nepritiktų mums patiems nebranginti tos vilties ir šaukti, kad negrįšime. Čia pravartu įsidėmėti naujai išrinkto Jungtinių Valstybių prezidento žodžius, tartus šią vasarą karo veteranų suvažiavime New Yorke apie komunistų varginamų kraštų gelbėjimą. Kad tai nebuvo grynai rinkiminės propagandos dalykas, rodo smarkti Snieckaus reakcija iš Maskvos.

Prileidimas gi, kad patys nenorėsimė grįžti, yra toks neatspėjamas ir toks nepatikrinamas, jog apie jį kalbėti reikėtų labai atsargiai ir apgalvotai. Po šio karo pakilusi emigracijos banga didžiai skiriasi nuo ankstesniųjų. Pirmieji emigrantai iš tėvynės vis dėlto keliavo daugiausia laisvu noru, dabartiniai gi buvo išmesti jėga. Atvykusio inteligento žmogaus padėtis čia yra sunki. Neturint tvirtų muskulių fiziniam darbu, ne tik

negalima svajoti apie patogumus, bet dar tenka gerai susipausti, kad būtų galima su šeima išsimaitinti. O kur moralinis skausmas, kai beplūstant fabrike, pritrūkęs laiko gerai knygai ir laikraščiai paskaityti, nekaltant juo apie rašto žmones, priverstus palaisti iš rankos plunksna patamę kubringiausiame amžiaus laikotarpy. Logiškai galvojant, atrodo, jog atėjus laisvės dienai, kiekvieną, bent po šio karo atvykusį lietuvių, daugiau ar mažiau degins noras sugrįžti į gimtą žemę ir savo darbu prisidėti prie jos atstatymo. Ilgam išsimeklėjusiems palintas namelis nekludys norintiems iš Amerikos vykti į Lietuvą, kaip pirmosios emigracijos metu ūkis nekludė išvažiuoti į užmarį. Išgytąs turtas sudarys finansinį kelionės pagrindą. Todėl užvesti kalbas apie negrįžimą nėra naudinga. Verčiau pritikyti palaikyti teberyraujančių gyvų grįžimo norą.

Kai kareivis su ginklu rankoje eina į mūšį, jis negali būti abejingas pergale. Kitaip stigtų noringo šilgės. Dieną kiekvienas savo tautą mylįs lietuvis daugeliu atžvalgų yra panašus į kareivį. Jo pareiga — vienokiu ar kitokiu būdu kovoti su nutautimu, su pinigų manija, su nusiminimu, palaužiant kilmiausias polėkius. Bet jei nebūna tikima į pergalę, kuri reikią laisvę ir nepriklausomą Lietuvą, kaip užteks tai kovai drąsos? Tada visos pastangos dėl lietuvių kalbos teisiu mokyklose, aukos tėvynės laisvinimui, spaudos rėmimas ir kiti patriotiški veiksmai pamažu nusistums į šalį, o viršų gaus rūpestis patogių gyvenimų. Tai ir palankiausias politinėse aplinkybėse vestų į pralaimėjimą.

Tuo, aišku, nenorima pasakyti, jog dabartinėje padėtyje reikėtų mestis į perdėtą optimizmą, užmerkiant akis tikrovei, kuri silpnės dvasios žmogų lengvai traukia nusiminimam. Bet kokia iš to nauda? Argi dideliems žygiams nereikia pakilių nuotaikų, drąsos, tikėjimo? Šios brangios sąvokės visuomet lydėjo lietuvių — jos ir dabar vyrauja tiek tėvynėje, tiek išsvijoje. Tai kam šnekti apie negrįžimą, kuriuo netiesiogiai aptemdamos ir Lietuvos nepriklausomybės klausimas.

M. Gendrutis

Kitai prieita prie gamtos "Vermount" ir kalnų peizažus. Čia palinta didžiulė keletą kilometrų siekianti plotai; jie sujungti į darnią skoningą kompoziciją, pasidaro taip pat įspūdingi ir gražūs. Pirmasis imponuoja savo erdvumui ir skaidria vasaros nuotaika, kalnų gi motyvas — romantika ir retai pasitaikančių vieno nuotraukoje sukaupia didžiulį turinį. Pastarasis motyvas (Alpių kalnų peizažas) yra nepaprastai sunkiai laboratorijoje apipavidalinamas. Nors parodoje išstatytas didinimas yra gero lygio, bet pirmajame nuotraukos planui reikėtų daugiau gyvumo.

Didesnę parodos dalį užėmė portretai, kurių jis priėjo tik aš pavasari. Atsinešta patirtis iš gamtos motyvų leido jam greit apvaldyti portretą, prie kurio fotografas turi

įvairiausių problemų: įspėti žmogų, išryškinti jo charakteringiausias bruožas, duoti gerą apšvietimą, sukurti tvirtą kompoziciją. Pirmiausia į akis krinta įvairumas. V. Maželis nepateko į kokį šabloną, bet kiekvienam žmogui pajieškojo savitos išraiškos. Štai senutės ryškūs charakteris, kur, rodos, suskaičius visas raukšles, arba senukas su lazda; rodos, lyg gyvas jis ten sėdi, — taip gražiai išgautas jo natūralumas. Šalia juo eina kita grupė, kur dominuoja apšvietimas, o charakterio bruožai pasitraukia į antrą planą. Toks yra aktorius V. Žukausko portretas.

Portreto srityje (ši sritis dažnai buvo patikėta pigioms foto studijoms) V. Maželis smarkiai pastumdėjo į priekį fotografijos meną. Sveikinti juo pastangos išeiti į platesnius vandenius.

A. D.

• Lapkričio 20 dieną Neapolyje mirė didysis mūsų laikų filosofas — Benedetto Croce, gilia vaga išvaręs taip pat istorijoje, kritikoje ir politikoje. Jis laikomas Hegelio filosofijos šalininku. Benedetto Croce buvo gimęs 1866 metais. Su jo mirtimi pasaulis trumpu laiku neteko trijų žymių filosofų — John Dewey, Santanyanos ir dabar — rankos Crocės.

KRONIKA

• Vasario 16 gimnazijoje Vokietijos šiemet yra 120 mokinių — 64 berniukai ir 56 mergaitės. Be to, dar 30 mokinių lavinasi parengiamosiose klase. Jie čia yra suvažiavę iš abiejų zonų — anglų ir amerikiečių. Kilmės atžvilgiu 82 mokiniai yra iš Didžiosios Lietuvos, 28 iš Kalėdų krašto ir 10 iš Rytprūsių. Paėjus parengiamąsias klases dar prisidėjo iš Didž. Lietuvos 25 mokiniai, iš Kalėdų krašto — 3 ir iš Rytprūsių — 1. Amerikos gerasidraščiai lietuviai pavieniui ir būreliais palma globioti viešnagą mokiniams, apmokėdami juos mokslo bei pragyvenimo išlaidas. Į šitų kelių žygį vis daugiau įsijungia naujų geradarių.

• Juczas Lingis padeda rinkti švedų kultūros istoriją medžiagą. Dabar jis jūrų muziejinio komiteto pasistatęs į Karskronos laivų statyklas, kur rinks istorinę medžiagą apie šios specialybės darbininkus.

• Spalio 21 d. iš Europos grįžo kan. Juczas B. Kondius, kurį jis tremtinis reikalais buvo užtrukęs 7 mėnesius.

• Lapkričio 23 d. New York'e įvyko Lietuvos kariuomenės šventė. Da praiga už mirusius karius Angelių Kardenienės parapijos bažnyčioje Brooklyne buvo atlikti šios pamaldos. Po pietų Schwaben Hall įvykusiame susirinkime kalbėjo iš Čikagos atvykęs gen. Plechavičius. Meninę programą dalį išpildė vyruoktetas „Ąžuolas“ iš Clevelando.

• Belgijoje dar yra 300 lietuvių, kurių dauguma dirba anglų kasyklose. Kiti yra išemigravę į JAV ir Kanadą. Liezo apylinkėje veikia vadina moji „Vargo mokykla“. Lietuviai tėvai stūmėja į ją savo vaikus, tik labai pasigenda lietuviškų vadovėlių. Tautiniai veikimai kildu žmonijai išsėmė tymas plačiose anglies kasyklų apylinkėse. Balfui riant, turima vilčių išemigruoti.

• Lapkričio 1 d. Detroit'e su pasisekimu praėjo Algirdo Brazio koncertas. Solistas jau antri metai dainuoja Metropolitan Operoje New York'e. Jis aktyviai žymis ir lietuviškoje veikloje. Šį rudinį pirmininkavo New York'o apylinkėje įvykusiam Balf'o vajiui.

• Ateinančiais metais dr. Jono Basanavičiaus vardo mokykloje Brazilijoje numatyta palikti tik liuanistikos kursą. Iki šiol ten dirbo ir brazilų mokytoja. Tą mokyklą išlaiko „Lietuvių Sąjunga“. Lietuvių kalbą dėsto mokytojas St. Kubilius.

• Lapkričio 19 d. New York'o apylinkės ateitininkai pagerbė Federacijos vadą prof. Simą Suziedelį. Pobuvyje gausiai dalyvavo sendraugiai ir studentai. Naujam vadui buvo išreikšti nuosirdūs linkėjimai.

• Liet. Kultūros Fondo iniciatyva Clevelande rengiama lietuvių dailininkų paroda. Dalyvauja šie dailininkai: A. Galdikas, Ignatavičius, V. K. Jonynas, A. Kairys, J. Pautienius, V. Raulinaitis, M. Šileikis, I. Šlapelis, A. Varnas, K. Žilinskas.

• Argentinos lietuvių tarpe dainos meną ugdė „Lietuvių Tautinis ansamblis“, vedamas A. Petravičius, ir šv. Cecilijos choras. Jų dėka mūsų daina skamba ne tik lietuvių sambūriuose, bet ir Argentinos radijo stotyse. Dabar „Lietuvių Tautinio Ansamblio“ chorui vadovauja žinomas pianistas Andrius Kuprevičius.

• Buenos Airėse Tėvų Marijonų leidžiamas savaitraštis „Laikas“ įsigijo nuosavą spaustuovę. Šį užsimojimą savo aukomis parėmė vietos lietuviai. Jie čia turi bažnyčią, mokyklą ir susirinkimus salę.

• Švedijos universitetuose lituanistika eina kartu su slavistika. Lundos universitete slavų ir baltų katedrą ved. prof. K. O. Falkas, būvęs švedų kalbos lektorius Kauno universitete. Jis turi ir lietuvių kalbos paskaitas. Klausytojų netrūksta.

• Visoje Amerikoje renkamasi Lietuviai Enciklopedijos prenumeratorus. Visuomenė ir spauda parodyta didelio susidomėjimo. Jeigu iki Naujų Metų susidarys bent 35000 prenumeratorų, pirmas enciklopedijos tomas išeis apie 1953 m. balandžio mėnesį. Jau turimi per 1500 prenumeratorių.

• Harrisono, N. J., lietuviai yra pasiryžę statyti naują bažnyčią. Tam reikali turėti finansinį pagrindą — fondą, kurį didina aukomis. Ateinančiais metais manoma turėti naujus maldos namus.

• Amerikos Lietuvių Tarybos vajuje šiemet surinkta per 47,000 dol. Nuo šios organizacijos įsiskirimo Lietuvali vaduoti suaukota 353,50 dol. ir 33 centai.

• Šveicarijos Lietuvių Bendruomenės vadovauja inž. Jonas Stankus. Valdymo būstinė yra Čuriche.

• Kanados Lietuvių Bendruomenės švietimo Komisija pasiryžė Toronto steigti aukštesnėsios lituanistikos kursus, kurių direktorium pakviestas mokyto. A. Rinkūnas. Klausytojais priimama baigęs pradžios mokyklą jaunimas.

• Lapkričio 6 d. Toronte įvyko operos solistės Elzbieta Kardenienės ir pianisto Kazio Smilgevičiaus koncertas.

• Pasaulio lietuvių karių mėnesinis žurnalas „Karys“ yra atsidūręs finansiniuose sunkumuose, bet dabar jo padėtis gerėja. „Karys“ išeina kas mėnesį. Jo turinys yra įdomus ir gyvas.

• Lietuvos valstybininkas Ernestas Galvanauskas sulaukė 70 metų amžiaus. Jis keturis sykus yra buvęs ministeris pirmininkas, kurio vadovybėje vyriausybė atliko svarbių darbų Lietuvos kurtinimui ir politiniame gyvenime. Be to, jis yra atstovavęs Lietuvą Anglijoje, ėjęs Kalėdų uosto direktoriaus pareigas, buvęs Prekybos Instituto rektorius. Pirmosios rusų okupacijos metu buvo priverstas palikti finansų ministerio pareigas. Dabar suaktyvininkas gyvena Afrikoje — Madagaskaro saloje.

• Prof. kan. dr. J. B. Kondius spaudoje kreipėsi į Amerikos lietuvių, prašydamas Kalėdų proga prisiminti tremtinis Europoje, o ypačiai jų vaikūčius. Vaikūčių ten yra apie 2000. Visi prašomi aukomis paramėti užjūry vargstančius savo brolius. Vaikai raginami savo nepažįstamus bičiulius parinkti žaislelių ir prie jų pridėti adresą. Visas aukas reikia siųsti į: United Lithuanian Relief Fund of America, Inc., 105 Grand St., Brooklyn 11, N. Y.

• Balf'o seimas įvyksta 1953 m. sausio 9 ir 10 dd. Bostone Statler viešbutyje. Jau sudarytas rengimo komitetas iš 30 asmenų. Jo adresas: Balf'o Seimui Rengti Komisija, c/o Mr. A. J. Namaksy, 409 Broadway, S. Boston 27, Mass.

• Lapkričio mėnesį iš Chicago į New York'ą persikėlė gyventi dail. P. Kiaulėnas, dail. R. Viesulas ir režisierius Jurgis Blekaitis.

• Sydnėje sušaukto sutvirtinimo sakramento teikimo proga lietuvių parapiją aplankė vietos arkivysk. O'Brien, ragino vaikus neužmiršti tėvų kalbos bei papročius. Australijos spaudoje gi šių vasarą pasigirdo tremtiniams nepalankių balsų.

• Toronte įvykusiame Kanados lietuvių kunigų suvažiavime provincijos valdybos pirmininku išrinktas kun. dr. J. Gutauskas, sek. kun. P. Ažubalis, išdėdinku T. P. Baniūnas, O. F. M.

• Lapkričio 21-22 dd. New York'e New Yorker viešbutyje įvyko Amerikos Lietuvių Tarybos (ALT) metinė konferencija.

• Dailininkas Vytautas Jonynas pradėjo dėstyti viename privatiname meno institute New York'e.

1952 METŲ AIDŲ TURINYS

DAILIOJI LITERATŪRA

STRAIPSNIAI

Aistis J. — Knygos — mielosios draugės	292
Andriekus L. — Kalėdų naktį, Idilė, Būtis, Atgajus, Paslaptis, Netiesa (eil.)	451
Augustaitytė — Vaičiūnienė J. — Pasikalbėjimas, Vėjas ir žmogus, Prie Žilvino kapo, Savaitė (eil.)	245
Azorin — Hidalgas	300
Balys Jonas — Retos dainos — gruozuolės	348
Baniulis J. — Kellonė į Ezerietį	406
Baranauskas Antanas — Al būdavo (iš „Anykščių šilelio“)	459
Baronas Al. — Prasivėšėjimas	170
Blekaitis J. — MMM, Andrius (eil.)	84
Bradūnas K. — Gėlės, Baladė, Po visą žemę (eil.)	438
Brazdžionis Bern. — Dienos iš dangaus: Atsiskaukęs gandas, Palmės žodžiai, Mozaka, Atminimų vartai (eil.)	157
Brazdžionis Bern. — Vakaro perlai (eil.)	360
Galtier L. Z. D. — Mano vaikystės dienos, Žmogus čia atėjo (eil.)	175
Grigaitytė K. — Sesi tėvynėje (eil.)	181
Jurgelionis Kl. — Poetija: Dainelė, Ši valanda, Rhyme royal, Vakarinė tyla, Dieve, Sub Signo aeternitatis (eil.)	114
Jurgelionis Kl. — Viltis gyvenimo žmoniško, Pavadas, Sapfos stansas (eil.)	394
Jurkus P. — Vargonal	120
Kaupas Jul. — Sugrįžimas į vaikystės miestelį	68
Kazokas V. — Susikaupimo valanda, Kūdikis, Akmens svajonė (eil.)	125
Kirša F. — Trejetis pelenai (pirmoji giesmė)	58
Kozulis Pr. — Lacrimae Christi, Troškulys (eil.)	102
Krėvė V. — Aš norėjau atvaizduoti milžinų slėną	390
Lagerkvist Paer — Trys eilėraščiai (vertė J. Lingis)	17
Maceina A. — Apie poetą tautos akivaizdoje	455
Maironis — Lietuvos grožybė (eil.)	210
Maironis — Lietuva brangi (rankraščio pavyzdys)	213
Maironis — Būk pasveikintas, pavasarj (iš lenkų kalbos F. Kiršos vertimas)	214
Mekas J. — Žmonės parke, Akys, akys moters ir akys vyro (eil.)	259
Mikuckis J. — Andrų sargyboje, Būrimas, Negrįž jau melė toji, Ramunėlė (eil.)	311
Nagys H. — Epitapija ant poeto kapo, Mažo uosto svyturis, Pavasaris ir vaikai, Krūmai gegužio lietuvi (eil.)	30
Nyka — Niliūnas Alf. — Vasara, La baigneuse, Vasaros simfonijos, Džiaugsmas, Kellonės daina (eil.)	198
N. N. — Kelyje į Cervenę	83
Prapuolenytė St. — Vakaro giesmė, Lapkritys (eil.)	405
Ramonas V. — Raudona skarelė	31
Santvaras St. — Eilėraščiai apie meisterį: Gydytojas, Architektas, Sodininkas, Mokytojas	343
Savickis J. — Vienas už visus, visi už vieną	250
Vaičiulaitis A. — Kaip Jonukas ant avino jodinėjo	369
Vaičiulaitis A. — Vincas Krėvė	392
Vaičiulaitis A. — Upė teka	452
Vaitkus M. — Viena diena su Maironiu (atsiminimai)	201
Žilvytis A. — Tremtinio tėviškės psalmė (eil.)	67

Alaušius J. — Kultūra ir politika	241
Alaušius J. — Pora klausimų	465
Andrius J. — Kun. Radvilos Lietuvos žemėlapis	439
Baltinis A. — Idealizmas — lietuviybė išaiškinimo pagrindas	385
Banašius K. V. — Lietuvių muzikos raida ir Juozo Žilviečiaus vaidmuo	363
Biržiška Vikt. prof. — Matematika	74
Brizgys V., vysk. — Portugalijos santvarkos bruožai	215
Juozas Brazaitis — Dvi karalystės	433
Celišius P. dr. — Egzistencijos sąvoka A. Maceinos „Jobo Dramoje“	115
Dambriūnas L. — Kalbos mokslas ir mūsų bendrinė kalba	145
Gaidamavičius Pr. — Stigmatizuotieji naujojo švesio	344
Waldemar George — Adomas Galdikas	177
Girnius J. — Laisvė ir dievybė	312
Girnius J. — Laisvė ir religija	354
Girnius J. — Literatūros ir Meno kritikas	103
Ivinskis Z. — Vysk. Petras Pranciškus Būčys, žmogus vienuolis, lietuvis	1
Ivinskis Z. — Prelatas Kazimieras Šaulys	61
Karys — Kareckas J. — Lietuvos valuita amžių bėgyje	18
Lingis J. — Baltoskandijos kultūrinė liečiamoji	126
Maceina A. — Katalikų vienybė	153
Maceina A. — Kultūra ir religija	193
Maceina A. — Tiesa ir tešė	289
Meciūnas V. — Mykolas Biržiška	302
Musteikis A. — Komunistinio imperializmo šakys	49
Musteikis A. — Kultūra mokslo švesioje	337
Vaišnora J. M. I. C. — Arkivysk. J. Matulevičiaus Vilniaus Golgota	158, 221, 260
Vencius J. S. J. — Vaikų paralyzių arba poliomielitės	395
Vilimas J. V. dr. — Valstybinių sienų problematika ir Lietuvos sienų klausimai	97
Vorobiovas M. dr. — Dail. M. V. Dobužinskis	270
Skardžius Pr. — Prof. Eduardas Hermannas	246
Šerkšnas A. dr. — Moteris šių dienų rūpesčiuose	411

KNYGOS IR ŽURNALAI

Alantas V. — Pragaro pošvaistės — J. Banašius	472
Andrius P. — Sudiev, kvietkeli — Aug. Ragainis	135
Apophoreta Tartuensia — J. Lingis	186
Audronė B. O. — Beržų pasakos — J. Aistis	328
Augustinis V. — Tėvynė Lietuva — A. Džūgenas	229
Balys J. dr. — Lietuviškos pasakos — Aug. Ragainis	185
Balys J. dr. — Tautosaka apie dangų — Lithuanian folklore of the sky — A. Mažulis	281
Banašius V. K. — 100 liaudies dainų — J. Žilviečius	279
Baronas Al. — Žvaigždės ir vėjai — J. Brazaitis	40
Baronas Al. — Debės plaukia pažemiu — Ben. Babrauskas	91
Biržiška V. cl. — Vysk. Motiejaus Valančiaus biografijos bruožai — V. Mc.	330
Būdavas St. — Varpai skamba — J. Brazaitis	225
„Draugas“ (kultūrinis) — A. A-as	282

"Eglutė" (vienierių metų komplektą pavardus) — P. J.	93
Enciklopedija Cattolica — T. V.	282
Gidžiūnas, O. F. M.	138
Gabilja (literatūros žurnalas) — J. B-tis	378
Glauda J. — Namai ant smėlio — A. Audrius	277
Gutauskas V. S. J. — Kas žiūri ir nemato? — Dr. A. Baltinis	90
Yla St. — Zmonės ir žvėrys dievų miške — S.	417
Jankus J. — Paklydę paukščiai — A. Audrius	280
Jonikas P. dr. — Gimtojo žodžio baruose — L. Dambriūnas	184
Kirša F. — Šventieji akmenys — Aug. Raginis	228
Landsbergis A., Mekal J. A., Lėtas L. — Proza — J. Brazaitis	378
Lietuva (politikos žurnalas) — J. B.	419
Literatūros lankai (periodinis literatūros žurnalas) — A. Vaičiulaitis	137
Lituanika tarptautinėje folkloro enciklopedijoje — Funk and Wagnals standard dictionary of folklore — A. Mažulis	226
Mazalaitė N. — Mėnuo vadinamas medaus — J. Brazaitis	416
Nagys H. — Saulės laikrodžiai — J. Aistis	329
Nemunėlis V. — Meškiukas Rudnosukas — J. Aistis	329
Orlinitaitė P. — Šulyns sodyboje — J. Aistis	186
Peeter Arumaa — Sur l'histoire des adjectifs en-u en baltois — J. Ls	37
Savickis J. Raudonai batukai — L. Miškinas	138
Sruoga B. — Kazimieras Sapiega — Aug. R.	331
Sirvydas Vyt. — Bronius Kazys Balutis — J. B.	473
Svalistas J. — Aukso kirvis, Petras Širvokas — Aug. Raginis	328
Tulauskaitė G. — Po svetimu dangum — J. Aistis	229
Vaitkevičius J., kun., dr. M. I. C. — Gyvoji dvasilė — A. Baltinis	89
"Žemė" (naujosios poezijos antologija) — J. Aistis	

KŪRYBOS PASAULYJE

LITERATURA

L. Dambriūnas — J. Savickio "Raudonų batukų" kalba — 40. St. Santvaras — Jonas Aistis Sešers Bulties kryžkelėse — 85. A. Macelina — Prasminga sukaktis — 130. A. V. — Prel. Kaz. Urbonavičius Jonas Kmitas — 132. K. Jurgellonis — Aple poeziją ir jos pasiskirti — 133. J. Lingis — Krikščioniškasis Strindbergas — 134. J. Lingis — Knut Hamsumo mirties proza — 182. J. Kėkštas — Ispanų poetai apie kūrybinę patyrimą ir poezijos tematiką — 183. Vaitkus M., kan. — Dėl Margalio ir jo "Leiskit! tėvyne" — 274. Dr. J. Baly — Pastabos apie lietuvišką pasakų knygą — 275. P. Gaucys — Šių dienų ispanų romanas — 325. Bern.

PATAISA: 479 psl. žinutėje apie Liet. Enciklopediją vietoj 35000 turi būti 3500.

Brazdžionis — Lietuvių poezijos kelias per 400 metų — 373. Julius Banaitis — François Mauriac — 470. A. L. — Emile Zola po 50 metų — 471.

MENAS

P. Jurkus — Anastazijos Tamošaitienės audiniai — 94. Ig. Šlapelis — Juozapas Paulienius tapybos stiliumi — 139. A. Kulpavičius — Leonardas da Vinci — 237. J. Normantas — Pirmoji lietuviška paroda Brazilijoje — 238. A. D. — Vytauto Mažello foto paroda — 477.

MOKSLAS

K. Pakštis — Kurie plotai turėtų priklausyti atstatomai Lietuvai? — 42. A. Macelina — Egzistencializmas ir krikščionybė — 187. Prof. dr. J. Meškauskas — Vytauto Didžiojo Universiteto 30 metų sukaktis — 234. Dr. Eleonora R. Vitkus — Nuostabiųjų antibiotikų — 285. T. L. Andriekus, O. F. M. — Kanonų teisės mokslo tėvas — 332 Br. St. — Aukštosios mokyklos Amerikoje — 380. M. Čiuntienė — Mokslo, filosofijos ir religijos konferencija — 424.

RELIGINIS GYVENIMAS

Dr. V. Kazlūnas — Bažnyčia ir taika — 231. Pr. Gaidamavičius — Zydyt Simonės Well kelias į Kristų — 232. A. Macelina — Grožio karalienės teologija — 263. A. Macelina — Titulai ir ordinal Bažnyčioje — 379. T. L. Andriekus, O. F. M. — Bažnyčia ir menas — 421. Kun. dr. J. Gutauskas — Iš religinio vaikų pasaulio — 474.

VISUOMENINIS GYVENIMAS

J. Pikūnas — Kelias į socialinės visuomenės sprendimą — 95. Dr. J. Sav. — Komunizmas ir religija Italijoje. Ant Musteikis — Organizacinio įkarsčio parastėje — 190. Al. Baronas — Ties praverčiamas langas — 191. NKVD technika tardant — 192. Kun. dr. K. Sirvydas — Lietuvių šelma Amerikoje — 239. V. K-as — Pijus XX už asmeninį atsakingumą mokytojoje įmonėje — 334. M. Biržška — Mažmočiai dėl straipsnio apie Basanavičių — 335. K. Mockus — Žemalčių kultūrinis gyvenimas karo metu — 382. A. J. — Aristokratijos žlugimas — 383. Kun. V. Bagdanavičius — Leonardo šimūčio valdymo visuomenėje — 425. J. Alašius — Politinės moralės klausimu — 427. S. D. — Suvaiznavimų sezonas — 429. A. R. — Vienas vyras ne taika — 430. J. Al. — Ar iš tiesų sveikintinas sumanymas — 431. L. M. — Kritikos pamoka — 431. A. Macelina — Baknytinės ir civilinės jungtuvės — 475. L. Gendrutis — Argi jau negrįšime? — 478.

POLITIKA

A. K. — Pasaulis ant svarstyklių — 45. J. Gr. — Prancūzija ir Vokietija Europos sąjungime — 286. S-s — Diplomatu konferencija — 287.

Redaguoją — Antanas Vaičiulaitis

Redakcijos nariai — T. Leonardas Andriekus, O. F. M., Juozas Girnius, Alfonsas Nyka-Niliūnas

Meninė priežiūra — Telesforas Valius

Leidžia — Tėval Pranciškonai

Redakcijos adresas — Antanas Vaičiulaitis, 85-64 144th St., Jamaica 35, N. Y.

Dailininko adresas — Telesforas Valius, 84 Pine Crest Rd., Toronto, Ont., Canada

Administracijos adresas — Aldai, 680 Bushwick Ave., Brooklyn 21, N. Y.

Jeigu jūsų kaimynas ar bičiulis dar neskaito

A I D U,

paraginkite jį tapti skaitytoju

1953 metais

Pagal savo išgalę įsijungdami į platinimo darbą,
prisidėsite prie kultūros žurnalo leidimo, kuris dėl

daugelio priežasčių išėivijoje yra sunkus.

**Tik bendromis jėgomis įmanoma išlaikyti kultūros
žibintą**

A I D U S

Nepalikite šios pareigos vieniems leidėjams!

KIEKVIENAS SURASKITE NAUJĄ SKAITYTOJĄ
ir tuo pakankamai parodysite savo nuoširdumą

AIDAMS